

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie

Bc. Václava Hromádková

Chudoba českých seniorů
Poverty of Czech seniors

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.

Praha, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 20. 4. 2018

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce RNDr. Luděkovi Šídlovi, Ph.D. za inspirativní rady, jeho ochotu a čas, který mi věnoval. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za pomoc a trpělivost při mém studiu.

Chudoba českých seniorů

Abstrakt

Chudoba je i ve vyspělých zemích aktuálním tématem, kterému je potřeba se věnovat. V následující diplomové práci nejprve seznamuji s různými definicemi a koncepty chudoby a materiální deprivace. Rovněž se zabývám procesem demografického stárnutí a vývojem seniorské složky populace v České republice. Cílem analytické části diplomové práce je zachycení úrovně chudoby a materiální deprivace českých seniorů za rok 2014 s použitím ukazatelů míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace. Zaměřím se na otázku, které skupiny seniorů – dle pohlaví, rodinného stavu, věkové skupiny a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání – jsou chudobou či materiální deprivací ohroženy nejvíce. Popíši rozložení úrovně chudoby a materiální deprivace v rámci jednotlivých krajů České republiky. Budu se také snažit zjistit, zda je seniorská složka populace více či méně ohrožena chudobou a materiální deprivací než celková populace České republiky. Práce vychází ze statistických dat Českého statistického úřadu, zejména z výsledků SLDB 2001 a 2011 a výběrového šetření Životní podmínky 2014. Právě na datech z tohoto šetření jsou za využití metody binární logistické regrese dokumentovány determinanty chudoby a materiální deprivace seniorů v České republice s cílem zjistit, jaké skupiny seniorů mají nejvyšší šance stát se chudými či být materiálně deprivovanými. Hlavní výsledky práce ukazují, že senioři jsou obecně více ohroženi chudobou či materiální deprivací než celá populace České republiky. Chudobou či materiální deprivací jsou nejvíce ohroženy jednočlenné domácnosti rozvedených a svobodných žen seniorek. Důležitým výsledkem je také zjištění, že čím vyšší má senior vzdělání, tím je nižší šance, že se stane chudým. Co se týká rozložení úrovně ukazatel v krajích České republiky, nejhorší je situace v Moravskoslezském kraji, nejnižší míra ohrožení chudobou je v kraji Vysočina a nejnižší míru materiální deprivace v Královéhradeckém kraji. Z výstupu binární logistické regrese vyplynulo, že nejvyšší šance stát se chudými či být materiálně deprivovanými mají svobodné ženy se základním vzděláním.

Klíčová slova: chudoba, materiální deprivace, sociální politika, senior, výběrové šetření Životní podmínky, EU-SILC, Česká republika

Poverty of Czech seniors

Abstract

Poverty is a relevant topic even in developed countries, which it needs to be deal with. In the following diploma thesis I will introduce some definitions and concepts of poverty and material deprivation. I will also deal with process of demographic ageing and a development of senior's population in the Czech Republic. The intention of the analytical part of this diploma thesis is to capture a level of poverty and material deprivation of Czech seniors in year 2014, using at-risk-of-poverty rate and material deprivation rate. I will focus on the following question: „Which group of seniors based on gender, marital status, age and education is threatened the most by poverty or material deprivation“. I will describe the level of poverty and material deprivation in different regions of the Czech Republic. I also will compare differences between seniors and the whole population in the sense of the level of poverty and material deprivation. This thesis uses data from the Czech Statistical Office, particularly the data from the Population Census in years 2001 and 2011 and also the data from the household survey called Living condition in year 2014. Selected data are used in binary logistic regression for describing the determinants of poverty and material deprivation of seniors in the Czech Republic. The aim of the binary logistic regression is to find out which group of seniors has the highest chance to become poor or materially deprived. The main results of this thesis show that seniors are more threatened by poverty or material deprivation than the whole population of the Czech Republic. One-person households of either single or divorced women who is a senior are the most threatened by poverty or material deprivation. Another result shows that seniors who achieved higher education level have higher chance to avoid the poverty. The worst situation is in the Moravskoslezsky region. The lowest at-risk-of-poverty rate is in the Vysocina region and the lowest material deprivation rate is in the Kralovehradecky region. The output of the binary logistic regression shows that the uppermost possibility to become poor or material deprived have single women with elementary education.

Keywords: poverty, material deprivation, social policy, senior, household survey Living conditions, EU-SILC, Czech Republic

Obsah

Seznam tabulek	8
Seznam obrázků	10
1 Úvod.....	11
1.1 Uvedení do problematiky	11
1.2 Cíle práce.....	12
1.3 Struktura práce.....	13
2 Teoretické vymezení.....	14
2.1 Vymezení chudoby	15
2.1.1 Starý vs. nový koncepty chudoby	15
2.1.2 Absolutní vs. relativní koncepty chudoby.....	16
2.1.3 Subjektivní vs. objektivní koncepty chudoby	17
2.1.4 Přímé vs. nepřímé koncepty chudoby	18
2.1.5 Preskriptivní vs. konsensuální koncepty chudoby	19
2.2 Metodické problémy při měření chudoby.....	19
3 Sociální politika České republiky v oblasti chudoby	21
3.1 Vývoj vnímání chudoby na území dnešní České republiky	21
3.2 Charakteristika české sociální politiky v oblasti chudoby	23
3.3 Měření chudoby v České republice	24
3.3.1 Existenční minimum, životní minimum.....	25
4 Demografické stárnutí a vymezení pojmu „senior“	28
4.1 Demografické stárnutí	28
4.2 Vymezení pojmu „senior“	29
4.3 Odchod do starobního důchodu	31
4.4 Vývoj populace seniorů v České republice.....	32
5 Výzkumné hypotézy	38
6 Prameny a zdroje	40
7 Metodika	43
7.1 Výpočet použitých ukazatelů chudoby	44
7.1.1 Míra ohrožení chudobou	44
7.1.2 Míra materiální deprivace.....	46

7.2	Logistická regrese.....	46
8	Analýza chudoby a materiální deprivace seniorů v České republice	49
8.1	Analýza míry ohrožení chudobou seniorů v České republice	50
8.2	Analýza míry materiální deprivace seniorů v České republice	57
9	Determinanty chudoby a materiální deprivace českých seniorů	64
9.1	Analýza výběrového souboru	64
9.2	Logistická regrese.....	67
10	Závěr	70
	Seznam použité literatury.....	75
	Přílohy	83

Seznam tabulek

Tab. 1	Částky životního minima v Kč za měsíc dle počtu a věku osob v domácnosti platné k 1. 1. 2018	26
Tab. 2	Příklady životního minima různých typů domácností v Kč za měsíc platné k 1. 1. 2018	26
Tab. 3	Vývoj počtu domácností seniorů mezi lety 2001 a 2011	37
Tab. 4	Míra ohrožení chudobou celé populace České republiky v roce 2014	50
Tab. 5	Míra ohrožení chudobou seniorů v České republice v roce 2014	50
Tab. 6	Míra ohrožení chudobou seniorů dle pohlaví v České republice v roce 2014	51
Tab. 7	Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle rodinného stavu v České republice v roce 2014	52
Tab. 8	Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle rodinného stavu v České republice v roce 2014	52
Tab. 9	Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle věkových skupin v České republice v roce 2014	53
Tab. 10	Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle věkových skupin v České republice v roce 2014	54
Tab. 11	Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání v České republice v roce 2014	55
Tab. 12	Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání v České republice v roce 2014	55
Tab. 13	Míra materiální deprivace celé populace České republiky v roce 2014	57
Tab. 14	Míra materiální deprivace seniorů v České republice v roce 2014	57
Tab. 15	Míra materiální deprivace seniorů dle pohlaví v České republice v roce 2014	58
Tab. 16	Míra materiální deprivace mužů seniorů dle rodinného stavu v České republice v roce 2014	59
Tab. 17	Míra materiální deprivace žen seniorek dle rodinného stavu v České republice v roce 2014	59
Tab. 18	Míra materiální deprivace mužů seniorů dle věkových skupin v České republice v roce 2014	60
Tab. 19	Míra materiální deprivace žen seniorek dle věkových skupin v České republice v roce 2014	61

Tab. 20	Míra materiální deprivace mužů seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání v České republice v roce 2014	62
Tab. 21	Míra materiální deprivace žen seniorek dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání v České republice v roce 2014	62
Tab. 22	Relativní četnosti pro výsledky ukazatelů míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace seniorů v České republice v roce 2014 (v %)	64
Tab. 23	Charakteristika souboru respondentů v rámci seniorské populace dle vybraných kategorií v České republice v roce 2014 (relativní četnosti – uvedeno v %)	65
Tab. 24	Ohrožení chudobou či materiální deprivací respondentů v rámci seniorské populace z České republiky dle vybraných kategorií v roce 2014 (v %)	66
Tab. 25	Poměry šancí pro ukazatele míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace v České republice v roce 2014	68

Seznam obrázků

Obr. 1	Podíl věkových skupin 0–14 let, 15–64 let a 65 a více let dle pohlaví na populaci České republiky v letech 2001 a 2011	32
Obr. 2	Rozložení seniorů dle rodinného stavu, pohlaví a pětiletých věkových skupin v České republice v roce 2001	33
Obr. 3	Rozložení seniorů dle rodinného stavu, pohlaví a pětiletých věkových skupin v České republice v roce 2011	34
Obr. 4	Rozložení seniorů dle ekonomické aktivity, pohlaví a pětiletých věkových kategorií v České republice v roce 2001	35
Obr. 5	Rozložení seniorů dle ekonomické aktivity, pohlaví a pětiletých věkových kategorií v České republice v roce 2011	35
Obr. 6	Rozložení seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání a pohlaví v České republice v letech 2001 a 2011	36
Obr. 7	Míra ohrožení chudobou seniorů v krajích České republiky v roce 2014	56
Obr. 8	Míra materiální deprivace seniorů v krajích České republiky v roce 2014	63

Kapitola 1

Úvod

1.1 Uvedení do problematiky

V současnosti je pojem chudoba používán zejména v souvislosti s rozvojovými zeměmi, je ale důležité se jí zabývat i v zemích vyspělých, neboť dle úrovně chudoby v dané zemi dochází k rozdělování sociální pomoci nejchudším osobám. Dlouho přetrvával názor, že v bohatých průmyslových zemích dojde k úplnému odstranění chudoby, a to v důsledku ekonomického růstu a větší redistribuce příjmů prostřednictvím sociálního státu (Mareš, Rabušic, 1996). Ale ani v dnešní době nedošlo k jejímu vymýcení, neboť ve vyspělých zemích je chudoba vnímána spíše z pohledu relativní chudoby, která bude stále přetrvávat. Jestliže totiž část osob bude mít méně prostředků než ostatní, budou považovány za chudé.

Ve vyspělých zemích se nejedná o takovou chudobu, která by ohrožovala samotnou existenci chudých jedinců. O chudobě v dnešní době hovoříme jako o stavu, kdy je omezena schopnost jedinců se plně účastnit společenského života v důsledku nedostatečných finančních zdrojů (Mareš, 2004). Chudoba je důsledkem nerovného přístupu při rozdělování bohatství v rámci společnosti.

Jednu z nejvíce uznávaných definic chudoby na našem území formuloval Krebs a kol. (2010) a zní „za chudobu lze obecně označit stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělování bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky), kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin zvýšit (stáří, invalidita, péče o dítě aj.) a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši, která je uznána jako minimální“ (Krebs a kol., 2010, s. 119–120).

Při definování chudoby narážíme na problém nejednotného pojetí různých konceptů chudoby. Definice chudoby existuje velmi mnoho a žádná z nich není považována za „správnou“, o níž by se dosáhlo obecného konsenzu, stejně jako neexistuje jediný obecně přijatý způsob jejího měření. Lze vymezit pět základních protichůdných dvojic pohledů na vymezení chudoby (bližší viz podkapitola 2.1). První z nich je starý vs. nový koncept chudoby. Dále jsou to koncepty: absolutní vs. relativní, subjektivní vs. objektivní, přímé vs. nepřímé a preskriptivní vs. konsensuální.

O problém chudoby se vyspělé státy začaly zajímat zejména po 2. světové válce, kdy začalo docházet ke vzniku sociálních států (Krebs a kol., 2010, s. 118) a ve vyšší míře se začínaly řešit problémy sociální politiky. V České republice došlo po komunistickém převratu v roce 1948 ke změnám sociálního systému a období do roku 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu, se charakterizuje jako období bez sociální politiky (Ferge, 1993). Sociální dávky byly spíše nárokové a sociální problémy byly řešeny pouze uměle udržovanou plnou zaměstnaností (Mareš, Možný, 1995).

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 došlo k reformě systému sociálních dávek, které začaly být poskytovány selektivně jen těm, kteří si nemohli sami zajistit minimální životní úroveň. Došlo také k proměně charakteru chudoby. Místo převládajícího typu chudoby, který se týkal spíše jen určitých fází lidského života (např. stáří), došlo k přesunu k tzv. vertikální chudobě, která je spojena s postavením jedince v rámci sociální stratifikace (Mareš, 1998).

Postupně se začaly prosazovat příjmově testované sociální dávky a v roce 1995 byl přijat zákon o státní sociální podpoře a základem nové systému se stalo tzv. životní minimum (MPSV, 2018). Institut životního minima hraje dodnes velmi důležitou roli v systému státní sociální podpory.

Dalším hojně používaným ukazatelem chudoby je materiální deprivace. Ta je dle Ringena (2005) definována jako „*nemožnost zajistit si některé ze statků nebo služeb z důvodu nedostatku finančních prostředků k jejich nákupu*“. Lze ji popsat jako nevýhodný status jedince ve společnosti, kdy jedinci klesají pod běžný životní standard většiny (Townsend, 1993, s. 80).

Ve své práci se budu zabývat chudobou a materiální deprivací českých seniorů, přičemž je velmi důležité vymezit, kdo jsou seniori a vysvětlit pojem demografické stárnutí obyvatelstva. Demografické stárnutí je proces, při kterém dochází ke zvyšování podílu starých osob v populaci (Pavlik, Kalibová, 2005). Tato problematika bude podrobně rozebrána v kapitole 4.

1.2 Cíle práce

Jedním z důvodů pro výběr tohoto tématu byla jeho aktuálnost, zejména v souvislosti s neustále probíhajícím procesem demografického stárnutí a zvyšujícím se podílem seniorské věkové složky populace. Z důvodu přetrvávající relativní chudoby u seniorů, je potřeba tento jev důkladně prozkoumat a zmapovat úroveň chudoby a materiální deprivace českých seniorů.

Ústředním cílem práce je popsat chudobu českých seniorů. Neméně podstatnou otázkou je, které skupiny seniorů jsou chudobou či materiální deprivací ohroženy nejvíce. Zaměřím se zejména na charakteristiku chudoby a materiální deprivace seniorů z hlediska jejich pohlaví, rodinného stavu, věkové skupiny a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání. Budu se také zabývat tím, zda je seniorská složka populace více či méně ohrožena chudobou než celková populace České republiky. Dále se budu snažit analyzovat determinanty chudoby a materiální deprivace seniorů v České republice s cílem zjistit, jaké skupiny seniorů mají nejvyšší šance stát se chudými či být materiálně deprivovanými.

V analytické části práce byly využity jednak různé metody deskriptivní statistiky, tak metoda binární logistické regrese. Práce vychází se statistických dat Českého statistického úřadu, zejména

se jedná o data ze SLDB 2001 a 2011, týkající se seniorské složky populace, a o data z výběrového šetření Životní podmínky 2014, které taktéž provádí Český statistický úřad.

1.3 Struktura práce

Práce je strukturována do deseti hlavních kapitol včetně úvodu a závěru. Druhá kapitola je věnována teoretickému vymezení různých definic a konceptů chudoby a materiální deprivace. V rámci této kapitoly jsou zároveň naznačeny i některé metodické problémy, které kvantifikaci úrovně chudoby provázejí.

Vzhledem k tomu, že na úroveň chudoby má velký vliv sociální politika státu, je třetí kapitola věnována sociální politice České republiky v oblasti chudoby. Je také popsán vývoj vnímání chudoby na území dnešní České republiky a způsoby měření chudoby, které jsou v České republice využívány, neboť má-li sociální politika eliminovat rizika chudoby, musí nejprve identifikovat bod, ve které se lidé stávají chudými (tzv. hranice chudoby) (Mareš, Rabušic, 1996).

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na popsání probíhajícího procesu demografického stárnutí a také na různé možnosti vymezení pojmu „senior“. V souvislosti s touto problematikou se budu zabývat také faktory, které provázejí odchod do starobního důchodu. V poslední podkapitole se snažím postihnout, jak se vyvíjí seniorská složka populace a její struktury v České republice na základě dat ze SLDB.

V páté kapitole jsou stanoveny výzkumné hypotézy, které se v práci snažím potvrdit či vyvrátit. Účelem šesté kapitoly je seznámit se s hlavními prameny a zdroji dat, kterým jsou SLDB 2001 a 2011 a výběrové šetření Životní podmínky 2014. Sedmá kapitola se věnuje metodice, která je k analýze chudoby a materiální deprivace použita. Kapitola obsahuje také teoretický základ pro identifikaci chudoby a materiální deprivace pomocí binární logistické regrese.

Analytickou část práce tvoří osmá a devátá kapitola. Osmá kapitola je zaměřena na analýzu chudoby a materiální deprivace seniorů v České republice. Zkoumanými ukazateli jsou míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace. V této kapitole se snažím také porovnat úroveň chudoby seniorské složky populace a celé populace České republiky a analyzovat, jaké skupiny seniorů jsou chudobou a materiální deprivací ohroženy nejvíce. Devátá kapitola se zabývá určením determinantů chudoby a materiální deprivace českých seniorů, a to pomocí metody binární logistické regrese na datech z výběrového šetření Životní podmínky 2014. V rámci této kapitoly je nejprve provedena analýza výběrového souboru, se kterým se pracuje, a následně je na data použita právě regresní analýza.

V desáté kapitole jsou shrnuty zjištěné poznatky a současně vyhodnocen stav chudoby a materiální deprivace seniorů v České republice za rok 2014.

Kapitola 2

Teoretické vymezení

Při snaze definovat chudobu narážíme na problém nejednotného pojetí různých konceptů chudoby. Definice chudoby existuje mnoho, jelikož se s chudobou lidstvo setkává již od samotného vzniku civilizace. V současnosti je pojem chudoba používán zejména v souvislosti s rozvojovými zeměmi, je ale důležité se jí zabývat i v zemích vyspělých, neboť dle úrovně chudoby v dané zemi dochází k rozdělování sociální pomoci nejchudším osobám. Dlouho přetrvával názor, že v bohatých průmyslových společnostech dojde k odstranění chudoby v důsledku ekonomického růstu a větší redistribuci příjmů prostřednictvím sociálního státu (Mareš, Rabušic, 1996). Avšak k vymýcení chudoby nedošlo, neboť ve vyspělých zemích je chudoba vnímána spíše z pohledu relativní chudoby, která bude přetrvávat stále. Jestliže totiž část osob bude mít méně prostředků než ostatní, budou považováni za chudé. Chudoba ve vyspělých zemích je často charakterizovaná jako omezení schopnosti jedinců se plně účastnit společenského života v důsledku nedostatečných finančních zdrojů (Mareš, 2004).

O problém chudoby se vyspělé státy začaly zajímat zejména po 2. světové válce, kdy docházelo ke vzniku sociálních států (Krebs a kol., 2010, s. 118) a ve vyšší míře se začínaly řešit problémy sociální politiky. Dalším hojně používaným ukazatelem chudoby je materiální deprivace, která je dle Ringena (2005) definována jako „*nemožnost zajistit si některé ze statků nebo služeb z důvodu nedostatku finančních prostředků k jejich nákupu*“. Lze ji popsat jako nevýhodný status jedince ve společnosti, kdy jedinci klesají pod běžný životní standard většiny (Townsend, 1993, s. 80).

Od 80. let 20. století je také využíván koncept sociální či ekonomické exkluze jedinců. (Vidovičová et al., 2015). Jde o proces, při kterém jsou jedinci vyčleňováni ze společnosti, což je zdrojem chudoby a vyloučení jedince z obvyklých životních standardů. Ukazatel, který se touto exkluzí zabývá, se nazývá souhrnný indikátor sociálního vyloučení. Jaký je ale tedy rozdíl mezi chudobou a sociální exkluzí? Room (1990) uvádí myšlenku, že přesun od konceptu chudoby ke konceptu sociální exkluze je snahou zachytit nové rysy chudoby 80. let 20. století. Těmito novými rysy jsou stále přetrvávání chudoby v čase, její prostorová koncentrace, závislost společnosti na sociálním státu a rozpad tradičních sociálních institucí, jako je například rodina (Room, 1990). Nejedná se tedy jen o změnu pojmu, ale je zde patrná i změna předmětu zájmu. Předmětem zájmu není jen problematika rozdělení bohatství, ale i problematika oslabení pout, která spojují lidskou společnost. Ne všichni chudí jedinci tedy musí být vyloučenými, a ne všichni vyloučení jedinci

musí být chudými. Zároveň koncept sociální exkluze v sobě zahrnuje nejen chudobu, ale i jevy a důsledky vyvolané chudobou (Mareš, 2000). Dle Walkera (1995) je sociální exkluze vyloučení ze sdíleného morálního řádu společnosti. Mareš (2000) charakterizuje sociální vyloučení jako proces vyčleňování jedinců z komunit, ze kterých je tvořena společnost a tyto jedinci jsou zbaveni svých práv a povinností, která jsou spojena se členstvím v těchto komunitách.

Jelikož je úkolem sociální politiky snižovat rizika a problémy chudoby, je nutné chudobu správně definovat a měřit. Na chudobu ovšem existuje mnoho pohledů a nelze vymezit správnou a všeobecně uznávanou definici. Vždy, když měříme úroveň chudoby, měříme jen určitý koncept chudoby, nikoli chudobu jako takovou (Šustková, 2015). Pro vymezení konceptů chudoby existuje celá řada kritérií a koncepty se často překrývají (Mareš, Rabušic, 1996). Některé základní koncepty chudoby shrnuje v následující podkapitole.

2.1 Vymezení chudoby

Jednu z nejvíce uznávaných a citovaných definic chudoby formuloval Krebs a kol. (2010) a zní „za chudobu lze obecně označit stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělování bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky), kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin zvýšit (stáří, invalidita, péče o dítě aj.) a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši, která je uznána jako minimální“ (Krebs a kol., 2010, s. 119–120). Chudoba je často spojována s určitou deprivací (bytovou, zdravotní, materiální, psychickou aj.), hmotnou nouzí či sociálním vyloučením osob (Krebs a kol., 2010). Ztráta životních jistot může vést k sociálně patologickým jevům (jako je například útek k alkoholismu, kriminalitě aj.) či může způsobit depresivní stavy (Buchtová, 2002, s. 118). Ringen (2005) dělí chudobu na tři stupně, a to na nouzi, nedostatek a ohrožení. Nouze znamená, že jedinec postrádá to, co je pro potřebné. Nedostatek je postrádání něčeho, k čemu by měl mít každý přístup. Ohrožení znamená nejisté životní podmínky osob, které se snadno mohou stát chudými, i když nyní chudými nejsou. Dle Ferrery (2002) chudoba lidem znemožňuje plně se zapojit do společenského, ekonomického i civilního života a omezuje jejich přístup k příjmům či ostatním zdrojům, což jim nedovoluje prožívat dostatečně kvalitní život. Rada Evropy vymezuje jako chudé ty jedince, kteří mají k dispozici výrazně omezené množství prostředků, a jsou proto vyloučeni ze společenského života daného státu (Barták, 2008, s. 58).

Dříve byla chudoba označována spíše jako nerovnost (v příjmech, bohatství aj.). Nerovnost v příjmech zapříčiňuje také nerovnost ve spotřebě, což má za následek i rozdílný životní styl. Chudoba znamená extrémní nerovnost, jedná se o nerovnost, která již není společností přijatelná (Mareš, 1999).

2.1.1 Starý vs. nový koncepty chudoby

Dřívější chápání chudoby pocházelo z dob předindustriální společnosti, kdy byly příčiny chudoby odlišné, než jsou dnes. Tento koncept chudoby se nyní označuje jako tzv. stará (demografická) chudoba, neboť její příčiny nesouvisely s trhem práce, který v té době ještě nevypadal tak, jak ho známe dnes, ale byly spjaté spíše s životním cyklem osob a rodin (Mareš, 1999). Znamená to, že

riziko osob stát se chudými, se měnilo s věkem. Nejvíce byly chudobou ohroženy osoby v dětství, během rodičovství a následně ve starších věcích, což souviselo zejména s propadem příjmů v těchto obdobích (Rowntree, 1901, cit. podle Mareš, 1999). Dále měly vyšší riziko chudoby nemocní, handicapovaní, osamělé matky či imigranti. Tento koncept dominoval v Evropě ještě po 2. světové válce, což souviselo s poválečným vývojem – byl zaznamenán trvalý a velký ekonomický růst, čímž se rapidně snížila nezaměstnanost a začala se zvyšovat životní úroveň širších skupin obyvatelstva. I v současnosti lze koncept staré chudoby uplatnit, neboť do takto vymezené skupiny chudých osob spadají handicapovaní, matky samoživitelky, senioři či příslušníci etnických menšin (Mareš, 1999).

Naproti tomu dnes známe koncept tzv. nové chudoby, která souvisí se zapojením osob a rodin na trh práce a je spojována s pozicí osoby na tomto trhu. Tento pojem byl zaveden až v 70. letech 20. století, kdy došlo k rychlé industrializaci a objevila se velká nezaměstnanost, s čímž souvisí i nárůst osob, kteří jsou odkázáni na sociální pomoc (Room, 1990). Nová chudoba postihuje zejména osoby s horšími možnostmi uplatnění se na trhu práce, což jsou například osoby méně kvalifikované, s nižším vzděláním či osoby, které jsou na trhu práce trvale podceňované a diskriminované (ekonomicky aktivní osoby před dovršením důchodového věku, ženy aj.). Je nutno zmínit, že v České republice dominovala stará chudoba spíše až do roku 1989, neboť byla spjata s faktory životního cyklu a zasahovala tedy zejména seniory a vícedětné rodiny. Po roce 1989 došlo k rychlému přechodu k novému konceptu chudoby, kdy se nejsilnějším faktorem chudoby stala nezaměstnanost.

2.1.2 Absolutní vs. relativní koncepty chudoby

Absolutní chudoba znamená nedostatek prostředků pro uspokojení základních lidských potřeb včetně jídla, kvalitní vody, hygienických zařízení, zdravotnictví, přístřeší, vzdělání a informací a jejími průvodními jevy jsou hlad, podvýživa, nemoci, vyšší úroveň úmrtnosti, neadekvátní bydlení a nebezpečné životní prostředí (Mareš, 1999). Hranice absolutní chudoby jsou dány substitučním minimem, tedy prostředky, které dovolují zajistit si potřeby pro holé přežití v dané společnosti (Krebs a kol., 2010, s. 121–122). Absolutní chudoba se tedy opírá spíše o objektivní vymezení chudoby. Hranice je u absolutní chudoby neměnná, dochází tedy k vymizení takto definované chudoby s ekonomickým vývojem dané země. Velkým zastáncem tohoto konceptu chudoby byl Sen (1983), který na konceptu relativní chudoby kritizoval to, že se mění hranice chudoby s tím, jak sílí ekonomika dané země. „*Být chudý totiž neznamená pouze to, že je někdo méně bohatý*“ (Sen, 1983).

Ke konceptu absolutní chudoby lze přistupovat z několika různých hledisek. První hledisko operuje se základními potřebami (Basic needs approach), kdy dochází ke stanovení nezbytných nejnižších nákladů na uspokojení základních potřeb, které byly původně chápány jako potřeby fyzické (jídlo, bydlení, vytápění, oblečení) (Rowntree, 1901, cit. podle Mareš, 1999), ale dnes se prosazují i jiné potřeby. Druhé hledisko se zabývá základním spotřebním košem (Budget standards) a opírá se tedy o uznané minimum výdajů (Rowntree, 1901 cit. podle Mareš, 1999). Spočívá v generování seznamu minimálních potřeb pro domácnosti různé velikosti. Hranice chudoby je pak vypočtena jako náklady na jejich uspokojení. Třetí hledisko pracuje s potravinovým poměrem (Food ratio method), který se opírá o vztah mezi výdaji na potraviny

a celkovými výdaji. Náklady na jídlo ekvivalentní tomuto koši představují více než jednu třetinu příjmů (Orshansky, 1965).

V současné době se různé koncepty absolutní chudoby zaměřují i na uspokojení potřeb sociálních (Mareš, 1999). V dnešních vyspělejších zemích je tedy do absolutního konceptu chudoby zanesen i relativní prvek, neboť je zde prostor i pro jiné potřeby než pouze fyziologické (Sen, 1983). Koncept absolutní chudoby se dnes tedy spíše používá k měření chudoby v rozvojových zemích, zatímco v rozvinutých zemích se k měření chudoby přistupuje spíše z hlediska relativních konceptů chudoby.

Relativní koncepty chudoby se opírají spíše o subjektivní vymezení chudoby. Obvykle bývají současně nepřímé a často se opírají o hodnocení příjmů jedinců či domácností (Mareš, Rabušic, 1996). Tyto koncepty jsou založeny na tom, že se porovnávají kvality života s existujícími podmínkami v dané zemi a v daném čase. „*Relativní chudoba se vyskytuje tehdy, pokud člověk uspokojuje své základní potřeby, které jsou v dané společnosti běžné, ale současně se cítí, resp. je v určitém smyslu deprivován a ze společnosti vyloučen*“ (Krebs a kol., 2010, s. 122). To způsobuje, že chudobu lze najít v každé sociální vrstvě. Jestliže část příslušníků určité sociální vrstvy má méně než ostatní její příslušníci, budou se cítit ve srovnání s ostatními chudí (Simmel, 1965). Relativní hranice chudoby bývá často vyjádřena prostřednictvím násobků průměru (mediánu) příjmů společnosti (např. 56 % průměrného příjmu (Rowntree, 1901, cit. podle Mareš, 1999)). Hlavním zastáncem relativního konceptu chudoby byl sociolog Peter Townsend (1986). Dle pozice jednotlivce či domácnosti v prvním či druhém decilu příjmové distribuce lze zkonstruovat Lorenzovu křivku či vypočítat Giniho koeficient příjmové nerovnosti (Mareš, Rabušic, 1996). Tento koeficient ovšem nevypovídá nic o reálné životní zkušenosti těch osob, které takto nízkým příjmem disponují.

2.1.3 Subjektivní vs. objektivní koncepty chudoby

Subjektivní chudoba vypovídá o tom, jestli osoba vnímá samu sebe jako chudou nebo ne, což může být poměrně nepřesné. Např. osoba se cítí chudá, ale přitom vydělává dostatek peněz, tedy není chudá dle objektivního hlediska. Naopak jiný člověk se neoznačí za chudého, i když dle objektivního hlediska chudý je. Osoba dle svého subjektivního pocitu porovnává to, co má, s tím, čeho by chtěla dosáhnout, s tím, co mají ostatní nebo s tím, co potřebuje (Krebs a kol., 2010, s. 120–121). Subjektivní koncept chudoby slouží spíše pro hlubší poznání, zejména příčin chudoby. Subjektivní chudobu lze zjišťovat různými způsoby, ať už dotazem, zda se osoba vnímá jako chudá, či složitějšími metodami výpočtu, které jsou založené na příjmech (Mareš, Rabušic, 1996). Tuček (1995) použil ve svém výzkumu otázku: „*Srovnám-li naši současnou životní situaci s ostatními, myslím, že jsme chudá rodina.*“ Také lze využít například sebezařazení na škále chudý – bohatý (od 1 do 10) (Muffels, Vries, 1991). Mareš a Rabušic (1996) využili metodu sebezařazení do jedné ze společenských tříd: nižší – nižší střední – vyšší střední – vyšší. Dále lze využít subjektivní hranici chudoby, kterou vyvinuli vědci z Leidenské univerzity a která je založena na subjektivní výpovědi osob o minimálním potřebném příjmu (Goedhart et al., 1977).

Subjektivní hranicí chudoby se zabývali také Mareš a Rabušic (1996), kteří mimo dotazu na minimální potřebný příjem také zjišťovali, jak domácnost vychází se svým příjmem. Hranici chudoby pak konstruovali z minimálního potřebného příjmu na základě odpovědí těch, kteří

odpověděli „s určitými obtížemi“ (Mareš, Rabušic, 1996). Z jejich výzkumu vyplynulo, že rizikovou skupinou jsou z hlediska chudoby zejména domácnosti starých osob, a to především jednočlenných.

Objektivní koncept chudoby vymezuje všechny osoby, které jsou společností označeny za chudé, nezávisle na mínění těch, kteří jsou dle této definice označeni jako chudí (Mareš, Rabušic, 1996). Tato hranice chudoby je určena objektivně státem či vládou na základě příjmů obyvatelstva (Krebs a kol., 2010, s. 121). Objektivní koncept chudoby je důležitý spíše z hlediska stanovení obecných kritérií pro definici chudoby (Krebs a kol., 2010, s. 121).

Subjektivní chudoba bývá často vyšší než ta objektivní (Mareš, Rabušic, 1996). Otázkou tedy zůstává, který z těchto dvou konceptů by měl být brát jako více směrodatný. Vznikají chyby I. a II. typu. Existuje určité množství osob, které jsou dle objektivních kritérií považovány za chudé, ale samy se chudými být necítí (chyba I. typu) a naopak někteří dle objektivní konceptu chudoby za chudé považováni nejsou, ale cítí se jimi být (chyba II. typu) (Hagenaars, van Praag, 1985, cit. podle Mareš, 2004).

Někteří autoři se snaží o zkombinování objektivního a subjektivního konceptu chudoby. Halleröd (1995) přišel s konceptem tzv. skutečně chudých, který kombinuje kritérium příjmu pod stanovenou hranicí chudoby s kritériem určité hodnoty indexu deprivace.

2.1.4 Přímé vs. nepřímé koncepty chudoby

Přímé koncepty chudoby se zaměřují na měření chudoby po transformaci příjmů do spotřeby, jsou tedy založeny na reálných příjmech a jsou spojeny s kupní silou peněz (Halleröd, 1995). Často se jedná o absolutní koncepty chudoby, obvykle jde o míry deprivace. U konceptů založených na deprivaci je ovšem nezbytné odlišit skutečné deprivací problémy od různého vkusu, životního stylu či hodnot (Mareš, 1999). V této souvislosti rozlišil Rowntree (1901, cit. podle Mareš, 1999) dva typy chudoby – primární a sekundární, která je způsobena špatným hospodařením s příjmy. Baratz a Grisby (1971) pojmenovali faktory, které mohou být spojené s deprivací, jako např. nedostatek fyzického komfortu (hlad, nevhodné bydlení atd.), špatné zdraví, nedostatek bezpečí, nízká úroveň sociální péče a nedostatek úcty. Townsend (1979) definuje v rámci přímého konceptu chudobu následovně: *„Jedinci, rodiny a skupiny mohou být označeny za chudé, jestliže jejich zdroje nejsou postačující pro zajištění stravy, participace a životních podmínek a příjemností života, které jsou obvyklé, nebo jejichž dosažení je přinejmenším široce podněcováno a schvalováno ve společnosti, k níž náležejí. Jejich příjmy jsou natolik pod úrovní příjmů, kterými disponují v této společnosti průměrní jedinci či rodiny, že je to de facto vylučuje z životní standardů, zvyklostí a činností v ní obvyklých.“* Příkladem přímého konceptu chudoby může být tzv. index mnohonásobné deprivace (Townsend, 1979), který je konstruován z 22 položek, které charakterizují určitý nedostatek (např. zda si osoby mohou dovolit jet na dovolenou, mít denně teplé jídlo atd.).

Nepřímé koncepty chudoby se zaměřují na měření chudoby před spotřebou, jsou tedy založeny na nominálních příjmech a do příjmů se nepromítá kupní síla peněz ani struktura výdajů (Halleröd, 1995). Tyto koncepty chudoby se obvykle opírají o relativní koncepty, obvykle probíhá hodnocení disponibilního příjmu osoby či domácnosti (Ringen, 1988). Nepřímý koncept chudoby

se při měření potýká s několika metodologickými problémy, které se týkají zjišťování příjmů (Mareš, Rabušic, 1996). Tyto problémy budou podrobněji rozebrány v podkapitole 2.2.

2.1.5 Preskriptivní vs. konsensuální koncepty chudoby

Preskriptivní koncept chudoby definuje chudé na základě různých expertních odhadů. Mezi expertní odhady patří například spotřební koš, životní minimum atd. Rowntree (1901, cit. podle Mareš, 1999, s. 117) vymezil chudobu dle uspokojování základních potřeb ve výživě na základě výzkumu odborníků na výživu.

Konsensuální koncept chudoby je definován na základě konsensu společnosti o tom, kdo by měl být považován za chudého a kdo ne. Tento koncept tedy ke zjištění využívá respondenty, nikoli experty (Mareš, 1999, s. 117–118).

2.2 Metodické problémy při měření chudoby

Ať už použijeme jakýkoli koncept chudoby, jeho měření budou provázet různé metodologické problémy, jako například skrytá chudoba jedinců, kteří nejsou zahrnuti ve statistikách, různá pojetí příjmů, délka sledovaného období či jednotky měření (Mareš, 1999).

Otázkou je, jaká je nejvhodnější jednotka sběru dat o příjmech jednotlivců či domácností. Data mohou být sbírána za jednotlivce, rodinu či domácnost. Jako nejvhodnější se na výběr jeví rodina či domácnost, neboť chudobu často sdílejí všichni členové rodiny, popřípadě domácnosti spolu, a i sociální pomoc je přidělována na základě příjmů domácnosti. Ovšem poté je zde nebezpečí toho, že příjmy v rámci rodiny či domácnosti nejsou přerozdělovány rovnoměrně (Mareš, 1999). S touto problematikou je spjat i problém přepočtu příjmů na ekvivalentní jednotky, které jsou používány k tomu, aby mohly být porovnávány životní podmínky rodin či domácností různé struktury a velikosti. Ekvivalenční škály mají předpoklad, že v rodině či domácnosti jsou příjmy přerozdělovány rovným dílem. Dalším předpokladem je, že domácnosti tvořené více osobami mají nižší náklady, než pokud žije v domácnosti pouze jedna osoba (Rowntree, 1901 cit. podle Mareš, 1999). Problémem je i skutečnost, že ekvivalenční škály jsou stejné jak pro chudé, tak pro bohaté. Rodiny či domácnosti se ovšem chovají ve svém spotřebním chování jinak, právě dle toho, zda jsou chudé či bohaté (Šustková, 2015).

Dále je velmi důležitou otázkou, jakým způsobem by se měly zjišťovat příjmy jednotlivců, rodin či domácností, aby co nejpřesněji odrážely reálnou situaci. V některých zemích sice lze zjišťovat údaje o příjmech z různých registrů či jiných administrativních zdrojů, ale pokud toto možné není, sbírají se data o příjmech dotazováním respondentů. Tento způsob zjišťování příjmů je jednak zásahem do soukromí respondentů, ale také nemusí být uvedená výše příjmu přesná. Například pokud je zjišťován roční příjem, je pro respondenty náročné, uvést přesnou a stoprocentně pravdivou částku, ve které jsou obsaženy skutečně všechny příjmy za celý rok. Částka bude velmi pravděpodobně podhodnocena, neboť respondent si nevzpomene na některé položky příjmů (Mareš, 1999). Je tedy na zvážení, zda je lepší sledovat příjem jako odhad za celý rok nebo zjišťovat jednotlivé položky příjmů, které se následně sečtou, což by ovšem bylo nejspíš časově náročnější a vyžadovalo by to větší spolupráci a zapojení ze strany respondenta.

Na zvážení je také to, jaká délka sledovaného období by měla být zvolena, zda například měsíční či roční. Při zvolení zjišťování měsíčního příjmu může dojít k opominutí kolísání v příjmu či některých příjmů, které jedinec, rodina či domácnost obdržuje například čtvrtletně či pololetně. Naopak při zvolení ročního intervalu může nastat problém, že respondent neví přesnou výši příjmů, které před rokem dostával a jeho výši tudíž odvozuje od příjmů v současné době (Mareš, 1999).

Na příkladu výběrového šetření Životní podmínky si uvedeme, jak se v praxi k těmto metodickým problémům přistupuje. Výběrovou jednotkou, u níž toto šetření probíhá, je byt. Výběr bytů se provádí tzv. dvoustupňovým náhodným výběrem. Jednotkami zjišťování jsou hospodařící domácnosti, které jsou tvořeny osobami obvykle bydlícími ve vybraném bytě (ČSÚ, 2017b). Toto šetření je koncipováno jako čtyřletý rotační panel, domácnosti se tedy účastní šetření celkem čtyři roky, přičemž každý rok dojde k obměně přibližně čtvrtiny souboru tím, že domácnosti, u nichž skončil čtyřletý cyklus sledování, jsou nahrazeny domácnostmi z nově vybraných bytů (ČSÚ, 2017b). Dotazování samotné má tři stálé části, a to za byt, za hospodařící domácnost a za osobu starší 16 let. Veškeré příjmy se zjišťují dotazováním respondenta, což může způsobit, že uvedená výše příjmů nemusí být přesná. Příjmy se zjišťují za celý rok, tedy za celé sledované období, což může způsobit podhodnocení příjmů, jak již bylo zmíněno výše, ale zjišťování měsíčních příjmů by bylo velmi náročné, jak pro respondenta, tak pro organizátory tohoto šetření.

Kapitola 3

Sociální politika České republiky v oblasti chudoby

Sociální politika je velmi obtížně vymezitelný termín, ale lze ji chápat jako soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo udržení fungování sociálního systému. Toto úsilí je soustavné a cílené (Tomeš, 2001). V užším pojetí lze sociální politiku definovat jako soubor nástrojů a opatření, jejichž smyslem je reagovat na nepříznivé sociální události v životě jedince (např. nemoc, stáří, invalidita, nezaměstnanost, chudoba). Jde tedy o systém sociálních dávek, ale i o systém sociálního a zdravotního pojištění (Krebs a kol., 2010). V širším pojetí lze sociální politiku charakterizovat jako snahy pozitivně ovlivnit životní podmínky jedinců a zabránit vzniku sociálních problémů. Sem spadá například přijímání preventivních opatření (Krebs a kol., 2010). Cílem sociální politiky je překonávat sociální a ekonomická ohrožení, s nimiž se jedinci mohou setkat v průběhu svého života. Umožňuje také vytvářet příznivější podmínky pro rozvoj jednotlivců.

3.1 Vývoj vnímání chudoby na území dnešní České republiky

Snaha o solidaritu se slabšími či znevýhodněnými jedinci je zřetelná již v minulosti. Nejprve tuto solidární pomoc obstarávala rodina či blízké okolí jedince, problémy byly řešeny v rovině rodového společenství. Solidární pomoc se soustředila především na ženy a děti. Později vznikají různé charitativní organizace, zejména církevní. Bohatí dobrovolně přispívali na chudší nejnížší vrstvy obyvatelstva v rámci splnění své křesťanské povinnosti (Šustová, 2015). Nejprve měla pomoc velmi lokální charakter, později vznikala více regionální střediska (kláštery) (Mareš, 1999). Samotné obce se do péče o chudší obyvatelstvo příliš nezapojovaly. Do boje proti chudobě se pouštěly, až když počet chudých překročil únosnou mez a hrozila povstání chudiny (Bilanský, 2009). Z důvodu nedostatečné péče obcí o chudé přibývalo žebrajících jedinců, neboť církev se nemohla postarat o všechny, kteří to potřebovali. Právě proto se postupně do této oblasti začíná zapojovat šlechta. Postupným vývojem pomoc chudým převzala laická vrstva a došlo k institucionalizaci péče o chudé (Klusáčková, 2007). V českých zemích k tomuto došlo v průběhu 16. století. Obce se o tuto problematiku začaly více zajímat, byly zřizovány chudobince. Oficiálně ovšem povinnost postarat se o chudé přešla na obce až v roce 1854 (Klusáčková, 2007).

„Postupně však začala být chudoba ztotožňována se sociálními jevy jako je tuláctví, krádeže či prostituce a tyto změny ovlivnily postoj společnosti k chudobě, na kterou se začalo pohlížet jako na důsledek lenosti“ (Mareš, 1999). Od 18. století se začíná šířit nepřátelství a nenávist vůči chudobě a chudším osobám a názor, že chudé osoby by se neměly podporovat (Mareš, 1999). V důsledku toho se začala projevovat snaha zapojit chudé na pracovní trh, do pracovního procesu. Tento proces ještě zesílil v důsledku nástupu průmyslové revoluce, kdy byla poptávka po pracovní síle veliká.

Postupem času se do pomoci chudším začínal zapojovat i samotný stát. V českých zemích vznikl první zákon týkající se chudých v roce 1868 a platil až do roku 1956, kdy byl přijat nový zákon o sociálním zabezpečení (Mareš, 1999). Vznikly i mnohé nestátní instituce zabývající se problematikou chudoby. Jednou z největších nestátních institucí v České republice je bezesporu Český (československý) červený kříž, který byl založen v roce 1919 (Český červený kříž, 2018).

Se vznikem sociálního státu se podporou chudších zabývá i sociální stát, neboť zmírnění chudoby je v zájmu společnosti (Mareš, 1999). V meziválečném období došlo k poměrně velkému rozvoji československého zákonodárství. Bylo také založeno Ministerstvo sociální péče a Ústřední sociální pojišťovna (MPSV, 2015). Stále větší snahy sociálního státu jsou patrné a rychleji se prosazují zejména od 2. světové války, kdy došlo ke vzniku moderního sociálního státu (tzv. welfare state). Zejména po komunistickém převratu v roce 1948 došlo k mnohým změnám. Období socialismu se charakterizuje jako období bez sociální politiky (Ferge, 1993). Sociální politika byla omezena jen na zásahy státu a role nestátních subjektů byla potlačována. Dle Mareše a Možného (1995) byly sociální dávky převážně nárokové a sociální problémy se řešily spíše ekonomikou, cenovými dotacemi a uměle udržovanou plnou zaměstnaností.

Po pádu komunismu v roce 1989 došlo k přechodu od centrálně plánovaného hospodářství k tržnímu. Co se týká sociálních dávek, pomoc přestala být přidělována univerzálně a začala být poskytována selektivně a jen těm, kteří si nemohli sami zajistit minimální životní úroveň. Začal být uplatňován důraz na odpovědnost jednotlivce za svůj vlastní život. Zároveň došlo k proměně charakteru chudoby. Místo převládajícího typu chudoby, který se týkal spíše jen určitých fází lidského života (např. stáří), došlo k přesunu k tzv. vertikální chudobě, která je spíše spojena s postavením jedince v rámci sociální stratifikace (Mareš, 1998). V roce 1992 se k moci dostala liberálně konzervativní vláda a proběhlo několik radikálních reforem, v rámci kterých proběhla i změna sociální politiky. Začaly být prosazovány příjmově testované sociální dávky. V roce 1995 byl přijat zákon o státní sociální podpoře a základem nového systému se stalo tzv. životní minimum (MPSV, 2018). Následovalo období úsporných opatření až do roku 1998, neboť systém byl natolik šetrný, že začínal působit demotivačně z hlediska zapojení na pracovní trh, následně došlo k obnovení systému z roku 1995 (Poláčková, 2007). Od roku 2002, kdy se k moci dostala nová vláda s majoritní rolí ČSSD v čele s Vladimírem Špidlou, se věnovala velká pozornost sociální politice a snahám vytvořit novou koncepci sociální politiky. V roce 2004 byla vydána Národní zpráva o rodině, která charakterizovala situaci rodin v České republice (Kocourková, 2006). Na základě tohoto dokumentu byla později přijata mnohá opatření, zejména na podporu rodin s dětmi, v následujících letech.

V roce 2006 opět došlo k úsporným opatřením v důsledku změny vlády, která byla ještě prohloubena s nástupem hospodářské krize v roce 2008. Došlo k velké změně systému sociální

podpory v důsledku zvyšující se zadluženosti státu. Byly tedy omezeny mnohé sociální dávky, což bylo ovšem alespoň částečně kompenzováno zvýšením daňových úlev (Poláčková, 2007). I v této době, a až do současnosti, přetrvává důraz na sociální pomoc rodinám s nízkými příjmy.

Od doby hospodářské krize v roce 2008 až do současnosti opět sociální podpora jednotlivců i rodin opět roste, což vyplynulo i z výběrového šetření Životní podmínky. Podíl sociálních příjmů, které zahrnují i dávky státní sociální podpory, dávky nemocenského pojištění, podporu v nezaměstnanosti a dávky důchodového pojištění, ze všech hrubých peněžních příjmů domácností od roku 2008 roste (Šustková, 2015). V roce 2008 byl podíl sociálních příjmů 22 %, v roce 2012 to bylo již 24 %. Dle Šustkové (2015) podíl domácností, které sociální příjmy pobírají, naopak klesá. Nejvyšší podíl na sociálních příjmech domácností tvoří důchody, které v roce 2014 tvořily 88 % sociálních příjmů domácností. Podíl důchodů na sociálních příjmech domácností má rostoucí tendenci, která je způsobená nárůstem počtu seniorů, což je důsledkem probíhajícího procesu demografického stárnutí obyvatelstva České republiky. Další příčinou nárůstu podílu důchodů na sociálních příjmech domácností je i postupné zpřísnování podmínek pro vyplácení ostatních sociálních dávek (Zykmundová, 2014).

V průběhu 20. století se chudobou jako tématem sociální politiky začaly zabývat i mezinárodní instituce, díky kterým dochází ke shromažďování dat dle stejné metodiky za jednotlivé země, která jsou srovnatelná. Příklady takových institucí mohou být například OECD, OSN a Evropská unie. V rámci problematiky chudoby je řešena i pomoc nejchudším státům světa, zejména v Africe či Latinské Americe. Mezi důležité úkony patří přijetí ustanovení o vymýcení extrémní chudoby a hladu jako jednoho z cílů Rozvojových cílů tisíciletí z roku 2000 (České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2016). Cíle se zavázaly plnit všechny členské státy Organizace spojených národů (OSN). Hlavní cíle byly rozděleny do osmi základních dílčích cílů, jedním z nich je odstranit extrémní chudobu (snížení počtu lidí, kteří žijí z příjmu menšího než 1 USD na den) a hlad (omezení počtu lidí trpících hladem na polovinu). Dále byl vyhlášen rok 2010 evropským rokem proti chudobě a sociálnímu vyloučení (MPSV, 2009). Cílem tohoto počínu bylo zejména zvýšení povědomí a informovanosti o tématu chudoby v rámci širší veřejnosti. Další iniciativou Evropské unie bylo i přijetí strategie Evropa 2020, ke kterému došlo v roce 2010 a tato strategie se dotýká i oblasti chudoby a sociálního vyloučení. Jako jeden z cílů bylo stanoveno snížit počet osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením minimálně o 20 milionů do roku 2020 v rámci Evropské unie (Vláda České republiky, 2018).

3.2 Charakteristika české sociální politiky v oblasti chudoby

K rozdělování sociální pomoci dochází dvěma způsoby. Zaprvé se prostředky distribuují do jednotlivých fází životního cyklu jedinců (např. důchodové připojištění). Zadruhé jsou prostředky přidělovány na základě solidarity mezi jedinci dle jejich statusu – prostředky se tedy distribuují od osob v lepší situaci k osobám v situaci horší (např. od bohatších k chudším) (Mareš, 1999).

Na základě distribuce prostředků vznikly v minulosti různé typologie sociálních států. V současné době jsou velmi často rozdělovány na tyto typy: liberální, konzervativní, sociálně-demokratický a jihoevropský (Ferrera, 1996). Ovšem pokud nás zajímá, kam bychom zařadili Českou republiku, je to velmi problematická otázka, kterou se již řada autorů zabývala. Matějková

a Paloncyová (2004) píše, že vznikne nový typ sociálního státu tzv. postsocialistického typu. Tento typ by pak měl být charakteristický společnými rysy postsocialistických států, jako je například přechod od univerzality dávek k příjmově testovaným dávkám a přesunutí odpovědnosti na rodinu (Pascall, Manning, 2000). Naopak Deacon (1993) si myslí, že postkomunistické státy mohou zapadnout do již zavedené typologie či mohou být charakterizovány kombinací těchto typů. Český sociální stát bývá často charakterizován kombinací liberálního a konzervativního typu, neboť z dob socialismu zde přetrvávají konzervativní rysy, zatímco v současnosti je již přijato mnoho liberálních opatření. Dle Mitchella (2010) se český sociální stát nejvíce podobá rakouskému, a to z důvodu důrazu na akutní krátkodobé požadavky. Sociální stát se snaží pomáhat skupinám osob, které jsou ohroženy chudobou.

Základním principem českého sociálního státu je princip selektivity, tzn. poskytování sociální pomoci jedincům, které je v konkrétní situaci potřebují. Protipólem principu selektivity je princip univerzality, který je založen na preventivní sociální pomoci a sociální pomoc se dostane všem, kteří splní určitá kritéria. Princip univerzality má velkou nevýhodu ve své nákladnosti (Mareš, 1999).

Mezi hlavní subjekty sociální politiky patří stát a jeho orgány (parlament, vláda, správní orgány), zaměstnavatelé, zaměstnanecké a odborové orgány, místní komunity, obce, občanské organizace a iniciativy, dobročinné či charitativní instituce, církve, občané, rodiny a domácnosti (Krebs a kol., 2010). Role státu je však v sociální politice vnímána jako nezastupitelná a nejvýznamnější ze všech uvedených subjektů.

Česká republika jakožto členský stát je zapojeny do kampaní a strategií Evropské unie v oblasti chudoby a sociálního vyloučení (např. Evropa 2020). Zároveň jsou pro Českou republiku závazná různá nařízení a zákony vydávané Evropskou unií. V letech 2000–2010 byla zapojena i do Lisabonské strategie (Houska, 2006). V letech 2004–2010 byly připravovány národní akční plány sociálního začleňování, jejichž součástí byla i Národní strategie pro důchody a Národní strategie zdravotní a dlouhodobé péče (MPSV, 2016a). Od roku 2010 je hlavní strategií již výše zmiňovaná Evropa 2020, která je v České republice ještě podpořena Strategií sociálního začleňování 2014–2020 (MPSV, 2016b). Hlavním cílem v rámci této strategie pro Českou republiku je snížit počet osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou o 30 tisíc osob (MPSV, 2016b).

3.3 Měření chudoby v České republice

Podobně jako ve většině států světa, tak i v České republice dochází k měření hranice chudoby, a to jak z výzkumných důvodů, tak z důvodu přiznávání sociální podpory občanům. Má-li totiž sociální politika eliminovat rizika chudoby, musí nejprve identifikovat chudé i ten bod, ve kterém se lidé stávají chudými (Mareš, Rabušic, 1996). V České republice se měří především relativní koncept chudoby, tedy chudoba se nezabývá otázkou fyzického přežití jedince, ale spíše otázkou jeho důstojného života (Barták, 2008, s. 58). Pro potřeby sociální politiky je ale využíván i absolutní koncept chudoby, který uvažuje pouze to, co je nutné k udržení existence jedince v dané společnosti.

K výpočtu relativní hranice chudoby v České republice se nejčastěji používá objektivní metoda doporučená od Eurostatu, která se odvíjí od příjmového rozdělení společnosti. Tato metoda je založena na výpočtu mediánu ekvivalizovaných příjmů, nejčastěji se využívá 60 % mediánu (ČSÚ, 2016). Ekvivalizovaný příjem se definuje jako podíl čistého disponibilního příjmu domácností a součtu jejích spotřebních jednotek.

Pro tyto účely se využívá tzv. modifikovaná stupnice OECD, která přiřazuje první dospělé osobě v domácnosti váhu 1,0, dalším osobám ve věku 13 let a více váhu 0,5 a dětem do věku 13 let váhu 0,3 (ČSÚ, 2016). Používání přepočtu na spotřební jednotku je doporučeno zejména proto, že bere v úvahu velikost a strukturu domácností, zároveň také odráží úspory v rámci vícečlenných domácností. Tyto úspory se týkají především položek, které slouží všem členům domácnosti, jako například domácí spotřebiče, poplatky za služby, energie atd. Výstupem této metody je míra ohrožení chudobou. Míra ohrožení chudobou se vyjadřuje jako procentní podíl osob s ekvivalizovaným příjmem nižším, než je vypočítaná hranice chudoby na celkovém počtu obyvatelstva nebo dané skupiny osob. Tato jednotná metodika je předpokladem pro potřebná mezinárodní srovnání mezi státy uvnitř Evropské unie. Dále existuje i spousta osob, které se pohybují kolem této hranice chudoby a nestále se propadají pod ní či naopak rostou lehce nad ní. Jedná se často například o rodiny rodiče samoživitele s dětmi či nepracující seniory.

Dalším způsobem, jakým je v České republice stanovována hranice chudoby, je pomocí životního minima, které je podrobněji rozebrané v následující podkapitole 3.3.1. Pomocí životního minima se určuje spíše absolutní hranice chudoby.

Jisté tedy je, že v průběhu času došlo k proměně vnímání chudoby, že se využívá hned několik konceptů a přístupů k chudobě. Ve své práci se budu zabývat především relativní objektivní chudobou u seniorů v České republice, k čemuž budou využita data z výběrového šetření Životní podmínky. Cílem analytické části této práce bude zjistit, jak jsou na tom čeští senioři z hlediska jejich životní úrovně, jaký podíl z nich je ohrožen chudobou či materiální deprivací a analyzovat, které skupiny seniorů jsou chudobou či materiální deprivací ohroženy nejvíce (z hlediska věku, pohlaví, ekonomické aktivity, rodinného stavu, nejvyššího dosaženého stupně vzdělání atd.).

3.3.1 Existenční minimum, životní minimum

Postupně byla v České republice zaváděna různá opatření, která pravděpodobně měla vliv na růst či pokles chudoby. Jedná se například o minimální mzdu, existenční minimum, životní minimum, podporu v nezaměstnanosti, dávky nemocenského pojištění, daňová opatření a další různé dávky státní sociální podpory (rodičovský příspěvek, příspěvek na dítě atd.).

Zde podrobněji rozeberu životní a existenční minimum. Životní minimum bylo zavedeno v roce 1989 a slouží jako minimální společensky uznávaná hranice příjmů k zajištění základních osobních potřeb (MPSV, 2018). Slouží tedy jako národní hranice chudoby v České republice. Zároveň je také základem pro přidělování různých sociálních dávek. Existenční minimum bylo zavedeno v roce 2007 a je velmi podobné životnímu minimu – slouží jako minimální společensky uznávaná hranice příjmů k zajištění základních osobních potřeb, ale na úrovni umožňující přežití (MPSV, 2018). Existenční minimum bylo zavedeno z důvodu motivační funkce pro dospělé jedince v hmotné nouzi. Je tedy určeno spíše pro osoby ekonomicky neaktivní, zatímco životní minimum pro osoby, kteří se snaží najít si novou práci. Jelikož ovšem existenční minimum nelze

použít u příjemce starobního důchodu (Kotýnková, 2007), je jeho další rozbor pro tuto práci bezpředmětný.

Životní minimum je upravováno zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění (MPSV, 2018). Částky životního minima jsou poté stanoveny nařízením vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima (MPSV, 2018).

V roce 2007 došlo ke změně metodiky výpočtu životního minima, které bylo do té doby tvořeno dvěma složkami (souhrnem částek stanovených k zajištění obživy a ostatních osobních potřeb a souhrnem částek nezbytných k zajištění nákladů na provoz domácnosti) (Kotýnková, 2007). Od roku 2007 se přešlo k novému systému, ve kterém nejsou do životního minima zahrnuty nezbytné náklady na bydlení a provoz domácnosti (MPSV, 2018). Náklady na bydlení jsou řešeny poskytováním příspěvku na bydlení či doplatkem na bydlení.

Způsob výpočtu životního minima spočívá v sečtení všech částech životního minima jednotlivých členů domácnosti na základě složení domácnosti, věku dětí a zákonných částek životního minima. Tento systém zohledňuje úspory ze společného hospodaření domácnosti (Kotýnková, 2007). Částky životního minima jsou upravovány k 1. 1. daného roku dle vývoje spotřebitelských cen tak, aby došlo k zachování reálné hodnoty částek, pokud nárůst nákladů na základní osobní potřeby nepřesáhne ve stanoveném období 5 % (MPSV, 2018). V mimořádných situacích je vláda zplnomocněna měnit částky životního minima i mimo tento pravidelný termín (MPSV, 2018). V tab. 1 jsou pro ukázkou vypsány aktuální (k roku 2018) částky životního minima v Kč za měsíc dle počtu a věku osob v domácnosti. Dále v tab. 2 jsou uvedeny příklady životního minima různých typů domácností v Kč za měsíc.

Tab. 1 – Částky životního minima v Kč za měsíc dle počtu a věku osob v domácnosti platné k 1. 1. 2018

Osoby v domácnosti	Částka životního minima (v Kč)
Pro jednotlivce	3 410
Pro první osobu v domácnosti	3 140
Pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 830
Pro nezaopatřené dítě do 6 let	1 740
6 až 15 let	2 140
15 až 26 let (nezaopatřené)	2 450

Poznámky: Životní minimum je součtem všech částek životního minima jednotlivých členů domácnosti.

Zdroj: MPSV, 2018

Tab. 2 – Příklady životního minima různých typů domácností v Kč za měsíc platné k 1. 1. 2018

Složení domácnosti	Částka životního minima (v Kč)
Jednotlivec	3 410
2 dospělí	$3\,140 + 2\,830 = 5\,970$
1 dospělý, 1 dítě ve věku 5 let	$3\,140 + 1\,740 = 4\,880$
2 dospělí, 1 dítě ve věku 5 let	$3\,140 + 2\,830 + 1\,740 = 7\,710$
2 dospělí, 2 děti ve věku 8 a 16 let	$3\,140 + 2\,830 + 2\,140 + 2\,450 = 10\,560$
2 dospělí, 3 děti ve věku 5, 8 a 16 let	$3\,140 + 2\,830 + 1\,740 + 2\,140 + 2\,450 = 12\,300$

Zdroj: MPSV, 2018

Při přidělování sociálních dávek dle životního minima domácnosti jsou společně posuzováni: rodiče a jejich nezletilé nezaopatřené děti, manželé či registrovaní partneři, rodiče a děti nezletilé zaopatřené nebo zletilé, pokud tyto děti s rodiči užívají byt a nejsou posuzovány s jinými osobami, jiné osoby společně užívající byt, pokud písemně neprohlásí, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby, osoby, které se přechodně, z důvodů soustavné přípravy na budoucí povolání, zdravotních nebo pracovních, zdržují mimo byt (MPSV, 2018). S životním minimem se porovnávají čisté peněžní příjmy jednotlivců nebo společně posuzovaných osob, i když existuje několik výjimek, které se nezapočítávají.

Kapitola 4

Demografické stárnutí a vymezení pojmu „senior“

4.1 Demografické stárnutí

Ve své práci se budu zabývat chudobou českých seniorů, proto je potřeba vymezit, kdo jsou senioři a vysvětlit pojem demografické stárnutí obyvatelstva. Demografické stárnutí je proces, při kterém dochází ke zvyšování podílu starých osob v populaci (Pavlík, Kalibová, 2005). Je tedy charakterizováno jako posun věkové struktury do staršího věku.

K demografickému stárnutí dochází jednak vlivem porodnosti, tak i vlivem úmrtnosti. Pokud ve společnosti klesá porodnost, relativně roste podíl seniorské složky – stárnutí zespolu věkové pyramidy. Pokud se ve společnosti výrazně snižuje úroveň úmrtnosti a prodlužuje se naděje dožití, dochází také k nárůstu seniorské složky – stárnutí na vrcholu věkové pyramidy. Obvykle dochází ke kombinaci působení obou těchto vlivů (Rychtaříková, 2014). Díky stále se prodlužující naději dožití představuje etapa stáří delší a významnější fázi lidského života (Rabušic, Vohralíková, 2004, s. 4).

Historicky prvotním faktorem demografického stárnutí byla demografická revoluce, neboť změna reprodukce lidské populace z vysoké úrovně na nízké hodnoty ukazatelů plodnosti a úmrtnosti znamenala zužování základny věkové pyramidy, a naopak rozšiřování jejího vrcholu. Tento proces proběhl a dodnes probíhá různým tempem a s rozdílnou intenzitou v jednotlivých zemích. Až do 60. let 20. století rostla naděje dožití při narození ve vyspělých zemích zejména v souvislosti s poklesem míry kojenecké úmrtnosti, tudíž snižování úrovně úmrtnosti přispívalo k mládnutí věkových struktur. Poté, co se vliv kojenecké úmrtnosti stal marginálním, a úroveň úmrtnosti se začala snižovat ve starším věku, začalo docházet k demografickému stárnutí na vrcholu věkové pyramidy.

Krátkodobě však může obyvatelstvo dané země současně demograficky mládnout i stárnout. Příkladem může být demografický vývoj v České republice ve 2. polovině 70. let 20. století, kdy byla věková struktura omlazována dětmi narozenými v rámci druhého babyboomu 70. let, současně ale překračovaly hranici 65 let početnější generace osob, které byly narozeny před 1. světovou válkou (Demografický informační portál, 2004).

V současné době se populace České republiky nachází v období tzv. demografického okna (Lee, Mason, 2006), které se vyznačuje vyšším poměrem osob v ekonomicky aktivním věku

oproti ekonomicky neaktivnímu věku. Tato situace nastává po výrazném poklesu počtu živě narozených, je však jen dočasná a následně dojde k rychlému stárnutí věkové struktury. V České republice jsme v současné době již za vrcholem podílu osob aktivního věku a bude následovat uzavírání demografického okna, které se zcela uzavře přibližně kolem roku 2050, kdy podíl osob ve věku 0–19 let a 65 a více let převýší podíl osob ve věku 20–64 let (ČSÚ, 2004a). To znamená, že po roce 2050 bude připadat jedna osoba v neaktivním věku na jednu osobu v ekonomicky aktivním věku.

Hlavním ukazatelem demografického stárnutí je podíl starých osob v populaci. Dnes se demografické stárnutí obvykle ve vyspělých zemích definuje jako nárůst podílu osob v seniorském věku, kde se za hranici stáří považuje věk 65 let. K 31. 12. 2016 činil podíl starých osob v populaci České republiky, pokud uvažujeme osoby starší 65 let, 19 % osob. Dle střední varianty populační prognózy České republiky do roku 2050 bude činit podíl osob starších 65 let v populaci 31 % (ČSÚ, 2004a). Kdo ale jsou ty staré osoby v populaci?

4.2 Vymezení pojmu „senior“

Věková hranice demografického stárnutí není přesně stanovena, často jí však bývá věk odchodu do starobního důchodu. Je ovšem obtížné správně definovat okamžik, ve kterém končí střední věk a začíná stáří. Z toho důvodu existuje mnoho metod konstrukce objektivního měřítka stáří (Stuart-Hamilton, 1999, s. 18). Nejčastěji používaným měřítkem stáří, a tedy i odchodu do starobního důchodu, je kalendářní věk. Tento věk není jednotný, nejčastěji se však uvažuje věk 60, 65 či 70 let (Nešporová, Svobodová, Vidovičová, 2008, s. 9). Například OSN dělí obyvatelstvo na tři skupiny: 0–14 let, 15–64 let a 65 a více let (Jadný, 2015), na základě čehož by nás mohlo napadnout vymezit seniora jako osobu starší 65 let.

Dle MPSV (2014) je seniorem osoba, která dosáhla věku potřebného k odchodu do starobního důchodu podle § 29 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění bez ohledu na to, zda starobní důchod pobírá či nikoli. V České republice byla v roce 2006 zřízena Rada vlády pro seniory a stárnutí populace, která je stálým poradním orgánem vlády a usiluje o vytvoření podmínek pro zdravé, aktivní a důstojné stárnutí a stáří v České republice (MPSV, 2017a).

Důležitou součástí přístupu ke stárnutí populace je i genderová dimenze, která zohledňuje rozdílnou situaci mužů a žen ve stárnoucí populaci a na tato specifika se snaží reagovat různými opatřeními. Mezi muži a ženami existují platové nerovnosti, a to i přesto že vykonávají stejnou práci. Bylo vypočteno, že si ženy v Evropské unii vydělají za hodinu o 16 % méně než muži, přičemž v České republice je tento rozdíl více než 20 % (Úřad pro publikace Evropské unie, 2014). To je způsobeno zejména tím, že ženy jsou obecně více zapojeny do péče o děti a domácnost, častěji jsou zaměstnány na částečné úvazky z důvodu skloubení pracovního a rodinného života, zatímco muži jsou zpravidla více a po delší dobu zapojeni do trhu práce. Následkem genderové nerovnosti v odměňování si ženy vydělají v produktivním věku méně než muži, a mají tedy nižší důchody a jsou ve vyšším věku více vystaveny riziku chudoby. V roce 2012 bylo chudobou ohroženo 22 % žen starších 65 let, ale jen 16 % mužů (Úřad pro publikace Evropské unie, 2014).

Dalším faktorem je i to, že ženy mají vyšší naději dožití, takže ženy seniorky musí žít s nižšími příjmy po delší dobu než muži senioři. V České republice činila v roce 2016 naděje dožití při narození u žen 82,05 let, zatímco u mužů pouze 76,22 let (ČSÚ, 2016). V důsledku těchto skutečností jsou ženy ve stáří ohroženy chudobou a sociálním vyloučením ve vyšší míře než muži.

V nejstarších věcích jsou senioři často ovdovělí a musí vyžít v domácnosti pouze s jedním příjmem. Senioři se ale nemusí potýkat jen s náklady na bydlení a chod domácnosti, ale také například s vyššími výdaji na zdravotnictví, léky atd. Zároveň často čelí problému osamělosti, která je nejvíce ovlivněna především rodinným stavem, a s tím související formou rodinného soužití, tedy s kým a v jaké domácnosti senior žije. Roli hraje také frekvence setkávání s rodinnými příslušníky, zejména se svými dětmi a vnoučaty, ale i to jakým činnostem se senior věnuje a jaké má sociální kontakty. Dalším problémem, s kterým se senioři často musí potýkat, je jejich zdravotní stav, který v sobě zahrnuje nejen faktor věku, ale i problém snížené mobility jako důležitého předpokladu sociálních kontaktů (Kuchařová, 2003). Zhoršený zdravotní stav je také spojen s vyšší závislostí seniorů na pomoci rodiny či blízkých, což může mít nepříznivý psychologický dopad.

Možným řešením je přesun do sociálních zařízení institucionálního typu, např. domova pro seniory, kde by se mohly seniorky, ale i senioři, začlenit do kolektivu, a zároveň by o ně bylo postaráno. Tyto domovy pro seniory by měly seniorům trvale či dočasně nahradit domov a zajistit jim důstojné životní podmínky, prostředí a zacházení. Je samozřejmě rozdíl, zda je senior umístěn v soukromém či nesoukromém domově pro seniory. Soukromé domovy pro seniory jsou poměrně finančně nákladné a senioři by si je často nemohli dovolit bez pomoci dětí či blízkých. Nesoukromé domovy pro seniory jsou nejčastěji zřizovány kraji či obcemi (MPSV, 2017b), a obecně bývají cenově dostupnější.

V České republice se vymezuje ze seniorů ještě složka tzv. oldest-old, která zahrnuje osoby ve věku 80 a více, resp. 85 a více let dle různých metodik. K 31. 12. 2016 tvořil podíl 80 a víceletých 4 % populace České republiky a podíl 85 a více letých tvořil 2 % populace České republiky. Tato složka se pravděpodobně stane rychle rostoucí skupinou obyvatel v čase. V roce 2050 bude činit podíl osob 85 a víceletých 5 % populace dle střední varianty projekce Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2004a).

V nejvyspělejších zemích narůstají počty stoletých a starších seniorů, dokonce se dnes výzkum orientuje i na osoby ve věku 110 let a starší, tzv. superstoleté (Gerontology Wiki, 2018). V České republice žilo k 1. 1. 2016 celkem 733 osob ve věku 100 a více let, z toho 564 žen a 169 mužů. Za nejstarší osobu na území České republiky lze považovat paní Marii Bernátkovou, která se dožila 111 let a 194 dní, a která zemřela 4. 5. 1969 (Gerontology Wiki, 2018).

4.3 Odchod do starobního důchodu

Z hlediska sociálního konstruktivismu je odchod do starobního důchodu vnímán jako výrazný faktor, který statusově mění člověka na starého (Rabušic, 1995, s. 8). Odchodem do starobního důchodu zároveň dochází ke změně životního stylu osob, mění se prožívání i chování osob (Rabušic, Vohralíková, 2004). Pro většinu osob znamená odchod do starobního důchodu i odchod ze zaměstnání, což může způsobovat obavy ze ztráty sociálních kontaktů, pocitu užitečnosti a finančních jistot, neboť výše starobního důchodu je obvykle nižší než výše platu či mzdy. Ve 3. čtvrtletí 2017 činila průměrná hrubá měsíční nominální mzda na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství celkem 29 050 Kč (ČSÚ, 2017a). Z údajů České správy sociálního zabezpečení (ČSSZ) vyplývá, že k 30. 6. 2017 činila průměrná výše starobního důchodu 11 807 Kč (ČSSZ, 2017).

Stáří je často spojováno s chudobou, materiální deprivací, nemohoucností, závislostí a nemocí. Je tedy potřeba, aby se osoba dobře adaptovala na život s nižším příjmem, jinak může být lehce ohrožena chudobou. Dochází také k rapidnímu nárůstu množství volného času, který často není nijak organizován a stává se nestereotypním. Je tedy potřeba nalézt si nové aktivity, které budou nadbytek volného času vyplňovat a pomocí kterých se lidé budou moci seberealizovat po ukončení výdělečně činné aktivity.

Odchod do starobního důchodu je dle výzkumu *Život ve stáří* (Kuchařová, 2003) vnímán spíše kladně – 41 % respondentů uvedlo, že odcházeli do starobního důchodu rádi, 29 % respondentů si nebylo jistých, u zbylých 30 % osob byl odchod do starobního důchodu v podstatě nedobrovolný (u 17 % byl vynucen ztrátou zaměstnání, u 9 % zdravotním stavem a u 4 % nutností pečovat o rodinu). Někteří samozřejmě odcházejí do starobního důchodu nedobrovolně. Takové osoby pak „vnímají tento životní přechod jako vnucenou volbu a již na startu své seniorské životní fáze prožívají individuálně diferencovaným způsobem jistý konflikt se společností“ (Kuchařová, 2003).

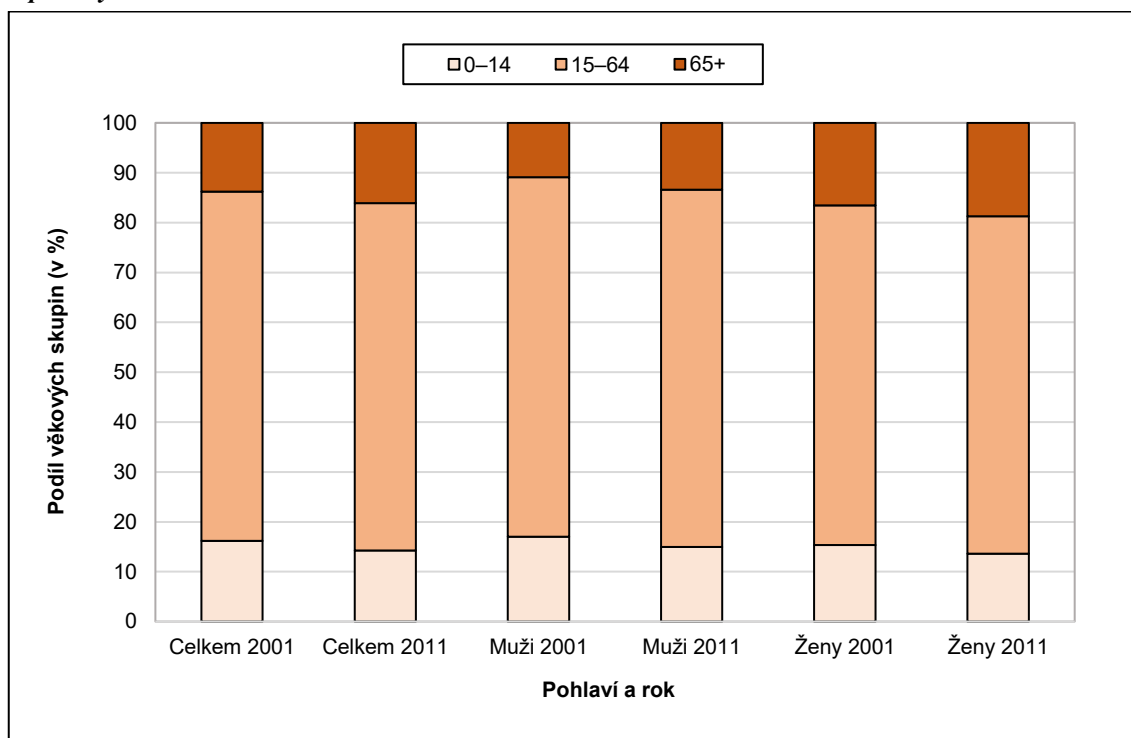
Rozdíly ve vnímání odchodu do starobního důchodu jsou výrazné zejména dle vzdělání osob. Pro vysokoškolsky vzdělané osoby je přechod z ekonomicky aktivní činnosti do ekonomické neaktivity vnímán více pesimisticky, než je tomu u ostatních vzdělanostních kategorií. Vysokoškolsky vzdělané osoby se často stávají seniory dříve, než by si přály (Kuchařová, 2003).

V současné době je znatelný trend podporovat aktivní stáří. Je zde snaha dělat život ve starobním důchodu bohatším a uspokojivějším a zapojovat osoby do různých společenských vztahů v různých oblastech života (Kuchařová, 2003). Velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje aktivní životní styl je partnerské soužití. Manželé či partneři jsou ve větší míře zapojeni do aktivit, které se vykonávají v páru, nikoli samostatně. Aktivní životní styl je také determinován zdravotním stavem osob, který velmi ovlivňuje aktivity, které se vykonávají mimo bydliště, a jsou zejména fyzického rázu. Dle Kuchařové (2003) přispívá k uspokojivému prožívání stáří vzdělání a kulturní aspekt životního stylu.

4.4 Vývoj populace seniorů v České republice

Cílem této podkapitoly je analyzovat zastoupení seniorů v České republice a jejich vybrané charakteristiky. Data pro analýzu jsem čerpala primárně z dat dvou posledních sčítání lidu, a to 2001 a 2011, což umožňuje zachytit vývoj podílu seniorů na české populaci a identifikovat případné proměny jejich struktury (např. dle pohlaví, věku, rodinného stavu, ekonomické aktivity, nejvyššího dosaženého stupně vzdělání). Vzhledem k rozdílným přístupům k vymezení seniora (viz podkapitola 4.2) je nezbytné uvést definici seniora, která je využita v této podkapitole. Jelikož většina metodik vymezuje seniora pouze věkem, rozhodla jsem se v této podkapitole vymezit seniora jako osobu ve věku 65 let a více, což je v současné době věk, ve kterém většina osob začíná pobírat starobní důchod.

Obr. 1 – Podíl věkových skupin 0–14 let, 15–64 let a 65 a více let dle pohlaví na populaci České republiky v letech 2001 a 2011

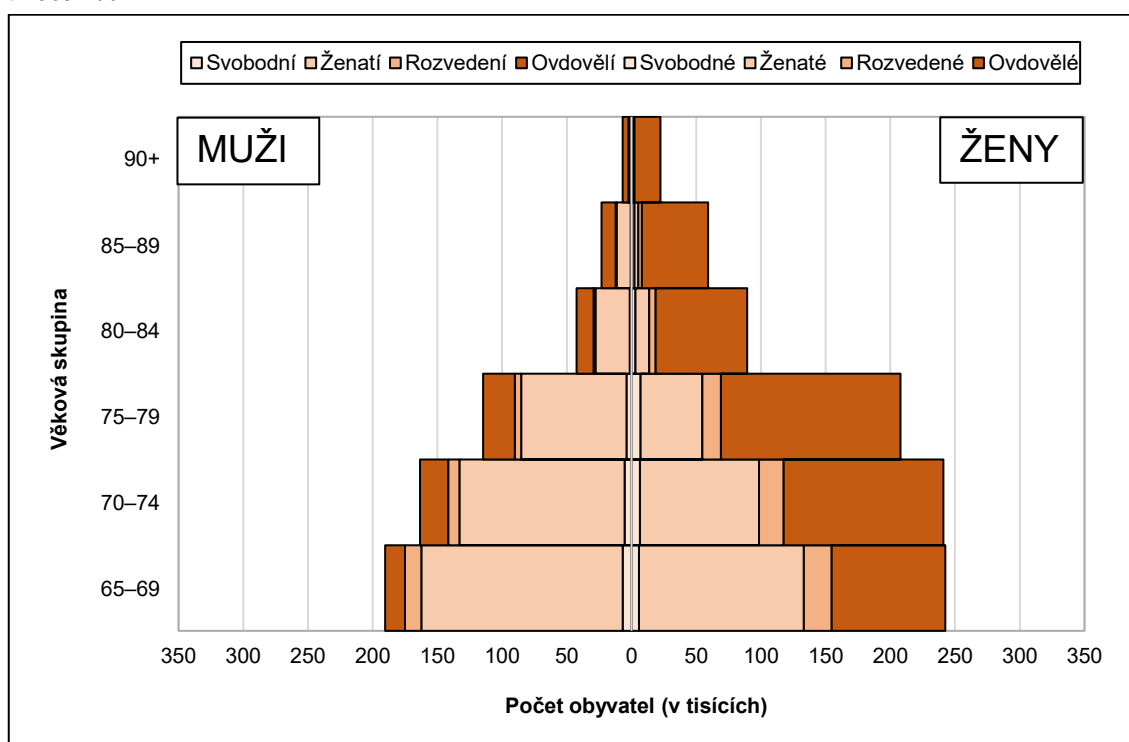
Zdroj: ČSÚ, 2005 (SLDB, 2001); ČSÚ, 2013 (SLDB, 2011); vlastní zpracování

Podle výsledků SLDB 2001 žilo v České republice 1 410 571 seniorů, zatímco dle výsledků SLDB 2011 to bylo již 1 644 836 seniorů. Zastoupení seniorů v České republice v roce 2001 činilo 13,8 % z celkové populace, v roce 2011 to bylo již 16,1 %. Na následujícím grafu jsou znázorněny podíly osob v jednotlivých věkových kategoriích (0–14 let, 15–64 let a 65 a více) v České populaci, právě v letech 2001 a 2011 (obr. 1). Dále jsou v tomto grafu zanesené rozdíly v pohlaví, které jsou poměrně výrazné. Z grafu je patrné, že podíl seniorské složky populace má vzrůstající tendenci. Tento nárůst souvisí dle mého názoru zejména s pokračujícím procesem demografického stárnutí české populace. Zatímco v roce 2001 byl podíl mužů seniorů na celkové populaci 10,9 %, podíl žen seniorek činil 16,5 %. V roce 2011 činil podíl mužů seniorů na celkové populaci 13,4 %, u žen to bylo již 18,7 %. Vyšší podíl žen seniorek je dle mého názoru způsoben zejména vyšší nadějí dožití žen. S nárůstem podílu seniorské složky populace dochází ke

snížování podílu dětské složky populace (0–14 let), ale i k mírnému poklesu složky populace ve věku 15–64 let.

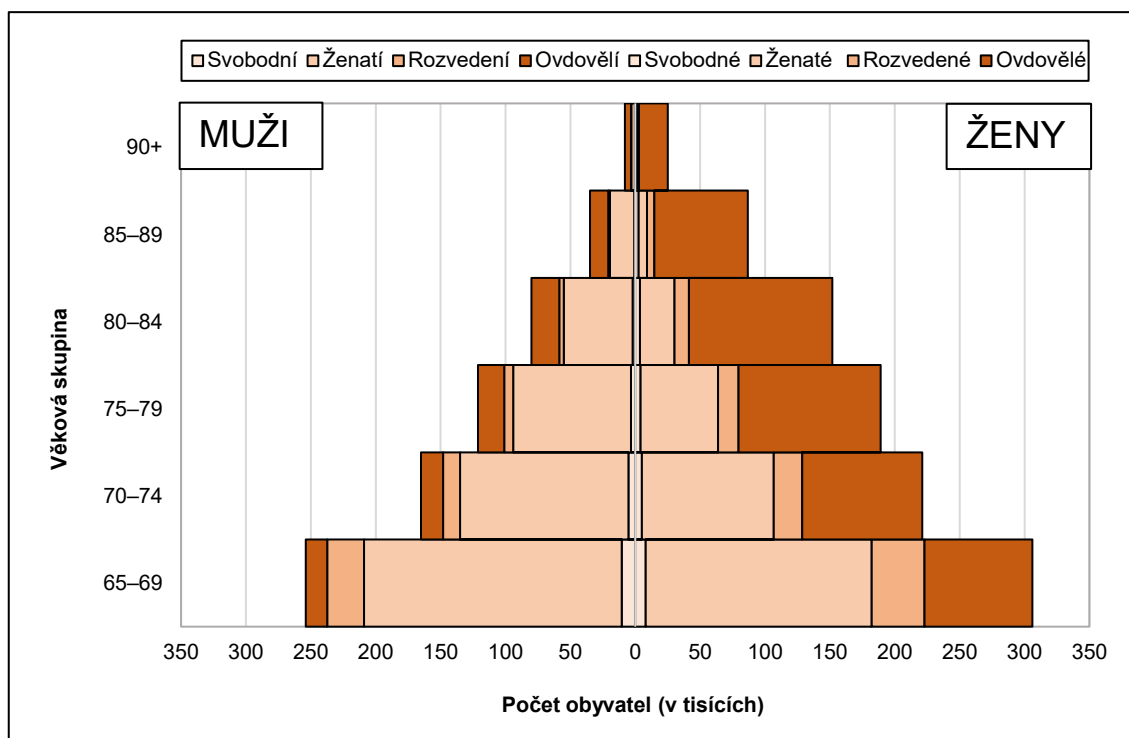
Senioři mohou dle mé definice zahrnovat osoby v různém rodinném stavu (obr. 2, obr. 3). Proto je důležité zjistit, jaké je rozložení českých seniorů dle jejich rodinného stavu. Do analýzy nebyly zahrnuty senioři, kteří neuvedli svůj rodinný stav. Podíl takových osob činil však vždy nižší podíl než 5 %. Dle dat ze SLDB 2001 i 2011 se rodinný stav seniorů velmi liší dle pohlaví. U mužů seniorů převažují zejména v nižší věkových kategoriích ženatí senioři. Svobodných či rozvedených seniorů je poměrně malé množství. Ovdovělých seniorů je v porovnání s ženami seniorkami také na příliš mnoho. Rozdíly mezi lety 2001 a 2011 nejsou v rozložení dle rodinného stavu příliš znatelné, došlo pouze k celkovému nárůstu seniorů, zejména ženatých. U žen seniorek je situace poněkud jiná. V mladších seniorských věkových skupinách převládají vdané ženy, od věkové skupiny 70–74 let v roce 2001 a 75–79 let v roce 2011 ovšem začínají převládat seniorky ovdovělé. Výrazná převaha ovdovělých seniorek je dle mého názoru způsobena vyšší nadějí dožití žen. Rozvedených a svobodných seniorek je poměrně malý podíl, obdobně jako u mužů seniorů. Rozdíly mezi lety 2001 a 2011 nejsou příliš výrazné, pouze došlo k celkovému nárůstu seniorské populace žen.

Obr. 2 – Rozložení seniorů dle rodinného stavu, pohlaví a pětiletých věkových skupin v České republice v roce 2001

Zdroj: ČSÚ, 2005 (SLDB, 2001); vlastní zpracování

Obr. 3 – Rozložení seniorů dle rodinného stavu, pohlaví a pětiletých věkových skupin v České republice v roce 2011

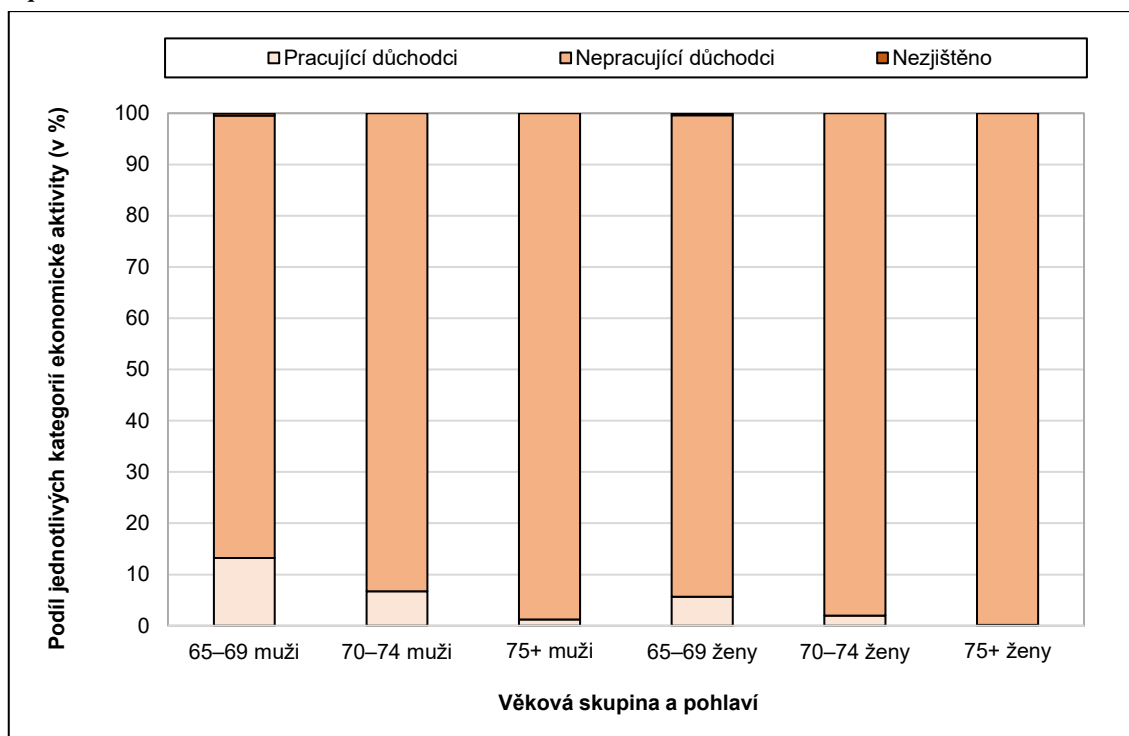
Zdroj: ČSÚ, 2013 (SLDB, 2011); vlastní zpracování

Dle ekonomické aktivity se seniori dle pohlaví poměrně liší (obr. 4, obr. 5). Společným rysem v obou sledovaných letech (2001 i 2011) je velká převaha nepracujících důchodců, jak u mužů, tak i u žen. U žen je tento podíl ještě vyšší a ve všech třech věkových kategoriích činí více než 90 % seniorek. Další kategorii tvoří pracující důchodci, jejichž podíl je v seniorské populaci poměrně malý, u žen nižší než u mužů. V grafech je dále znázorněn podíl osob, kteří svoji ekonomickou aktivitu neuvedly, tento podíl je ovšem poměrně nízký. U obou pohlaví je znatelný úbytek ekonomické aktivity s věkem, nejvyšší podíl pracujících důchodců vidíme ve věkové kategorii 65–69 let, nejnižší pak ve věkové kategorii 75 a více let, kde tvoří nepracující důchodci již téměř většinu všech seniorů. Podíly seniorů v jednotlivých kategoriích ekonomické aktivity se mezi lety 2001 a 2011 příliš nelišily ani u žen ani u mužů. Do grafů nebyly zahrnuty kategorie zaměstnanci, zaměstnavatelé, samostatně činní, pomáhající, ostatní s vlastním zdrojem obživy a osoby v domácnosti, děti předškolního věku, ostatní závislé osoby, a to z důvodu nízkého podílu seniorů v těchto kategoriích, který nepřesáhl 5 %.

Většinu seniorů tedy tvoří nepracující důchodci. Tento rys seniorů vyplývá z mnoha prací týkajících se tohoto tématu. Dle Rabušice a Vohralíkové (2004) je setrvání v ekonomické aktivitě bez nároku na důchod mnohem méně časté, u žen se v podstatě nevyskytuje. „Ekonomickou aktivitu si udržují po dosažení důchodového věku zejména lidé s vyšším profesním statutem a vyšším vzděláním.“ (Rabušic, Vohralíková, 2004).

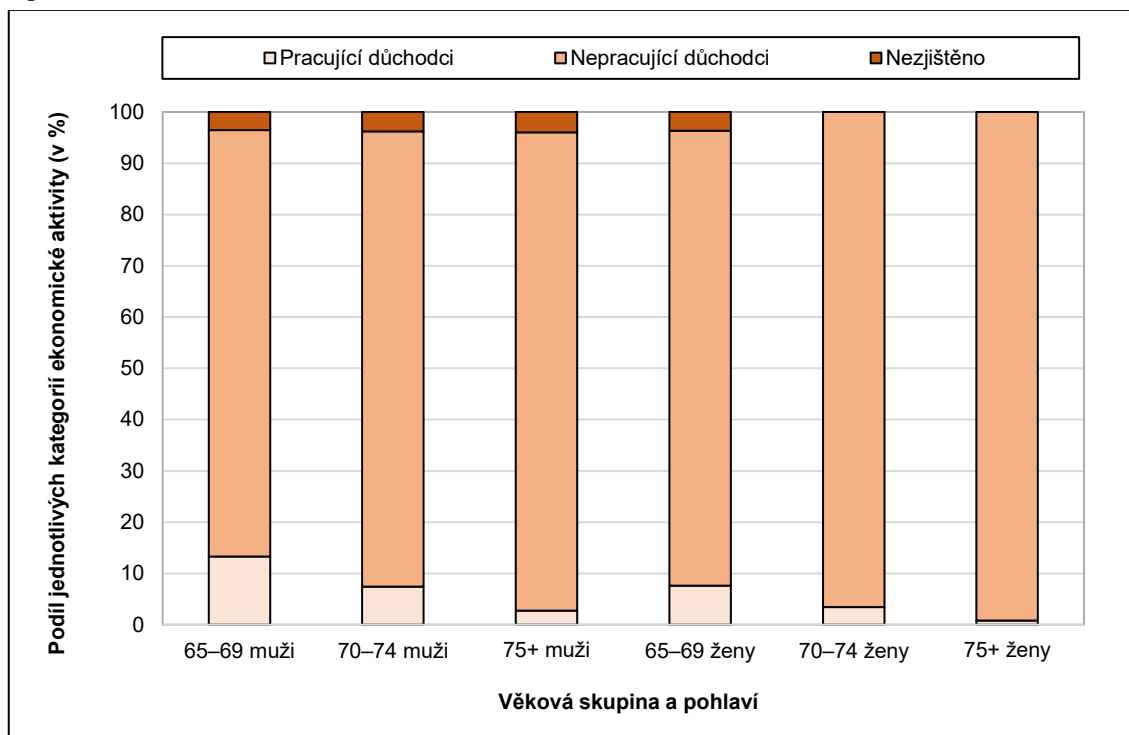
Četná pracovní neaktivita u českých seniorů přispívá k tomu, že mohou být více ohroženy chudobou či sociálním vyloučením, neboť jsou odkázáni zejména jen na pobírání starobního důchodu, který je zpravidla nižší než předchozí příjmy z ekonomické aktivity.

Obr. 4 – Rozložení seniorů dle ekonomické aktivity, pohlaví a vybraných věkových kategorií v České republice v roce 2001

Zdroj: ČSÚ, 2005 (SLDB, 2001); vlastní zpracování

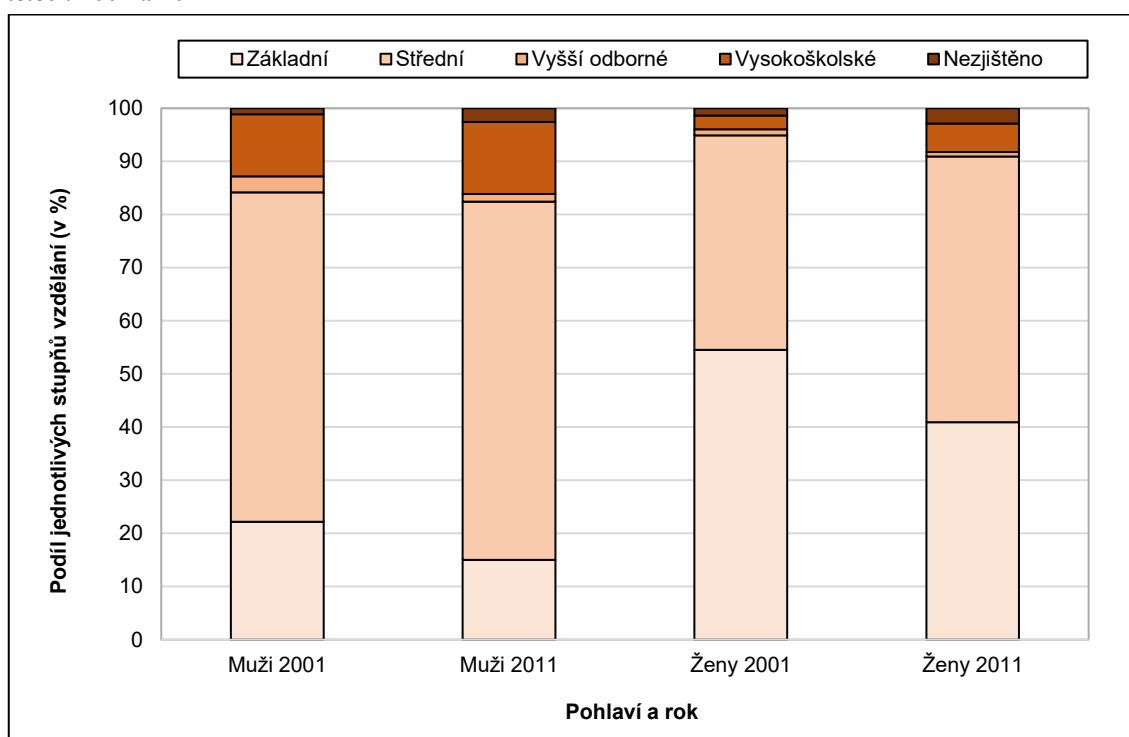
Obr. 5 – Rozložení seniorů dle ekonomické aktivity, pohlaví a vybraných věkových kategorií v České republice v roce 2011

Zdroj: ČSÚ, 2013 (SLDB, 2011); vlastní zpracování

Co se týká vzdělanostní úrovně seniorů, je znatelný rozdíl dle pohlaví (obr. 6). V obou sledovaných obdobích byla lepší vzdělanostní úroveň u mužů seniorů. U žen senierek lze pozorovat jednak vyšší podíl základního vzdělání, jednak nižší podíl středního, vyššího odborného a vysokoškolského vzdělání. Mezi lety 2001 a 2011 došlo ke snížení podílu seniorů se základním vzděláním, naopak ke zvýšení podílu seniorů se středním a vysokoškolským vzděláním. Dochází tedy ke zvyšování vzdělanostní úrovně českých seniorů, a tento trend je znatelný u obou pohlaví. Do základního vzdělání byly zahrnuty kategorie bez vzdělání, neukončené základní vzdělání a základní vzdělání. Do středního vzdělání byly zahrnuty kategorie střední vzdělání, úplné střední vzdělání a nástavbové vzdělání. Do grafu byly zahrnuti senioři, kteří své vzdělání neuvedli.

Obr. 6 – Rozložení seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání a pohlaví v České republice v letech 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ, 2005 (SLDB, 2001); ČSÚ, 2013 (SLDB, 2011); vlastní zpracování

Ráda bych se v této podkapitole podívala také na strukturu hospodařících domácností seniorů v České republice. Dle výsledků SLDB 2011 bylo v České republice téměř 1,07 mil. domácností seniorů (tab. 3). Jedná se nejčastěji o domácnosti seniorů jednotlivců a domácnosti tvořené úplnou rodinou. Domácností jednotlivců bylo v rámci seniorské populace sečteno více než půl milionu a byly tvořeny převážně nepracujícími ovdovělými ženami. Domácnosti seniorů tvořené úplnou rodinou převažují zejména v mladších seniorských věkových kategoriích. Tyto domácnosti jsou tvořeny převážně manželským párem dvou seniorů. Hospodařící domácnosti seniorů jsou jen minimálně tvořeny neúplnou rodinou či domácností prarodiče s vnoučaty (Habartová, 2013).

Od SLDB 2001 došlo k nárůstu počtu hospodařících domácností seniorů, a to o 9 %. Vzhledem k probíhajícímu procesu demografického stárnutí lze předpokládat další postupný nárůst hospodařících domácností seniorů.

V následující tabulce (tab. 3) je znázorněn vývoj počtu domácností seniorů mezi lety 2001 a 2011 z dat SLDB. Z tabulky je zřejmé, že k největšímu nárůstu došlo u domácností seniorů tvořené 1 úplnou rodinou. K nárůstu došlo i u domácností seniorů tvořené 1 neúplnou rodinou. Naopak k poklesu došlo u domácností jednotlivce seniora, a také u domácností tvořené prarodiči s jejich vnoučaty.

Tab. 3 – Vývoj absolutních počtů a relativních četností domácností seniorů mezi lety 2001 a 2011

Typ hospodařící domácnosti	Absolutní počet		Relativní podíl	
	2001	2011	2001	2011
Domácnost jednotlivce	481 446	448 405	49,16	41,93
1 úplná rodina	391 878	511 509	40,01	47,83
1 neúplná rodina	75 242	95 986	7,68	8,97
Domácnost prarodiče s vnoučaty	30 763	13 605	3,14	1,27
Celkem	979 329	1 069 505	100,00	100,00

Zdroj: ČSÚ, 2005 (SLDB, 2001); ČSÚ, 2013 (SLDB, 2011); vlastní zpracování

Kapitola 5

Výzkumné hypotézy

Zejména od devadesátých let 20. století dochází k výraznému demografickému stárnutí populace České republiky. Tento trend souvisí především s poklesem intenzity plodnosti a s prodlužující se nadějí dožití. Z těchto důvodů dochází k růstu počtu seniorů. Seniorská složka populace se stává velkou a rostoucí částí společnosti a je velmi závislá na nastavení sociálního systému (Vidovičová et al., 2015). Jelikož s odchodem do starobního důchodu dochází ve většině případů i k ukončení ekonomické aktivity, bývá početná skupina seniorů často ohrožena chudobou či materiální deprivací. K tomuto tvrzení dospěli ve svém výzkumu i Mareš a Rabušic (1996), podle kterých jsou rizikovou skupinou z hlediska chudoby zejména domácnosti starých osob. Mojí první výzkumnou hypotézou tedy je, že *senioři jsou obecně více ohroženi chudobou či materiální deprivací než celá populace České republiky*.

Nejvíce ohroženy chudobou jsou především jednočlenné domácnosti seniorů (Mareš, Rabušic, 1996), neboť taková domácnost musí vyžít pouze s jedním příjmem. Negativně se projevují zejména rostoucí náklady na bydlení, léky či některé jiné položky výdajů. Jelikož ženy mají vyšší naději dožití než muži, tvoří větší část jednočlenných domácností seniorů právě ženy, nejčastěji ovdovělé. Dále jsou jednočlenné domácnosti seniorů tvořeny ovdovělými muži seniory či svobodnými nebo rozvedenými seniory.

Ženy seniorky obecně mívají zpravidla nižší důchody než muži, a jsou tedy ve vyšších věcích více vystaveny riziku chudoby (Úřad pro publikace Evropské unie, 2014). Ženy seniorky tedy musí žít s nižšími příjmy po delší dobu než muži senioři. Chválová (2016) došla k závěru, že v domácnostech s rozvedenými a svobodnými osobami v čele je vyšší šance stát se chudými, než v domácnostech tvořenými ženatými či vdanými osobami. Na základě dat z výběrového šetření Životní podmínky se budu snažit ověřit moji druhou výzkumnou hypotézu, která zní, že *chudobou či materiální deprivací jsou nejvíce ohroženy jednočlenné domácnosti rozvedených a svobodných žen seniorek*.

Situace se významně zhoršuje u seniorů ve vyšších věkových skupinách (Vidovičová et al., 2015), což se budu také ve své práci snažit zanalyzovat. Tento trend je dle mého názoru způsoben tím, že senioři v mladších věkových kategoriích zůstávají často ještě zapojeni do trhu práce a jsou ekonomicky aktivní, tudíž mají dva příjmy. Naopak senioři ve starších věkových kategoriích jsou téměř ve všech případech odkázáni pouze na pobírání starobního důchodu.

Zároveň jsou domácnosti seniorů ve starších věkových kategoriích častěji jednočlenné, než je tomu u mladších věkových kategorií seniorů.

Přejdeme-li ke kategorii vzdělání, dle Chválové (2016) se ukazuje nepříznivý obraz u seniorů se základním vzděláním. Dle jejího výzkumu jsou senioři se základním vzděláním častěji ohroženi chudobou či materiální deprivací, než je tomu u ostatních vzdělanostních kategorií. Zároveň si myslím, že nejméně ohroženou vzdělanostní kategorií seniorů budou vysokoškolsky vzdělané osoby. *Tedy čím vyšší má senior vzdělání, tím je nižší šance, že se stane chudým* (Chválová, 2016). Toto tvrzení se také budu snažit ve své práci ověřit.

Příjmy a výdaje jsou v rámci výběrového šetření Životní podmínky zjišťovány vždy za minulý rok – tedy v EU-SILC 2014 jsou zahrnuty příjmy z roku 2013. Podle ČSSZ (2014) byl nejnižší průměrný starobní důchod k 31. 12. 2013 v Olomouckém kraji, a to 10 633 Kč. Z tohoto důvodu si myslím, že *v Olomouckém kraji budou senioři nejvíce ohroženi chudobou či materiální deprivací ze všech krajů České republiky*. Naopak nejvyšší průměrný starobní důchod k 31. 12. 2013 vyšel v kraji Praha, a to konkrétně 11 726 Kč (ČSSZ, 2014), předpokládám tedy, že *v kraji Praha bude nejnižší hodnota míry ohrožení chudobou i míry materiální deprivace*. To se budu také snažit ve své práci ověřit pomocí analýzy rozložení míry ohrožení chudobou a míry materiální deprivace seniorů v jednotlivých krajích České republiky.

Na základě analýzy dat z výběrového šetření Životní podmínky pomocí binární logistické regrese bych měla být schopná formulovat vysvětlení k následující hypotéze. *Nejvyšší šance stát se chudými či být materiálně deprivovanými bude vidět u svobodných žen se základním vzděláním ve vyšších věkových kategoriích*.

Kapitola 6

Prameny a zdroje

Hlavním zdrojem dat v podkapitole 4.4, týkající se analýzy seniorské populace v České republice, jsou data shromažďovaná a zpracovávaná Českým statistickým úřadem. Jedná se o data ze Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen SLDB) 2001 a 2011, která mi sloužila zejména k určení vývoje podílu seniorské složky populace a k analýze struktury seniorské populace dle různých charakteristik – pohlaví, rodinný stav, pětileté věkové skupiny, ekonomická aktivita, nejvyšší dosažený stupeň vzdělání.

Hlavním zdrojem dat v analytické části práce (kapitola 8, kapitola 9), týkající se analýzy míry ohrožení chudobou a míry materiální deprivace seniorů v České republice, je výběrové šetření Životní podmínky v roce 2014. Tato data sloužila jak k výpočtu již zmíněných ukazatelů pro celou populaci, pro seniorskou populaci, pro seniorskou populaci dle pohlaví, rodinného stavu, věkových skupin a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání, tak i pro analýzu chudoby a materiální deprivace v jednotlivých krajích České republiky. Zároveň byla tato data použita i pro výpočty pomocí binární logistické regrese.

Výběrové šetření Životní podmínky je pravidelně prováděno Českým statistickým úřadem již od roku 2005 a probíhá každoročně. Toto šetření je národní modifikací celoevropského šetření s názvem European Union – Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) a realizovat toto šetření je povinné pro všech 28 členských zemí Evropské unie na základě nařízení 1177/2003 a navazujících prováděcích nařízeních Evropské komise (ČSÚ, 2017b). Pro Českou republiku se tedy stalo povinné po vstupu do Evropské unie v roce 2004. Šetření probíhá i v některých zemích, které nejsou součástí Evropské unie, a to na Islandu, v Norsku, ve Švýcarsku a v Turecku. Šetření probíhá ve všech těchto státech na základě jednotné metodiky, máme tedy možnost porovnat mezi sebou ekonomické a sociální podmínky domácností v jednotlivých zemích (ČSÚ, 2017b).

Všechna data v kapitole 8 a 9 pochází z šetření Životní podmínky 2014, ve kterém byly zjišťovány příjmy domácností a osob v domácnostech za kalendářní rok 2013. Další charakteristiky domácností a osob v domácnostech byly aktuální v době šetření, tedy na jaře roku 2014.

Účelem šetření je získat co nejvíce reprezentativní, dlouhodobě srovnatelné údaje o příjmovém rozložení jednotlivých typů domácností, dále údaje o kvalitě a finanční náročnosti bydlení, vybavenosti domácností předměty dlouhodobého užívání, ale také například o zdravotní situaci dospělých osob žijících v domácnostech. Dalším cílem je také získání dat, důležitých pro

správné směřování sociální politiky státu v oblasti nezaměstnanosti či sociální péče. Na základě těchto dat se také později dají hodnotit přijatá opatření.

Výběrovou jednotkou, u níž toto šetření probíhá, je byt. Výběr bytů se provádí pomocí dvoustupňového náhodného výběru. V první fázi jsou z tzv. Registru sčítacích obvodů náhodně vybrány sčítací obvody, což jsou nejmenší existující územní jednotky České republiky. Z každého z takto vybraných sčítacích obvodů se poté ve druhé fázi náhodně vybere 10 bytů jednoznačně identifikovaných adresou, popř. číslem bytu v domě. Do tohoto výběru je zahrnuto všech 14 krajů, je tak tedy pokryto celé území České republiky. Rozsah výběru za kraj se odvíjí od počtu obyvatel daného kraje (ČSÚ, 2017b).

Jednotkou zjišťování je hospodařící domácnost, která je tvořena osobami obvykle bydlícími ve vybraném bytě, které prohlásily, že společně hospodaří, tedy společně hradí nezbytné výdaje, jako jsou náklady na bydlení, potraviny atd. Je využit čtyřletý rotační panel, tedy každá domácnost se účastní šetření celkem čtyři roky, přičemž každý rok dojde k obměně přibližně čtvrtiny souboru domácností (ČSÚ, 2017b).

Šetření probíhá formou osobního rozhovoru respondenta s tazatelem, který zjištěné údaje zaznamenává do připravených dotazníků. Od roku 2008 se při šetření využívá dvou metod zjišťování údajů o respondentech. První metoda je PAPI (Paper and Pencil Interview), což jsou normální papírové dotazníky. Druhou metodou je CAPI (Computer Assisted Personal Interview), při které dochází k použití výpočetní techniky, údaje jsou zaznamenávány do elektronického dotazníku. Šetření za rok 2014 probíhalo od 22. 2. do 27. 4. CAPI šetření probíhalo až do 11. 5. (ČSÚ, 2017b).

Dotazování má tři stálé části: dotazník za byt (příloha 1), dotazník za hospodařící domácnost (příloha 2) a dotazník za osobu starší 16 let (příloha 3). Dotazník za byt zjišťuje základní demografické charakteristiky osob obvykle bydlících v daném bytě. Dotazník za hospodařící domácnost je zaměřen zejména na oblast bydlení respondentů a na jejich finanční situaci. Dotazník za osobu starší 16 let se zabývá převážně pracovní aktivitou respondenta a jeho zdravotním stavem. Dále je dotazování doplněno jednou částí, tzv. modulem, který se každý rok mění (příloha 4). Modul se snaží tematicky rozšířit některou z oblastí, na které je šetření zaměřeno, například problematiku materiálního nebo sociálního vyloučení, peněžní chudobu, bydlení atd. (ČSÚ, 2017b). V roce 2014 byl do šetření zahrnut modul týkající se materiálních a sociálních podmínek.

Je důležité zdůraznit, že vzhledem k tomu, že Životní podmínky jsou výběrové šetření, je nutné přepočítávat data na celkovou populaci, abychom výsledky mohli správně interpretovat. Na základě doporučení Eurostatu se data přepočítávají na celou populaci pomocí tzv. integrovaných vah, tzn., že jsme schopni vytvořit souběžné výstupy za hospodařící domácnost i za osoby, které v ní žijí. Součástí datových souborů jsou přepočtové koeficienty, které mohou být využity pro přepočet výběrového souboru na celkovou populaci, a které byly zkonstruovány tak, aby co nejvěrněji kopírovaly rozložení hospodařících domácností a osob v populaci České republiky.

Jako opora pro tyto výpočty sloužily následující údaje:

- počet trvale obydlených bytů dle druhu domu v jednotlivých krajích České republiky (využívají se data ze SLDB 2011)
- počet osob bydlících v bytě podle:

- ekonomického postavení krajů: počet důchodců (použití dat z Ministerstva práce a sociálních věcí a České správy sociálního zabezpečení), počet nezaměstnaných (data z Ministerstva práce a sociálních věcí a Výběrového šetření pracovních sil), počet dětí do 15 let včetně (data z demografické statistiky) a počet osob samostatně výdělečně činných
- pohlaví a věkových skupin (využití dat z demografické statistiky)
- velikostních skupin obcí

(ČSÚ, 2017b)

Přepočtové koeficienty jsou součástí datových souborů a byly zkonstruovány pro bytové domácnosti, následně byly přiřazeny hospodařícím domácnostem i osobám v každé bytové domácnosti. Takový přepočet snižuje vliv non-response, tedy zkreslení, které vzniká z důvodu rozdílných charakteristik domácností, které nebyly šetřeny (ČSÚ, 2017b)

Další metodicky důležitá informace je, že šetření probíhá pouze v soukromých hospodařících domácnostech. Z toho důvodu byly odečteny počty osob, které žijí v kolektivních domácnostech (např. domovech pro seniory). Dále byly také odečteny počty vězňů a odhad počtu přistěhovalých cizinců, kteří nežijí v bytech (ČSÚ, 2017b). Metodický problém nastává i u zjišťování příjmů respondentů. Jelikož se zjišťují roční příjmy, mají respondenti často tendenci k podhodnocování či nadhodnocování. Ovšem pokud by se zjišťovaly příjmy měsíční, mohlo by dojít k opomenutí některých příjmů, které nejsou pravidelné, např. čtvrtletní prémie v zaměstnání.

Kapitola 7

Metodika

Vzhledem k rozdílným přístupům k definici seniora (viz podkapitola 4.2) je nezbytné uvést definici seniora, která je použita v analytických částech této práce. Pro analýzu vývoje populace seniorů v České republice na základě dat SLDB 2001 a 2011 (podkapitola 4.4) jsem se rozhodla vymezit seniora pouze věkem, tedy jako osobu ve věku 65 let a více. Tato věková hranice byla vybrána proto, že většina sociologů i organizací (např. Český statistický úřad) právě touto věkovou hranicí seniora vymezuje. Uvědomuji si, že toto vymezení není zcela přesné, jelikož osoba ve věku 65 let a více nemusí být nutně senior. Naopak pokud bych použila data za „důchodce“, mohla by zahrnovat i např. invalidní důchodce v mladších věkových skupinách. Nicméně dostupná statistická data ze SLDB v současné době neposkytují možnost definovat pro analytické účely seniora podrobněji. Pro analýzu dat z výběrového šetření Životní podmínky 2014 (kapitola 8, kapitola 9) jsem seniora vymezila přesněji, a to jako osobu ve věku 65 let a více, která pobírá starobní důchod nebo kombinaci starobního a vdovského (vdoveckého) důchodu.

Veškeré analýzy v podkapitole 4.4 byly provedeny v prostředí softwaru Microsoft Excel 365 a k analýze byla využita veřejná data poskytovaná Českým statistickým úřadem. Nejprve jsem se zabývala podílem seniorské populace na celkové obyvatelstvu dle pohlaví a vývojem tohoto podílu mezi lety 2001 a 2011. Výpočty byly provedeny pomocí dat o obyvatelstvu podle pohlaví a podle jednotek věku, v rámci kterých bylo obyvatelstvo rozděleno do věkových skupin 0–14 let, 15–64 let a 65 let a více, které byly vyděleny celkovým obyvatelstvem mužů či žen. Dále jsem počítala rozložení seniorů dle rodinného stavu a ekonomické aktivity v letech 2001 a 2011. Výpočty byly provedeny vždy odděleně dle pohlaví a pětiletých věkových kategorií. Zaměřila jsem se i na rozložení seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání a pohlaví a rozdílem vzdělanostní situace seniorů mezi lety 2001 a 2011. Provedla jsem také analýzu struktury hospodařících domácností seniorů v České republice a vývoje počtu domácností seniorů mezi lety 2001 a 2011 se zaměřením na domácnosti jednotlivce, domácnosti tvořené jednou úplnou rodinou, domácnosti tvořené jednou neúplnou rodinou a domácnosti prarodičů s vnoučaty.

V kapitole 8 jsem se zabývala analýzou ukazatelů míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace seniorů v České republice na základě dat z výběrového šetření Životní podmínky 2014. Opět bylo využito prostředí softwaru Microsoft Excel 365. V této kapitole jsem analyzovala, zda jsou senioři ve větší míře ohroženi chudobou, než je tomu u celé populace České republiky, jaký podíl seniorů v České republice je ohrožen chudobou či materiální deprivací a zjišťovala

jsem, které skupiny seniorů jsou chudobou či materiální deprivací ohroženy nejvíce. Zaměřila jsem se tedy na rozložení hodnot těchto ukazatelů podle pohlaví, rodinného stavu, věkových skupin a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání. Provedla jsem také analýzu rozložení těchto ukazatelů v rámci jednotlivých krajů České republiky a výsledky jsem následně zanesla do kartogramů. Výsledné mapy byly zhotoveny v programu ArcMap 10.2.1.

Zabývat se budu nejprve ukazatelem míra ohrožení chudobou. Zaměřím se na rozložení hodnot tohoto ukazatele podle pohlaví, rodinného stavu, věkových skupin a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání. Dále zhodnotím také rozložení míry ohrožení chudobou v krajích České republiky. V druhé části této kapitoly se budu zabývat ukazatelem míra materiální deprivace. Opět budu zkoumat rozložení hodnot tohoto ukazatele dle ukazatelů pohlaví, rodinný stav, věková skupina a nejvyšší dosažený stupeň vzdělání. Taktéž budu analyzovat rozložení míry materiální deprivace v rámci krajů České republiky.

Ve výběrovém šetření Životní podmínky se používají následující definice. Domácnost se definuje jako soubor osob, které spolu bydlí a jsou navzájem příbuzní (ČSÚ, 2004b). Hospodařící domácnost se opírá o svobodné prohlášení osob žijících v daném bytě, že spolu trvale žijí a společně hospodaří, tedy společně hradí základní náklady a náklady spojené s chodem domácnosti (ČSÚ, 2004b).

7.1 Výpočet použitých ukazatelů chudoby

7.1.1 Míra ohrožení chudobou

Míra ohrožení chudobou (at-risk-of-poverty rate) je nejhojněji využívaný ukazatel chudoby, který ve vyspělých zemích slouží k posuzování kvality života jejich obyvatel. Tento ukazatel pomáhá analyzovat relativní objektivní koncept chudoby. Jako jednotka sběru dat byla využita hospodařící domácnost (v roce 2014 se výběrového šetření Životní podmínky zúčastnilo 8 053 hospodařících domácností). Výpočet tohoto ukazatele se opírá o tzv. ekvivalizovaný příjem domácnosti, který se definuje jako podíl čistého disponibilního příjmu domácnosti a součtu jejich spotřebních jednotek. Disponibilní příjem domácnosti dostaneme sečtením všech čistých peněžních příjmů všech členů domácnosti s čistými příjmy, které dostává domácnost jako celek. Dojde ke zdanění hrubých příjmů a odečtení povinných položek. Disponibilní příjem domácnosti tedy dostaneme, když odečteme od peněžního příjmu domácností daň z nemovitosti, jednorázově přijaté peněžní transfery a pravidelné peněžní transfery mezi domácnostmi (ČSÚ, 2014).

Pro výpočet součtu spotřebních jednotek se využívá tzv. modifikovaná stupnice OECD, která přiřazuje první dospělé osobě v domácnosti váhu 1,0, dalším osobám ve věku 13 let a více váhu 0,5 a dětem do věku 13 let váhu 0,3 (ČSÚ, 2016). Tento přepočtení na spotřební jednotku je doporučen Eurostatem zejména proto, že bere v úvahu velikost a strukturu domácností, a zároveň odráží úspory v rámci vícečlenných domácností. Výsledný ekvivalizovaný příjem za každou domácnost se následně přiřadí každému členu dané domácnosti. Všechny osoby ve všech domácnostech se seřadí dle výše jejich ekvivalizovaného příjmu a následně se vypočítá hranice chudoby, která se nejčastěji definuje jako 60 % mediánu ekvivalizovaných příjmů (ČSÚ, 2016). Míra ohrožení chudobou se vyjadřuje jako podíl osob s ekvivalizovaným příjmem nižším, než je

vypočítaná hranice chudoby na celkovém počtu obyvatelstva nebo dané skupiny osob (zde skupiny seniorů). V roce 2014 činila hranice chudoby pro jednočlennou domácnost 9 901 Kč za měsíc, tedy 118 817 za rok.

Jak je zřejmé, metoda výpočtu míry ohrožení chudobou bere v úvahu pouze příjmy domácnosti, nikoli další zdroje financí, které má domácnost k dispozici, jako například své úspory atd. Osoba pak tedy může v důsledku svých příjmů spadnout pod hranici chudoby, ale nemusí být nutně chudá, neboť může mít například velké úspory. Naopak může být osoba nad hranicí chudoby, ale zároveň nemít žádné další úspory, může na tom tedy být ve výsledku hůře než první osoba, která se pod hranicí chudoby nacházela.

Je také důležité zdůraznit, že příjmy hospodařících domácností jsou v tomto šetření zjišťovány ročně, a to vždy za minulý rok. Tedy v šetření z roku 2014 je počítáno s příjmy hospodařících domácností za rok 2013. Zjišťují se jednak příjmy za hospodařící domácnosti, tak i příjmy za jednotlivé osoby starší 16 let. Zjišťování příjmů za celý rok je problematické, neboť je pro respondenty náročné uvést přesnou částku, ve které jsou obsaženy všechny příjmy za celý rok. Částka bude velmi pravděpodobně podhodnocena, neboť respondent si nevzpomene na některé položky příjmů (Mareš, 1999). Muže také nastat situace, že respondent neví přesnou výši příjmů, které před rokem dostával a jeho výši tudíž odvozuje od příjmů v současné době (Mareš, 1999). Dotazování se respondentů na příjmy je navíc velmi citlivé a pro některé respondenty může znamenat nepříjemný zásah do jejich soukromí.

Níže bude uveden ukázkový příklad výpočtu toho, zda se osoba v domácnosti může považovat za chudou či nikoli. Mějme domácnost dvou nepracujících seniorů (manžel, 82 let; manželka, 79 let). Manžel pobírá starobní důchod ve výši 9 730 Kč/měsíc. Manželka nepracovala a nemá tedy na starobní důchod nárok. Manžele zároveň pobírají dávky pomoci v hmotné nouze, a to ve výši 1 900 Kč/měsíc. Manželé bydlí ve svém vlastním domě, musí tedy platit roční daň z nemovitosti, která činí 180 Kč/rok.

Manžel: starobní důchod: $9\,730\text{ Kč} \times 12\text{ měsíců}$, tzn. 116 760 Kč/rok

Manželka: nemá žádný vlastní příjem

Dávky pomoci v hmotné nouzi: $1\,900\text{ Kč} \times 12\text{ měsíců}$, tzn. 22 800 Kč/rok

Čistý peněžní příjem domácnosti: $116\,760\text{ Kč} + 22\,800\text{ Kč}$, tzn. 139 560 Kč/rok

Daň z nemovitosti: 180 Kč/rok

Disponibilní příjem domácnosti: $139\,560\text{ Kč} - 180\text{ Kč}$, tzn. 139 380 Kč/rok

Ekvivalentní velikost domácnosti: $1,0 + 0,5$, tzn. 1,5

Ekvivalizovaný příjem domácnosti: $139\,380\text{ Kč}/1,5$, tzn. 92 920 Kč/rok

Hranice chudoby za rok 2014: 118 817 Kč/rok

Porovnáme tedy částky $92\,920\text{ Kč/rok} < 118\,817\text{ Kč/rok}$, tzn. osoby žijící v této domácnosti jsou ohroženy chudobou.

(vlastní tvorba)

7.1.2 Míra materiální deprivace

Druhým ukazatelem, jehož výpočtem jsem se ve své práci zabývala, je míra materiální deprivace (material deprivation rate), která je definována jako podíl osob žijících v hospodařících domácnostech, které si nemohou dovolit čtyři a více položek z devíti stanovených. Níže tyto položky uvádím:

1. Má problém s placením (nájemného, pravidelných plateb, hypotéky nebo ostatních půjček)
2. Nemůže si dovolit zaplatit týdenní dovolenou všem členům domácnosti
3. Nemůže si dovolit jíst obden maso či jeho vegetariánské náhražky
4. Nemůže si dovolit dostatečně vytápět byt
5. Nemůže si dovolit zaplatit neočekávaný výdaj (9 600 Kč v roce 2014, pro jednočlennou domácnost)
6. Nemůže si dovolit vybavit domácnost předměty dlouhodobé spotřeby: pračku
7. Nemůže si dovolit barevný televizor
8. Nemůže si dovolit telefon
9. Nemůže si dovolit automobil

(ČSÚ, 2017c)

Je tedy patrné, že míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace nejsou zdaleka totožné, jak jsou mnohdy interpretovány. Pokud se osoba nachází pod hranicí chudoby, nemusí být nutně i materiálně deprivovaná a naopak. Je proto potřeba zabývat se v rámci analytické části práce oběma těmito ukazateli.

7.2 Logistická regrese

K analýze dat z výběrového šetření Životní podmínky 2014 v kapitole 9 jsem použila jak metody deskriptivní statistiky, tak metodu binární logistické regrese. Analýza byla provedena v prostředí statistického softwaru SPSS 20.0.

Deskriptivní statistika sumarizuje informace, zpracovává je ve formě tabulek či grafů a slouží k vypočítání jejich číselné charakteristiky jako průměr, rozptyl, rozpětí atd. Ve své práci jsem využila zejména výpočet relativních četností, které vyjadřují počet hodnot v daném intervalu vztažený k celkovému počtu hodnot (Průcha, 2015). Pracovala jsem také s kontingenčními tabulkami, což jsou dvourozměrné tabulky četností, pomocí kterých je zkoumána závislost dvou kategoriálních proměnných (Hendl, 2006). Kategoriální data jsou často kvalitativního charakteru, v mém případě se jedná o pohlaví, rodinný stav, věkovou skupinu a nejvyšší dosažený stupeň vzdělání.

Pomocí testu nezávislosti chí-kvadrátu budu testovat, zda mezi proměnnými existuje vztah. Chí-kvadrát je založen na porovnávání očekávaných četností v jednotlivých polích tabulky a skutečných, tzv. empirických, četností (Hendl, 2006). Důležitá je i signifikance této statistiky, která slouží ke zhodnocení toho, zda mezi proměnnými existuje či neexistuje vztah. V mém případě budu zamítat nulovou hypotézu, která zní, že mezi zkoumanými proměnnými neexistuje závislost, pokud bude signifikance chí-kvadrátu nižší než 0,05 (tedy budu mít 95% jistotu správného rozhodnutí). Pravidlem je, že očekávané četnosti u jednotlivých kategorií musí být

alespoň v 80 % vyšší než 5. V případě, že tomu tak není, je potřeba sloučit kategorie s malými očekávanými četnostmi (Hendl, 2006).

Zjišťovala jsem také koeficient korelace Goodman-Kruskalovo gamma (tzv. koeficient Gamma), který vyjadřuje intenzitu závislosti mezi dichotomickou a ordinální proměnnou (Mareš, Rabušic, Soukup, 2015). Podobně jako většina korelačních koeficientů, nabývá i koeficient Gamma hodnot od -1 do 1 . Intenzita závislost se určuje pomocí absolutní hodnoty tohoto koeficientu. Čím více se absolutní hodnota blíží 1 , tím je mezi proměnnými silnější vztah. Naopak pokud se absolutní hodnota koeficientu blíží 0 , je vztah mezi proměnnými slabý.

Pro hlubší analýzu dat z výběrového šetření Životní podmínky 2014 byla použita metoda binární logistické regrese. Regresní analýza slouží k nalezení co nejlepšího, nejúspěšnějšího a věcně smysluplného modelu, který by popisoval vztah mezi závislou (vysvětlovanou) proměnnou a jednou či několika nezávislými (vysvětlujícími) proměnnými, které mohou být spojitě (např. pohlaví, rodinný stav, věková skupina, nejvyšší dosažený stupeň vzdělání atd.). Logistická regrese je jednou z metod vícerozměrné statistiky a používá se v případě, že hodnoty závislé proměnné nejsou spojitě, nýbrž kategoriální (Řeháková, 2000). Právě proto byla tato metoda pro výpočet zvolena, neboť data z výběrového šetření Životní podmínky 2014, se kterými se v kapitole 9 pracovalo, jsou kategoriální.

V rámci regresní analýzy nazveme vždy jednu kategorii u vysvětlujících proměnných jako referenční. Následně přiřadíme regresnímu koeficientu referenční kategorie hodnotu 0 a ostatní kategorie vysvětlujících proměnných posuzujeme ve vztahu k této referenční kategorii, což umožňuje analyzovat efekt vysvětlujících proměnných (Řeháková, 2000).

Nejčastěji interpretovaným ukazatelem logistické regrese je poměr šancí, doplněný o interval spolehlivosti a statistickou signifikanci. Poměr šancí neboli $\text{Exp}(B)$ je ukazatel, který vyjadřuje míru asociace dvou proměnných. Výsledná hodnota je vždy kladné číslo. Pokud je $\text{Exp}(B) < 1$, indikuje to nižší šanci oproti referenční kategorii, což platí i naopak, tedy pokud je $\text{Exp}(B) > 1$, jedná se o vyšší šanci oproti referenční kategorii (Řeháková, 2000). Poměr šancí se vypočítá následujícím vzorcem, který porovnává podíl šance jednoho jevu ku šanci jevu druhého:

$$\text{Exp}(B) = \frac{p_1/(1 - p_1)}{p_2/(1 - p_2)} \quad (\text{Řeháková, 2000})$$

Šance jevu se vypočítá jako poměr pravděpodobnosti možnosti p_1 (událost nastala) a doplňku této pravděpodobnosti $1 - p_1$ (událost nenastala) (Hrebínek, 2012). Minimální hodnota, které může šance jevu nabývat, je 0 , zatímco maximální hodnota neexistuje. Interval spolehlivosti pro poměr šancí se definuje jako intervalový odhad, ve kterém se s největší pravděpodobností nachází skutečná hodnota (Zvára, 2014), a obecně se vypočítá následovně:

$$P\left(\bar{X} - \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \times z\left(1 - \frac{\alpha}{2}\right) < \mu < \bar{X} + \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \times z\left(1 - \frac{\alpha}{2}\right)\right) = 1 - \alpha \quad (\text{Zvára, 2014})$$

Signifikance zkoumá statistickou významnost kategorií jednotlivých proměnných na hladině významnosti (α), která vyjadřuje pravděpodobnost zamítnutí nulové hypotézy, která ale platí (Řeháková, 2000). U ukazatele poměr šancí byla zvolena α na 0,05, což znamená 95% pravděpodobnost jistoty správného rozhodnutí.

Ve své práci se snažím pomocí výpočtu binární logistické regrese potvrdit či vyvrátit výzkumné hypotézy, které byly stanoveny v kapitole 5. Jako závisle proměnné jsem použila výsledky ukazatelů míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace. Jako nezávislé proměnné byly zvoleny: pohlaví, rodinný stav, věková skupina a nejvyšší dosažený stupeň vzdělání. Proměnná pohlaví byla rozlišena na muž a žena. Proměnnou rodinný stav tvořily kategorie svobodný(á), ženatý/vdaná, rozvedený(á) a ovdovělý(á). U proměnné věková skupina bylo utvořeno 5 kategorií, a to 65–69 let, 70–74 let, 75–79 let, 80–84 let a 85 let a více. Proměnnou nejvyšší dosažený stupeň vzdělání tvořily 3 kategorie: základní vzdělání, střední vzdělání a vysokoškolské vzdělání. Kategorie základní vzdělání obsahovalo nedokončené i dokončené základní vzdělání, kategorii střední vzdělání tvořilo nižší střední vzdělání (vyučení) bez maturity, úplné střední vzdělání s maturitou, nástavbové studium a pomaturitní kurzy. Do kategorie vysokoškolské vzdělání bylo sloučeno vyšší odborné vzdělání, dále bakalářské, magisterské a doktorské vzdělání.

Jako referenční byly zvoleny následující kategorie. U pohlaví to byla žena, u rodinného stavu ovdovělý(á), u věkové skupiny 85 a více let a u nejvyššího dosaženého stupně vzdělání vysokoškolské.

Kapitola 8

Analýza chudoby a materiální deprivace seniorů v České republice

Cílem této kapitoly je analyzovat, jaký podíl seniorů v České republice je ohrožen chudobou či materiální deprivací a zjistit, které skupiny seniorů jsou chudobou či materiální deprivací ohroženy nejvíce. Budu se tedy zabývat relativním objektivním konceptem chudoby. Data pro analýzu jsem čerpala primárně z výběrového šetření Životní podmínky z roku 2014. Jak již bylo zmíněno v kapitole 7, za seniora budu v rámci těchto analýz považovat všechny osoby starší 65 let, které pobírají starobní důchod nebo kombinaci starobního a vdovského (vdoveckého) důchodu.

Zabývat se budu nejprve ukazatelem míry ohrožení chudobou. Zaměřím se na rozložení hodnot tohoto ukazatele podle pohlaví, rodinného stavu, věkových skupin a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání. Dále zhodnotím také rozložení míry ohrožení chudobou v krajích České republiky. V druhé části této kapitoly se budu zabývat ukazatelem míry materiální deprivace. Opět budu zkoumat rozložení hodnot tohoto ukazatele dle ukazatelů pohlaví, rodinný stav, věková skupina a nejvyšší dosažený stupeň vzdělání. Taktéž budu analyzovat rozložení míry materiální deprivace v rámci krajů České republiky.

V této kapitole se budu snažit ověřit několik výzkumných hypotéz. Nejprve budu porovnávat, zda jsou senioři ohroženi chudobou či materiální deprivací více než celá populace České republiky. Dále se budu snažit ověřit moji druhou výzkumnou hypotézu, která zní, že chudobou či materiální deprivací jsou nejvíce ohroženy ovdovělé ženy seniorky. Také se budu snažit ověřit, zda se situace zhoršuje u seniorů ve vyšších věkových skupinách, k čemuž ve své práci došla Vidovićová et al. (2015). V rámci analýzy rozložení chudoby a materiální deprivace dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání budu ověřovat další výzkumnou hypotézu, která zní, že senioři se základním vzděláním jsou častěji ohroženi chudobou či materiální deprivací než ostatní vzdělanostní skupiny, naopak vysokoškolsky vzdělaní senioři jsou na tom nejlépe. Poslední výzkumná hypotéza, která bude v této kapitole ověřována, zní, že krajem, kde jsou senioři nejvíce ohroženi chudobou či materiální deprivací, je Olomoucký kraj, naopak kraj Praha na tom bude nejlépe.

8.1 Analýza míry ohrožení chudobou seniorů v České republice

Co se týká míry ohrožení chudobou, budu se nejprve zabývat tím, zda jsou senioři ve větší míře ohroženi chudobou, než je tomu u celé populace České republiky. Hranice příjmové chudoby, stanovená jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu osob v domácnostech, v roce 2014 činila 118 817 Kč/rok. V následující tabulce (tab. 4) vidíme hodnotu míry ohrožení chudobou v rámci celé populace České republiky. Tato hodnota v roce 2014 činila 9,72 %, což je v porovnání s průměrem tohoto ukazatele za všechny státy Evropské unie poměrně nízké číslo. V roce 2014 byla průměrná hodnota míry ohrožení chudobou za celou Evropskou unii 17,3 % (Eurostat, 2015a). V tabulce 4 dále vidíme počet osob celé populace České republiky a počet osob pod hranicí chudoby. V tabulce 5 vidíme počet seniorů v populaci České republiky, což je 1 768 428. Hodnota míry ohrožení chudobou seniorů činí 6,87 %, chudobou je tedy ohroženo 121 502 seniorů. Zdá se, že senioři jsou na tom, co se týká ohrožení chudobou, lépe než celá populace České republiky.

Tab. 4 – Míra ohrožení chudobou celé populace České republiky v roce 2014

	2014
Počet osob celé populace České republiky	10 315 419
Počet osob pod hranicí chudoby	1 002 252
Hranice příjmové chudoby (v Kč)	118 817
Míra ohrožení chudobou (z celkového počtu osob v %)	9,72

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Tab. 5 – Míra ohrožení chudobou seniorů v České republice v roce 2014

	2014
Počet seniorů v populaci České republiky	1 768 428
Počet seniorů pod hranicí chudoby	121 502
Míra ohrožení chudobou seniorů (z celkového počtu seniorů v %)	6,87

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Je otázkou, které, které skupiny seniorů jsou chudobou ohroženy nejvíce. Pokud seniory rozdělím do dvou skupin dle pohlaví – na muže a ženy, vychází míra ohrožení chudobou vyšší u žen (8,80 %), zatímco u mužů činí pouze 4,30 % (tab. 6). To je dle mého názoru způsobeno zejména vyšší nadějí dožití žen, v důsledku čehož musí ženy seniorky žít s nižšími příjmy po delší dobu než muži senioři. V nejstarších věcích jsou senioři navíc často ovdovělí, což znamená, že musí vyžít v domácnosti pouze s jedním příjmem, což bývá obtížné. Dalším faktorem je nespíš i to, že mezi muži a ženami existují celoživotní platové nerovnosti (viz podkapitola 4.2), plynoucí zejména z menšího zapojení žen do trhu práce. Důsledkem této nerovnosti v odměňování mají ženy zpravidla i nižší důchody než muži, a jsou tak ve vyšším věku více vystaveny riziku chudoby (Úřad pro publikace Evropské unie, 2014).

Tab. 6 – Míra ohrožení chudobou seniorů dle pohlaví v České republice v roce 2014

	2014
Počty seniorů v populaci České republiky dle pohlaví	
Muži	758 617
Ženy	1 009 811
Počty seniorů pod hranicí chudoby dle pohlaví	
Muži	32 636
Ženy	88 866
Míra ohrožení chudobou seniorů dle pohlaví (podíl těchto seniorů v příslušné skupině v %)	
Muži	4,30
Ženy	8,80

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Pokud zkoumám míru ohrožení chudobou dle rodinného stavu seniorů, nacházím velmi výrazné rozdíly, a to u mužů i u žen. V rodinném stavu ženatí (vdané) je zahrnuto i registrované partnerství. V rodinném stavu rozvedení (rozvedené) je zahrnuto i registrované partnerství zaniklé rozhodnutím soudu a v rodinném stavu ovdovělí (ovdovělé) je začleněno i registrované partnerství zaniklé smrtí jednoho z partnerů. Pokud si seniory dle rodinného stavu rozdělíme, zůstanou nám u některých kategorií velmi malé počty osob. Například svobodných mužů před přepočtem na celou populaci je pouze 42 a svobodných žen pouze 63. Relativně tvoří svobodní muži 2,41 % ze všech seniorů a svobodné ženy 2,65 % ze všech seniorek. Samozřejmě po přepočtu na celou populaci jsou již počty mnohem vyšší (u svobodných seniorů 18 184 a u svobodných seniorek 25 645). Měli bychom ovšem předpokládat možné zkreslení v rámci těchto kategorií, ve kterých je seniorů minimální počet.

Z tabulky 7 je patrné, že nejvíce ohrožení chudobou jsou svobodní senioři (18,73 %), dále rozvedení senioři (14,34 %). Ovdovělí senioři mají míru ohrožení chudobou již jen 6,12 % a nejlépe jsou na tom ženatí senioři (2,04 %). U žen je rozložení míry ohrožení chudobou podobné (tab. 8), ovšem všechny hodnoty jsou vyšší, než je tomu u mužů. Nejvíce ohroženy chudobou jsou svobodné seniorky (27,49 %), dále rozvedené seniorky (24,36 %) a ovdovělé seniorky (9,98 %). Nejlépe jsou na tom seniorky vdané (1,51 %). Tento výsledek odpovídá výsledkům výzkumu Mareše a Rabušice (1996), kteří došli k závěru, že nejvíce ohroženy chudobou jsou především jednočlenné domácnosti seniorů, neboť taková domácnost musí vyžít pouze s jedním příjmem, což bývá obtížné. A právě svobodní, rozvedení či ovdovělí senioři často tvoří jednočlennou domácnost, zatímco ženatí senioři a vdané seniorky žijí většinou ve vícečlenné domácnosti – se svým manželem či manželkou. Předpokládala jsem, že nejvíce ohroženy chudobou budou rozvedené a svobodné ženy seniorky, což se mi potvrdilo.

Tab. 7 – Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle rodinného stavu v České republice v roce 2014

	2014
Počty mužů seniorů v populaci České republiky dle rodinného stavu	
Svobodní	18 184
Ženatí	537 203
Rozvedení	70 801
Ovdovělí	132 430
Počty mužů seniorů pod hranicí chudoby dle rodinného stavu	
Svobodní	3 406
Ženatí	10 963
Rozvedení	10 156
Ovdovělí	8 111
Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle rodinného stavu (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
Svobodní	18,73
Ženatí	2,04
Rozvedení	14,34
Ovdovělí	6,12

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Tab. 8 – Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle rodinného stavu v České republice v roce 2014

	2014
Počty žen seniorek v populaci České republiky dle rodinného stavu	
Svobodné	25 645
Vdané	401 922
Rozvedené	122 468
Ovdovělé	459 776
Počty žen seniorek pod hranicí chudoby dle rodinného stavu	
Svobodné	7 050
Vdané	6 088
Rozvedené	29 836
Ovdovělé	45 892
Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle rodinného stavu (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
Svobodné	27,49
Vdané	1,51
Rozvedené	24,36
Ovdovělé	9,98

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Dále se budu zabývat tím, jak se liší hodnota míry ohrožení chudobou dle věkových skupin seniorů (tab. 9, tab. 10). Zvolila jsem věkové skupiny po pětiletých věkových intervalech, a to od věku 65 let. Poslední věkovou skupinou je 85 a více let. V šetření byla poslední věková skupina

90 a více let, ovšem z důvodu velmi malých počtu seniorů byla tato věková skupina sloučena do skupiny 85 a více let.

Tab. 9 – Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle věkových skupin v České republice v roce 2014

	2014
Počty mužů seniorů v populaci České republiky dle věkových skupin	
65–69	297 057
70–74	192 264
75–79	120 994
80–84	104 144
85+	44 159
Počty mužů seniorů pod hranicí chudoby dle věkových skupin	
65–69	17 424
70–74	7 809
75–79	2 393
80–84	3 648
85+	1 362
Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle věkových skupin (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
65–69	5,87
70–74	4,06
75–79	1,98
80–84	3,50
85+	3,08

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Můj předpoklad byl, že se situace významně zhoršuje u seniorů ve vyšších věkových skupinách (Vidovičová et al., 2015). Tento předpoklad se spíše nepotvrdil, zejména u mužů je spíše opačný. V nejmladší seniorské věkové kategorii 65–69 činí míra ohrožení chudobou u mužů 5,87 %, a hodnota se s přibývajícím věkem spíše snižuje. Ve věkové skupině 85 a více let je míra ohrožení chudobou jen 3,08 %.

U žen je situace poněkud odlišná. V nejmladší seniorské věkové skupině 65–69 je chudobou ohroženo 7,81 % žen. Podobnou hodnotu lze vidět i u věkových skupin 70–74 let a 75–79 let. Ve věkové skupině 80–84 let je míra ohrožení chudobou nejvyšší, a to 13,13 %. Ve věkové skupině 85 let a více se míra ohrožení chudobou opět snižuje na hodnotu 8,28 %.

Výzkumná hypotéza, stanovená na základě práce Vidovičové et al. (2015), se nepotvrdila nejspíš z toho důvodu, že odchod do starobního důchodu znamená ztrátu finančních jistot a také většinou poměrně významný propad v příjmech (jak již bylo zmíněno v kapitole 4.3), a to i přesto, že senioři často zůstávají ještě nějakou dobu ekonomicky aktivní. Senioři se musí rychle přizpůsobit životu s nižším příjmem, jinak mohou být lehce ohroženi chudobou. Naopak senioři ve starších věkových skupinách se již naučili se svými příjmy lépe hospodařit, i když jsou téměř ve všech případech odkázáni pouze na pobírání starobního důchodu.

Tab. 10 – Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle věkových skupin v České republice v roce 2014

	2014
Počty žen seniorek v populaci České republiky dle věkových skupin	
65–69	347 128
70–74	255 471
75–79	180 758
80–84	133 965
85+	92 489
Počty žen seniorek pod hranicí chudoby dle věkových skupin	
65–69	27 102
70–74	22 119
75–79	14 398
80–84	17 591
85+	7 655
Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle věkových skupin (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
65–69	7,81
70–74	8,66
75–79	7,97
80–84	13,13
85+	8,28

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Pokud se podíváme na rozdílnosti v míře ohrožení chudobou seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání, nalezneme je jak u mužů, tak u žen. Do vzdělání základního je zahrnuto nedokončené i dokončené základní vzdělání. Střední vzdělání zahrnuje nižší střední vzdělání (vyučení) bez maturity, úplné střední vzdělání s maturitou, nástavbové studium a pomaturitní kurzy. Vysokoškolské vzdělání zahrnuje vyšší odborné vzdělání, bakalářské, magisterské a doktorské vzdělání.

Z tabulky 11 je patrné, že nejvíce ohrožení chudobou jsou senioři se základním vzděláním (13,68 %). Senioři se středním vzděláním mají míru ohrožení chudobou 3,65 %. Nejlépe jsou na tom senioři s vysokoškolským vzděláním, kterých je chudobou ohroženo pouze 2,65 %. U žen je rozložení míry ohrožení chudobou mírně odlišné (tab. 12). Nejvíce ohroženy chudobou jsou stejně jako u mužů seniorky se základním vzděláním (12,73 %). Seniorky se středním vzděláním jsou ale mnohem více ohroženy chudobou, než je tomu u mužů, míra ohrožení chudobou činí 8,01 %. Naopak seniorky s vysokoškolským vzděláním jsou na tom mnohem lépe než muži, neboť jejich míra ohrožení chudobou činí pouze 1,29 %.

Tab. 11 – Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání v České republice v roce 2014

	2014
Počty mužů seniorů v populaci České republiky dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	
Základní	61 162
Střední	576 660
Vysokoškolské	120 796
Počty mužů seniorů pod hranicí chudoby dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	
Základní	8 366
Střední	21 069
Vysokoškolské	3 201
Míra ohrožení chudobou mužů seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
Základní	13,68
Střední	3,65
Vysokoškolské	2,65

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ; 2014, vlastní zpracování

Tab. 12 – Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání v České republice v roce 2014

	2014
Počty žen seniorek v populaci České republiky dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	
Základní	281 882
Střední	648 811
Vysokoškolské	79 117
Počty žen seniorek pod hranicí chudoby dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	
Základní	35 873
Střední	51 971
Vysokoškolské	1 022
Míra ohrožení chudobou žen seniorek dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
Základní	12,73
Střední	8,01
Vysokoškolské	1,29

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ; 2014, vlastní zpracování

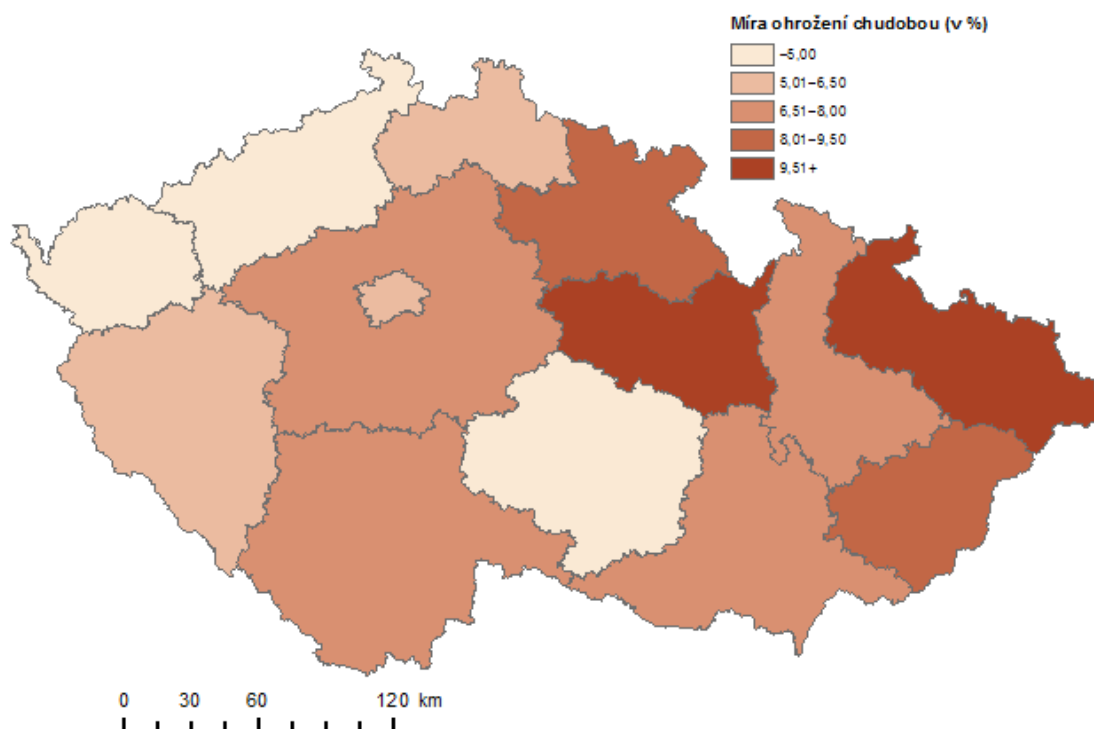
Tento výsledek odpovídá výsledkům práce Chválkové (2016) a tedy i mé výzkumné hypotéze, která zněla, že nejvíce ohrožení chudobou v rámci vzdělanostních skupin jsou senioři se základním vzděláním a čím vyšší má senior vzdělání, tím je nižší šance stát se chudým.

Důležité je také to, jak se hodnota ukazatele míra ohrožení chudobou seniorů liší v jednotlivých krajích České republiky (obr. 7). Z obrázku je vidět, že nejvíce jsou ohrožení

chudobou senioři v Moravskoslezském kraji, a to konkrétně 10,28 % seniorů. Druhým v pořadí je kraj Pardubický, ve kterém míra ohrožení chudobou činí 10,01 %. Já jsem předpokládala, že nejvíce budou ohroženi chudobou senioři v Olomouckém kraji, neboť tam byl v roce 2013, za který byly příjmy v šetření zjišťovány, nejnižší průměrný starobní důchod. Tato hypotéza se nepotvrdila. Naopak nejnižší míru ohrožení chudobou vidíme v kraji Vysočina, a to konkrétně 4,18 %. Senioři jsou v malé míře ohroženi chudobou také v Ústeckém (4,35 %) a Karlovarském kraji (4,99 %). Má hypotéza, že nejnižší ohrožení chudobou u seniorů bude v kraji Praha se tedy také nepotvrdila. V kraji Praha činí míra ohrožení chudobou 5,33 %.

Ukazuje se tedy, že neplatí přímá úměrnost mezi výší starobního důchodu a ohrožení chudobou, ale roli hrají také jiné finanční zdroje či příjmy seniorů, jako například příjmy z pracovní činnosti, příjmy z kapitálového majetku, pronájmu, prodeje, různých druhů pojištění, penzijního připojištění atd.

Obr. 7 – Míra ohrožení chudobou seniorů v krajích České republiky v roce 2014

Poznámka: míra ohrožení chudobou byla spočítána jako podíl seniorů z domácností, jejichž ekvivalizovaný příjem je nižší, než 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu všech domácností v České republice

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

8.2 Analýza míry materiální deprivace seniorů v České republice

V této podkapitole se budu zabývat mírou materiální deprivace. Jak již bylo řečeno v kapitole 7, za materiálně deprivované se podle metodiky Eurostatu považují osoby z domácností, které uvedly nedostatek či neuspokojivou situaci u 4 a více položek z celkového počtu 9 stanovených. Nejprve porovnám, zda jsou senioři ve větší míře materiálně deprivováni než celá populace České republiky. V následující tabulce (tab. 13) vidíme hodnotu míry materiální deprivace u celé populace České republiky. Tato hodnota v roce 2014 činila 6,73 %, což je v porovnání s průměrem tohoto ukazatele za všechny státy Evropské unie poměrně nízké číslo. V roce 2014 byla průměrná hodnota míry materiální deprivace za celou Evropskou unii 8,14 % (Eurostat, 2015b). Také vidíme, že materiální deprivace postihuje menší podíl osob než chudoba, a to jak v celé populaci, tak v seniorské populaci. V tabulce dále vidíme počet osob celé populace České republiky a počet materiálně deprivovaných osob.

Tab. 13 – Míra materiální deprivace celé populace České republiky v roce 2014

	2014
Počet osob celé populace České republiky	10 315 419
Počet osob materiálně deprivovaných	693 775
Míra materiální deprivace (z celkového počtu osob v %)	6,73

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

V tabulce 14 vidíme počet seniorů v populaci České republiky, a to 1 768 428. Hodnota míry materiální deprivace seniorů činí 5,02 %, materiálně deprivováno je tedy 88 718 seniorů. Zdá se, že senioři jsou na tom, co se týká materiální deprivace, lépe než celá populace České republiky, stejně jako tomu bylo i u míry ohrožení chudobou.

Tab. 14 – Míra materiální deprivace seniorů v České republice v roce 2014

	2014
Počet seniorů v populaci České republiky	1 768 428
Počet osob materiálně deprivovaných	88 718
Míra materiální deprivace (z celkového počtu seniorů v %)	5,02

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Nyní se budu snažit vymezit, které skupiny seniorů jsou materiální deprivací ohroženy nejvíce. Pokud seniory rozdělím do dvou skupiny dle pohlaví – na muže a ženy, vychází míra materiální deprivace vyšší u žen (5,99 %), zatímco u mužů pouze 3,73 % (tab. 15). Trend je tedy podobný jako u míry ohrožení chudobou, tedy že ženy jsou postihovány materiální deprivací ve větší míře než muži.

Tab. 15 – Míra materiální deprivace seniorů dle pohlaví v České republice v roce 2014

	2014
Počty seniorů v populaci České republiky dle pohlaví	
Muži	758 617
Ženy	1 009 811
Počty seniorů materiálně deprivovaných dle pohlaví	
Muži	28 278
Ženy	60 440
Míra materiální deprivace seniorů dle pohlaví (podíl těchto seniorů v příslušné skupině v %)	
Muži	3,73
Ženy	5,99

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Pokud zkoumám míru materiální deprivace dle rodinného stavu seniorů, nacházím velmi výrazné rozdíly, a to u mužů i u žen. V rodinném stavu ženatí (vdané) je zahrnuto i registrované partnerství. V rodinném stavu rozvedení (rozvedené) je zahrnuto i registrované partnerství zaniklé rozhodnutím soudu a v rodinném stavu ovdovělí (ovdovělé) je začleněno i registrované partnerství zaniklé smrtí jednoho z partnerů. Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, měli bychom předpokládat určité zkreslení u skupiny svobodných seniorů a seniorek, neboť ji tvoří malé počty osob. Například svobodných mužů před přepočtem na celou populaci je pouze 42 a svobodných žen pouze 63. Relativně tvoří svobodní muži 2,41 % ze všech seniorů a svobodné ženy 2,65 % ze všech seniorek. Samozřejmě po přepočtu na celou populaci jsou již počty mnohem vyšší (u svobodných seniorů 18 184 a u svobodných seniorek 25 645). Měli bychom ovšem předpokládat možné zkreslení v rámci těchto kategorií, ve kterých je seniorů minimální počet.

Z tabulky 16 je patrné, že nejvíce materiálně deprivovaní jsou svobodní senioři (14,20 %), dále rozvedení senioři (7,47 %). Ovdovělí senioři mají míru materiální deprivace již jen 4,87 % a nejlépe jsou na tom ženatí senioři (2,60 %). U žen je rozložení míry materiální deprivace poněkud odlišné (tab. 17). Svobodné seniorky jsou velmi málo materiálně deprivované (4,39 %) oproti svobodným mužům, u kterých činí míra materiální deprivace 14,20 %. Tento výsledek je velmi překvapivý. Mým předpokladem bylo, že ženy jsou materiální deprivací častěji ohroženy, a také to tak dle pohlaví vychází, ale u svobodných seniorů se tento předpoklad očividně nepotvrzuje. Tento výsledek může být způsoben právě malým počtem svobodných seniorek a následným zkreslením výsledku. Nejvíce materiálně deprivované jsou rozvedené seniorky (10,44 %), dále ovdovělé seniorky (7,69 %). Nejlépe jsou na tom vdané seniorky, kterých je materiálně deprivovaných pouze 2,78 %.

Tab. 16 – Míra materiální deprivace mužů seniorů dle rodinného stavu v České republice v roce 2014

	2014
Počty mužů seniorů v populaci České republiky dle rodinného stavu	
Svobodní	18 184
Ženatí	537 203
Rozvedení	70 801
Ovdovělí	132 430
Počty mužů seniorů materiálně deprivovaných dle rodinného stavu	
Svobodní	2 582
Ženatí	13 964
Rozvedení	5 290
Ovdovělí	6 443
Míra materiální deprivace mužů seniorů dle rodinného stavu (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
Svobodní	14,20
Ženatí	2,60
Rozvedení	7,47
Ovdovělí	4,87

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Je tedy zřejmé, že nejvíce jsou materiálně deprivované jednočlenné domácnosti seniorů, jak ve svém výzkumu uvedli i Mareš a Rabušic (1996). Předpokládala jsem, že největší podíl materiálně deprivovaných bude u rozvedených a svobodných žen seniorek, což se zde úplně nepotvrdilo. Rozvedené seniorky sice jsou nejvíce materiálně deprivované ze všech rodinných stavů, svobodné seniorky jsou materiální deprivací ohroženy méně než seniorky ovdovělé.

Tab. 17 – Míra materiální deprivace žen seniorek dle rodinného stavu v České republice v roce 2014

	2014
Počty žen seniorek v populaci České republiky dle rodinného stavu	
Svobodné	25 645
Vdané	401 922
Rozvedené	122 468
Ovdovělé	459 776
Počty žen seniorek materiálně deprivovaných dle rodinného stavu	
Svobodné	1 127
Vdané	11 190
Rozvedené	12 788
Ovdovělé	35 335
Míra materiální deprivace žen seniorek dle rodinného stavu (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
Svobodné	4,39
Vdané	2,78
Rozvedené	10,44
Ovdovělé	7,69

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Dále se budu zabývat tím, jak se liší hodnota míry materiální deprivace dle věkových skupin seniorů (tab. 18, tab. 19). Zvolila jsem věkové skupiny po pětiletých věkových intervalech, a to od věku 65 let, stejně jako u míry ohrožení chudobou. Poslední věkovou skupinou je 85 a více let. V šetření byla poslední věková skupina 90 a více let, ovšem z důvodu velmi malých počtu seniorů byla tato věková skupina sloučena do skupiny 85 a více let.

Tab. 18 – Míra materiální deprivace mužů seniorů dle věkových skupin v České republice v roce 2014

	2014
Počty mužů seniorů v populaci České republiky dle věkových skupin	
65–69	297 057
70–74	192 264
75–79	120 994
80–84	148 303
85+	50 506
Počty mužů seniorů materiálně deprivovaných dle věkových skupin	
65–69	11 186
70–74	7 911
75–79	5 596
80–84	3 585
85+	977
Míra materiální deprivace mužů seniorů dle věkových skupin (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
65–69	3,77
70–74	4,11
75–79	4,62
80–84	2,42
85+	1,93

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Můj předpoklad byl, že se situace významně zhoršuje u seniorů ve vyšších věkových skupinách (Vidovićová et al., 2015). Tento předpoklad se spíše nepotvrdil, u mužů i u žen je spíše opačný. V nejmladší seniorské věkové kategorii 65–69 činí míra materiální deprivace u mužů 3,77 %, a hodnota se s přibývajícím věkem nejprve mírně zvyšuje, poté dochází ke snižování. Ve věkové skupině 85 a více let je míra materiální deprivace pouze 1,93 %.

U žen je situace podobná, ovšem hodnoty jsou vyšší než u mužů. V nejmladší seniorské věkové skupině 65–69 je materiálně deprivováno 6,03 % žen. S věkem dochází k drobnému kolísání této hodnoty okolo 6 % a v nejstarších věcích opět dochází ke snižování až na hodnotu 5,44 % ve věkové kategorii 85 a více let.

Výzkumná hypotéza, stanovená na základě práce Vidovićové et al. (2015), se nepotvrdila nejspíš ze stejných důvodů jako tomu bylo u ukazatele míra ohrožení chudobou. Tímto důvodem je, že odchod do starobního důchodu znamená ztrátu finančních jistot a také většinou poměrně významný propad v příjmech (jak již bylo zmíněno v kapitole 4.3), a to i přesto, že senioři často zůstávají ještě nějakou dobu ekonomicky aktivní. Pokud se senioři neadaptují na životní styl s nižším příjmem, mohou být lehce ohroženi chudobou. Naopak senioři ve starších věkových

skupinách se již přizpůsobili na výši svých příjmů a naučili se tak lépe s nimi hospodařit, i když jsou téměř ve všech případech odkázáni pouze na pobírání starobního důchodu.

Tab. 19 – Míra materiální deprivace žen seniorek dle věkových skupin v České republice v roce 2014

	2014
Počty žen seniorek v populaci České republiky dle věkových skupin	
65–69	347 128
70–74	255 471
75–79	180 758
80–84	133 965
85+	92 489
Počty žen seniorek materiálně deprivovaných dle věkových skupin	
65–69	20 948
70–74	16 453
75–79	9 589
80–84	8 422
85+	5 027
Míra materiální deprivace žen seniorek dle věkových skupin (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
65–69	6,03
70–74	6,44
75–79	5,30
80–84	6,29
85+	5,44

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Míra materiální deprivace se velmi liší dle nejvyššího dosažené stupně vzdělání seniorů. A to jak u mužů, tak u žen. Do vzdělání základního je zahrnuto nedokončené i dokončené základní vzdělání. Střední vzdělání zahrnuje nižší střední vzdělání (vyučení) bez maturity, úplně střední vzdělání s maturitou a nástavbové studium a pomaturitní kurzy. Do vysokoškolského vzdělání je zahrnuto vyšší odborné, bakalářské, magisterské či inženýrské a doktorské.

Z tabulky 20 je patrné, že nejvíce materiálně deprivovaní jsou senioři se základním vzděláním (17,54 %), dále senioři se středním vzděláním (2,96 %). Senioři s vysokoškolským vzděláním mají míru materiální deprivace 0,42 %. U žen seniorek je rozložení míry materiální deprivace podobné (tab. 21), s výjimkou seniorek se základním vzděláním, které jsou mnohem méně materiálně deprivované než muži senioři se základním vzděláním, a jejichž míra materiální deprivace činí 7,77 %. Pozorujeme tedy spíše opačný trend než u ukazatele míra ohrožení chudobou, kde byly hodnoty téměř vždy vyšší u žen seniorek. Míra materiální deprivace u seniorek se středním vzděláním činí 5,74 % a u seniorek s vysokoškolským vzděláním 1,68 %.

Tab. 20 – Míra materiální deprivace mužů seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání v České republice v roce 2014

	2014
Počty mužů seniorů v populaci České republiky dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	
Základní	61 162
Střední	576 660
Vysokoškolské	120 796
Počty mužů seniorů materiálně deprivovaných dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	
Základní	10 729
Střední	17 044
Vysokoškolské	505
Míra materiální deprivace mužů seniorů dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
Základní	17,54
Střední	2,96
Vysokoškolské	0,42

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Tab. 21 – Míra materiální deprivace žen seniorek dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání v České republice v roce 2014

	2014
Počty žen seniorek v populaci České republiky dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	
Základní	281 882
Střední	648 811
Vysokoškolské	79 117
Počty žen seniorek materiálně deprivovaných dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	
Základní	21 896
Střední	37 216
Vysokoškolské	1 327
Míra materiální deprivace žen seniorek dle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)	
Základní	7,77
Střední	5,74
Vysokoškolské	1,68

Poznámka: jedná se o výsledky přepočtené na celou populaci České republiky

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

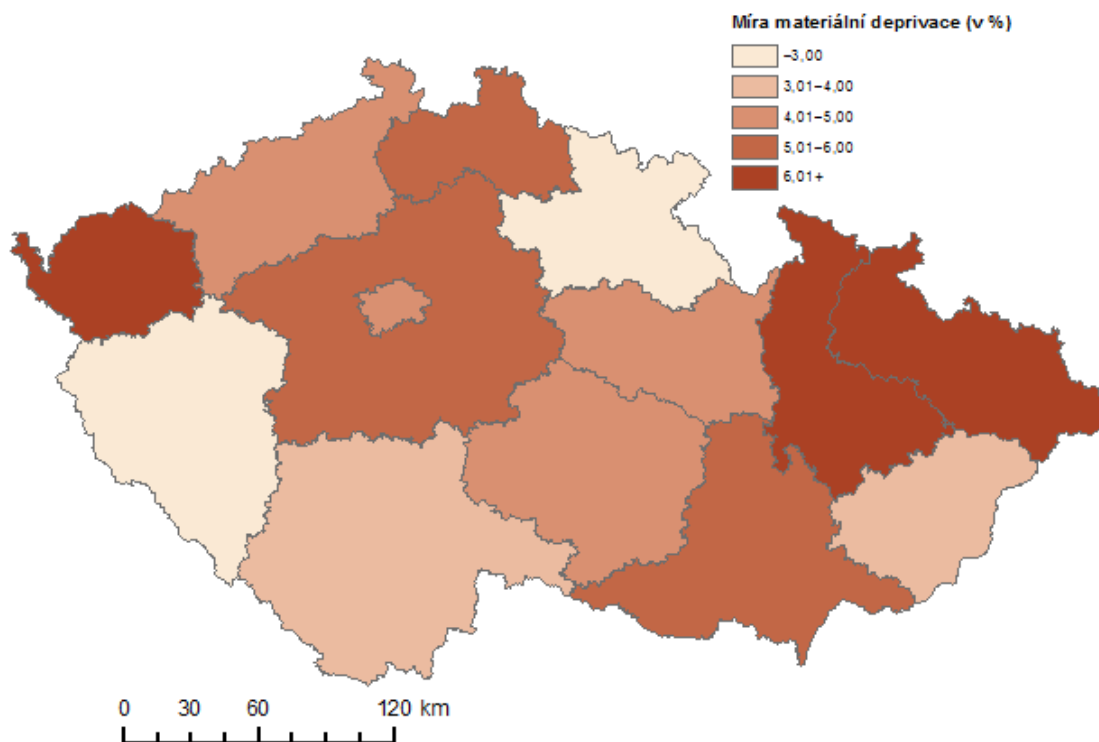
Tento výsledek odpovídá výsledkům práce Chválkové (2016) a tedy i mé výzkumné hypotéze, která zněla, že nejvíce ohroženy materiální deprivací v rámci vzdělanostních skupin jsou senioři se základním vzděláním a čím vyšší má senior vzdělání, tím je nižší šance stát se chudým.

Důležité je také to, jak se hodnota ukazatele míra materiální deprivace seniorů liší v jednotlivých krajích České republiky (obr. 8). Z obrázku je vidět, že nejvyšší podíl materiálně

deprivovaných seniorů se nachází v Moravskoslezském kraji, a to konkrétně 6,93 %. Druhým v pořadí je kraj Olomoucký, ve kterém míra materiální deprivace činí 6,76 %, následuje kraj Karlovarský (6,75 %). Já jsem předpokládala, že nejvíce materiálně deprivovaní budou senioři v Olomouckém kraji, neboť tam byl v roce 2013, za který byly příjmy v šetření zjišťovány, nejnižší průměrný starobní důchod. Tato hypotéza se téměř potvrdila, i když Olomoucký kraj je až druhým nejvíce deprivovaným krajem. Naopak nejnižší míru materiální deprivace vidíme v Královéhradeckém kraji, a to konkrétně 1,68 %. Senioři jsou v malé míře materiálně deprivováni také v Plzeňském kraji (2,95 %). Má hypotéza, že nejnižší ohrožení chudobou u seniorů bude v kraji Praha se tedy také nepotvrdila. V kraji Praha činí míra materiální deprivace 4,74 %. V Praze je vyšší podíl materiálně deprivovaných osob způsoben nejspíš vyššími náklady na bydlení, než je tomu v ostatních krajích České republiky.

Ukazuje se tedy, že neplatí přímá úměrnost mezi výší starobního důchodu a materiální deprivací, podobně jako u ukazatele míra ohrožení chudobou, ale roli hrají také jiné finanční zdroje či příjmy seniorů, jako například příjmy z pracovní činnosti, příjmy z kapitálového majetku, pronájmu, prodeje, různých druhů pojištění, penzijního připojištění či jiné nasporené finanční prostředky atd.

Obr. 8 – Míra materiální deprivace seniorů v krajích České republiky v roce 2014

Poznámka: míra materiální deprivace byla spočítána jako podíl seniorů z domácností, které uvedly nedostatek či neuspokojivou situaci u 4 a více položek z celkového počtu 9 stanovených

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Kapitola 9

Determinanty chudoby a materiální deprivace českých seniorů

9.1 Analýza výběrového souboru

V této části jsem pracovala s daty z výběrového šetření Životní podmínky z roku 2014. Z těchto dat jsem vypočítala ukazatele míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace českých seniorů. Dále jsem provedla výpočet relativních četností pro výsledky obou těchto ukazatelů (tab. 22). Celkový počet respondentů v rámci seniorské populace v roce 2014 činil 4 127. Výsledky mají podobu „ano“ a „ne“ a vypovídají o tom, zda jsou či nejsou senioři ohroženi chudobou nebo materiálně deprivováni. Uvedeny jsou i chybějící hodnoty, které činí u obou ukazatelů 0,00 %, což znamená, že všichni respondenti odpověděli na informace, potřebné k výpočtu těchto ukazatelů. Z důvodu nulového počtu chybějících hodnot není tedy potřeba se problematikou chybějících hodnot jakkoli zabývat. Jelikož jsou výsledky tvořeny pouze dvěma variantami, bude možné následně použít binární logistickou regresi, která vyžaduje dichotomické závisle proměnné.

Tab. 22 – Relativní četnosti pro výsledky ukazatelů míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace seniorů v České republice v roce 2014 (v %)

Ukazatel	Výsledek	2014
Míra ohrožení chudobou	ano	6,37
	ne	93,63
	chybějící hodnoty	0,00
Míra materiální deprivace	ano	4,85
	ne	95,15
	chybějící hodnoty	0,00

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Dále jsem vybrala čtyři kategorie, které budou jako nezávisle proměnné vstupovat do analýzy pomocí kontingenčních tabulek a binární logistické regrese. Jedná se o kategorie pohlaví, rodinný stav, věková skupina a nejvyšší dosažený stupeň vzdělání. U každé z těchto kategorií nyní uvedu rozložení podílů respondentů v rámci těchto kategorií (tab. 23).

Tab. 23 – Charakteristika souboru respondentů v rámci seniorské populace dle vybraných kategorií v České republice v roce 2014 (relativní četnosti – uvedeno v %)

	2014
Pohlaví	
Muž	42,31
Žena	57,69
Chybějící hodnoty	0,00
Rodinný stav	
Svobodný/á	2,54
žinatý/vdaná	54,91
Rozvedený/á	10,15
Ovdovělý/á	32,40
Chybějící hodnoty	0,00
Věková skupina	
65–69	37,63
70–74	26,46
75–79	16,09
80–84	12,45
85+	7,37
Chybějící hodnoty	0,00
Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání	
Základní	19,87
Střední	69,42
Vysokoškolské	10,71
Chybějící hodnoty	0,00

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

Je také potřeba podívat se na relativní četnosti výsledků obou ukazatelů dle jednotlivých kategorií. Současně provedu analýzu pomocí kontingenčních tabulek, uvedu koeficienty Gamma a signifikance chí-kvadrátu. Výsledky těchto analýz jsou zobrazeny v tabulce 24. Je patrné, že výsledky vybraných ukazatelů jsou závislé jak na pohlaví, tak i na věku, vzdělání a rodinném stavu. V rozložení výsledků jsou znatelné rozdíly. Nejvyšší procento seniorů ohrožených chudobou a materiálně deprivovaných lze pozorovat u žen, dále u svobodných a rozvedených seniorů a u seniorů se základním vzděláním. Dle věkových skupin již nebyly patrné příliš velké rozdíly.

Co se týká ukazatele míra ohrožení chudobou, prokázala se signifikantní souvislost mezi výsledky tohoto ukazatele a pohlavím, rodinným stavem a nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání. Nejsilnější souvislost se ukázala mezi výsledky ukazatele a pohlavím, neboť koeficient Gamma činí $-0,47$. Naopak nejnižší souvislost lze pozorovat mezi výsledky ukazatele a věkovou skupinou, kde má koeficient Gamma hodnotu pouze $0,07$, zároveň tato souvislost není signifikantní, neboť signifikance je vyšší než $0,05$.

U ukazatele míra materiální deprivace vyšla signifikantní souvislost mezi výsledky ukazatele a pohlavím, rodinným stavem a nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání. Nejsilnější souvislost

se prokázala mezi výsledky ukazatele a nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání, kde koeficient Gamma činí $-0,46$. Nejnižší souvislost lze vidět, stejně jako u míry ohrožení chudobou, mezi výsledky ukazatele a věkovou skupinou, jelikož koeficient Gamma vyšel pouze $0,01$, tato souvislost ale není signifikantní, neboť signifikance činí $1,00$.

Tab. 24 – Ohrožení chudobou či materiální deprivací respondentů v rámci seniorské populace z České republiky dle vybraných kategorií v roce 2014 (v %)

	Míra ohrožení chudobou	Míra materiální deprivace
	2014	2014
Pohlaví		
Muž	3,32	3,44
Žena	8,61	5,88
Signifikance	0,00*	0,00*
Koeficient Gamma	$-0,47$	0,27
Rodinný stav		
Svobodný/á	24,76	8,57
Ženatý/vdaná	1,54	2,69
Rozvedený/á	19,81	8,35
Ovdovělý/á	8,90	7,11
Signifikance	0,00*	0,00*
Koeficient Gamma	$-0,34$	0,32
Věková skupina		
65–69	6,12	4,70
70–74	5,77	4,95
75–79	5,27	4,97
80–84	9,14	5,06
85+	7,57	4,61
Signifikance	0,05	1,00
Koeficient Gamma	0,07	0,01
Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání		
Základní	11,95	8,90
Střední	5,48	4,29
Vysokoškolské	1,81	0,90
Signifikance	0,00*	0,00*
Koeficient Gamma	0,46	$-0,46$

Poznámka: v tabulce je vyjádřeno procento souhlasu s daným výrokem (tzn. výsledek „ano“ u ukazatele míra ohrožení chudobou či míra materiální deprivace), signifikantní hodnoty jsou označeny *

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

9.2 Logistická regrese

K další analýze výsledků jsem využila metodu binární logistické regrese. Cílem této analýzy je postihnout rozdílnosti výsledků vybraných ukazatelů v závislosti na vybraných charakteristikách respondentů. Těmito charakteristikami budou, jak již bylo zmíněno, pohlaví, rodinný stav, věková skupina a nejvyšší dosažený stupeň vzdělání.

Jako závisle proměnné jsem použila výsledky ukazatelů míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace, které jsem vypočítala na základě dat z výběrového šetření Životní podmínky z roku 2014. Jako nezávisle proměnné jsem zvolila vybrané charakteristiky respondentů – tedy pohlaví, rodinný stav, věková skupina a nejvyšší dosažený stupeň vzdělání. Při výpočtu byla využita metoda Enter, při které jsou všechny proměnné do výpočtu vloženy najednou, a pro referenční kategorii byla zvolena metoda Last, která určí jako referenční kategorii vždy poslední možnost u každé z vkládaných proměnných.

Pro interpretaci výsledků binární logistické regrese, zejména ukazatele poměru šancí, tedy $\text{Exp}(B)$, je velmi důležité to, jakou kategorii u nezávisle proměnných si zvolíme jako referenční. Ukazatel poměr šancí slouží k vyjádření převahy jednoho jevu právě vzhledem k referenční kategorii. Jako referenční kategorii u pohlaví jsem zvolila ženy seniorky, u rodinného stavu ovdovělé seniory, u věkové skupiny seniory ve věku 85 a více let a u nejvyššího dosaženého stupně vzdělání vysokoškolské. Interval spolehlivosti pro poměr šancí byl nastaven na 95 %. Modelován byl souhlas s daným výrokiem, tedy souhlas = 1 a nesouhlas = 0. Souhlas znamená výsledek „ano“ u ukazatele míra ohrožení chudobou či míra materiální deprivace.

Šetření se v roce 2014 zúčastnilo 4 127 respondentů seniorské populace z České republiky. V následující tabulce (tab. 25) jsou uvedeny výsledky výpočtu binární logistické regrese. První analyzovaný ukazatel, na který byla analýza zaměřena, byla míra ohrožení chudobou a její výsledky „ano“ či „ne“. Mezi muži a ženami byl nalezen signifikantní rozdíl s výsledkem, že muži mají téměř o polovinu nižší šanci být chudobou ohroženi. V rámci kategorie rodinný stav jsou také patrné signifikantní rozdíly. Svobodní a rozvedení senioři mají několikanásobně vyšší šanci být ohroženi chudobou, než je tomu u ovdovělých. Naopak senioři žijící v manželství mají pětikrát nižší šanci být ohroženi chudobou oproti ovdovělým.

Co se týče kategorie věková skupina nebyl prokázán signifikantní rozdíl u žádné z věkových kategorií seniorů. Nejvyšší šance být ohroženi chudobou je vidět u seniorů ve věkové skupině 80–84 let, naopak nejnižší ve věkové skupině 85 let a více. V rámci kategorie nejvyšší dosažený stupeň vzdělání vyšly signifikantní rozdíly u všech stupňů. Senioři se základním vzděláním mají téměř šestkrát vyšší šanci být ohroženi chudobou než ti s vysokoškolským vzděláním. Jak je tedy zřejmé, nejmenší šanci být ohroženi chudobou mají senioři s vysokoškolským vzděláním. I senioři se středním vzděláním mají více než třikrát vyšší šanci být ohroženi chudobou.

Druhým analyzovaným ukazatelem byla míra materiální deprivace a její výsledky „ano“ či „ne“. Mezi muži a ženami byl sice prokázán rozdíl, ten je ale minimální, navíc není signifikantní. V rámci kategorie rodinný stav jsou je signifikantní pouze rozdíl mezi ovdovělými seniory a seniory žijícími v manželství. Ženatí senioři a vdané seniorky mají více než dvakrát menší šanci být materiálně deprivováni chudobou než ovdovělí senioři. U ostatních kategorií rodinného stavu se rozdíly prokázaly také, nejsou ovšem signifikantní. Co se týká kategorie věková skupina byly

prokázány rozdíly, ovšem žádný z nich není signifikantní. Nejvyšší šanci být deprivováni mají senioři ve věkové skupině 65–69 let, naopak nejnižší ve věkové skupině 85 let a více. V rámci kategorie nejvyšší dosažený stupeň vzdělání vyšly signifikantní rozdíly u všech stupňů vzdělání. Senioři se základním vzděláním mají více než devětkrát větší šanci být materiálně deprivováni než senioři s vysokoškolským vzděláním a senioři se středním vzděláním mají také vyšší šanci být materiálně deprivováni než ti s vysokoškolským vzděláním, a to konkrétně více než čtyřikrát.

Tab. 25 – Poměry šancí pro ukazatele míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace v České republice v roce 2014

	Míra ohrožení chudobou				Míra materiální deprivace			
	Exp(B)	95% interval spolehlivosti		Sign	Exp(B)	95% interval spolehlivosti		Sign.
		Dolní	Horní			Dolní	Horní	
Pohlaví								
Muž	0,61	0,44	0,85	0,00*	0,92	0,66	1,29	0,62
Žena	1	1	1		1	1	1	
Rodinný stav								
Svobodný/á	4,20	2,54	6,96	0,00*	1,31	0,63	2,71	0,47
Ženatý/vdaná	0,21	0,14	0,32	0,00*	0,40	0,28	0,58	0,00*
Rozvedený/á	3,10	2,22	4,33	0,00*	1,28	0,84	1,96	0,26
Ovdovělý/á	1	1	1		1	1	1	
Věková skupina								
65-69	1,35	0,80	2,27	0,26	1,80	0,97	3,35	0,06
70-74	1,22	0,72	2,10	0,45	1,73	0,93	3,21	0,09
75-79	1,09	0,62	1,92	0,77	1,62	0,84	3,11	0,15
80-84	1,56	0,91	2,69	0,11	1,36	0,69	2,67	0,37
85+	1	1	1		1	1	1	
Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání								
Základní	5,87	2,76	12,49	0,00*	9,04	3,25	25,19	0,00*
Střední	3,10	1,49	6,46	0,00*	4,60	1,69	12,56	0,00*
Vysokoškolské	1	1	1		1	1	1	

Poznámka: modelován souhlas s daným výrokem (tzn. výsledek „ano“ u ukazatele míra ohrožení chudobou či míra materiální deprivace), signifikantní hodnoty jsou označeny *

Zdroj: ČSÚ, 2014; vlastní zpracování

V kapitole 5 jsem si stanovila výzkumnou hypotézu, která zní, že nejvyšší šance stát se chudými či být materiálně deprivovanými bude vidět u svobodných žen se základním vzděláním ve vyšších věkových kategoriích. Tato hypotéza se celkově spíše potvrdila s výjimkou kategorie věkové skupiny. Dle pohlaví je vyšší šance být ohrožení chudobou i být materiálně deprivovanými u žen, stejně tak u rodinného stavu mají nejvyšší šanci na ohrožení chudobou a materiální deprivaci svobodní senioři. Co se týká věkových skupin rozdíly v šancích silně kolísají a rozdíly většinou nejsou signifikantní. U kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání mají nejvyšší šanci být ohrožení chudobou senioři se základním vzděláním. Stejně tak u materiální

deprivace je nejvyšší šance u seniorů se základním vzděláním. Dá se tedy říct, že i část výzkumné hypotézy týkající se dosaženého vzdělání seniorů se potvrdila.

Kapitola 10

Závěr

Tématem předložené diplomové práce byla problematika chudoby a materiální deprivace českých seniorů. Toto téma je v současné době velmi aktuální, neboť neustále probíhá proces demografického stárnutí, v důsledku čehož dochází k nárůstu seniorské složky populace. A jelikož u seniorů přetrvává relativní chudoba a materiální deprivace i v 21. století, je potřeba zmapovat úroveň těchto jevů a určit, které skupiny seniorů jsou nejvíce ohroženy, což je důležité zejména pro přidělování sociálních dávek.

Cílem diplomové práce bylo zachytit úroveň chudoby a materiální deprivace českých seniorů v České republice v roce 2014. Dále jsem se zabývala tím, které skupiny seniorů jsou chudobou či materiální deprivací ohroženy nejvíce. Data jsem poté podrobila hlubší analýze, v rámci které jsem se snažila analyzovat determinanty chudoby a materiální deprivace seniorů v České republice s cílem zjistit, jaké skupiny seniorů mají nejvyšší šance stát se chudými či být materiálně deprivovanými. K tomu jsem zvolila metodu binární logistické regrese. Pracovala jsem s daty z výběrového šetření Životní podmínky 2014, prováděné Českým statistickým úřadem.

Na úvodní kapitolu navazuje druhá kapitola, ve které jsou shrnuty teoretické poznatky o tématu chudoby a materiální deprivace. Jednu z nejuznávanějších definic chudoby na našem území formuloval Krebs a kol. (2010) a zní „*za chudobu lze obecně označit stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělování bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky), kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin zvýšit (stáří, invalidita, péče o dítě aj.) a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši, která je uznána jako minimální*“ (Krebs a kol., 2010, s. 119–120).

V této kapitole jsou také vymezeny některé nejpoužívanější teorie. Pozornost byla věnována pěti dvojicím konceptů k vymezení chudoby (starý vs. nový, absolutní vs. relativní, subjektivní vs. objektivní, přímé vs. nepřímé a preskriptivní vs. konsenzuální). Koncepty použité v rámci této diplomové práce jsou relativního typu, což znamená, že jsou založeny na porovnání kvality života s existujícími podmínkami v dané zemi a v daném čase. Zároveň se jedná o koncepty objektivní, tzn. měření chudoby probíhá nezávisle na tom, zda se dané osoby samy považují za chudé či nikoli. Chudoba je měřena nepřímo, neboť se zaměřuje na úroveň chudoby před spotřebou. Řadí

se mezi koncepty preskriptivní, což znamená, že úroveň chudoby je definována na základě různých expertních odhadů. V rámci této kapitoly jsou také shrnuty nejčastější metodické problémy při měření chudoby.

Třetí kapitola se věnuje vývoji systému sociální politiky v oblasti chudoby v České republice, který má za cíl snížit úroveň chudoby a který úroveň chudoby zároveň velmi ovlivňuje. Pozornost byla věnována vývoji vnímání chudoby na území dnešní České republiky, a dále i charakteristice české sociální politiky v oblasti chudoby. Na závěr jsem se zaměřila na způsoby měření chudoby v České republice, v rámci čehož byla věnována pozornost institutu existenčního a životního minima, na základě kterého dochází k přidělování sociální pomoci domácnostem.

Důležitou součástí práce je i čtvrtá kapitola, která se zabývá probíhajícím procesem demografického stárnutí a různými přístupy k vymezení pojmu „senior“. V této kapitole jsou také analyzovány faktory, které provázejí odchod osob do starobního důchodu a zkoumán je vývoj populace seniorů a struktury domácností seniorů v České republice, a to konkrétně mezi lety 2001 a 2011, na základě dat ze SLDB. V této části práce bylo se seniorem pracováno jako s osobou starší 65 let.

V páté kapitole je stanoveno celkem šest výzkumných hypotéz, které jsem se snažila v analytické části práce ověřit či vyvrátit. Šestá kapitola je zaměřená na prameny a zdroje dat, které jsou v diplomové práci použity. Kapitola obsahuje i podrobný popis dat ze SLDB 2001 a 2011 a hlavního datového zdroje – výběrového šetření Životní podmínky 2014. V následující sedmé kapitole je popsána metodika použitá při výpočtech v analytické části práce. Byla uvedena definice pojmu „senior“, způsob výpočtu použitých ukazatelů chudoby a materiální deprivace a charakteristika metody binární logistické regrese. Za seniora v analytické části práce považuji osobu starší 65 let, která pobírá starobní důchod nebo kombinaci starobního a vdovského (vdoveckého) důchodu.

Stěžejními kapitolami analytické části diplomové práce jsou kapitoly osm a devět. Osmá kapitola se zaměřuje na popsání úrovně chudoby a materiální deprivace seniorů v České republice v roce 2014. Zkoumanými ukazateli jsou míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace. Zaměřila jsem se na porovnání úrovně ukazatelů chudoby seniorů oproti populaci celé České republiky. Je zkoumáno rozložení hodnot tohoto ukazatele podle pohlaví, rodinného stavu, věkové skupiny a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání. Dále jsem také zhodnotila rozložení míry ohrožení chudobou a míry materiální deprivace v jednotlivých krajích České republiky.

V této části práce dochází k potvrzování či vyvracení výzkumných hypotéz, stanovených v páté kapitole. První výzkumná hypotéza zněla, že *senioři jsou obecně více ohroženi chudobou či materiální deprivací než celá populace České republiky*. Tato hypotéza se nepotvrzuje. Hodnota ukazatele míra ohrožení chudobou v rámci celé populace České republiky v roce 2014 činila 9,72 %, zatímco u seniorské složky populace je to pouze 6,87 %. Podobně je tomu i u ukazatele míra materiální deprivace. V roce 2014 činila tato hodnota u celé populace České republiky 6,73 %, u seniorů jen 5,02 %. Zdá se, že senioři jsou na tom, co se týká ohrožení chudobou i materiální deprivací, lépe než celá populace České republiky.

Potvrzuje se z převážné části i druhá výzkumná hypotéza, která předpokládala, že *chudobou či materiální deprivací jsou nejvíce ohroženi jednočlenné domácnosti rozvedených a svobodných žen seniorek*. Pokud seniory rozdělím do dvou skupin dle pohlaví, vychází míra ohrožení

chudobou vyšší u žen (8,80 %), zatímco u mužů činí pouze 4,30 %. Materiálně deprivovaných žen seniorek je 5,99 %, zatímco mužů seniorů pouze 3,73 %.

Co se týká úrovně zkoumaných ukazatelů dle rodinného stavu žen, jsou chudobou nejvíce ohroženy svobodné seniorky (27,49 %), dále rozvedené seniorky (24,36 %) a ovdovělé seniorky (9,98 %). Nejlépe jsou na tom seniorky vdané (1,51 %). Tento výsledek odpovídá výsledkům výzkumu Mareše a Rabušice (1996), kteří došli k závěru, že nejvíce ohroženy chudobou jsou především jednočlenné domácnosti seniorů, neboť taková domácnost musí vyžít pouze s jedním příjmem, což bývá obtížné. A jelikož právě svobodní, rozvedení či ovdovělí senioři často tvoří jednočlennou domácnost, je i jejich úroveň chudoby vyšší.

Výsledky míry materiální deprivace jsou následující – svobodné seniorky jsou velmi málo materiálně deprivované (4,39 %), což je velmi překvapivé, nicméně tento výsledek může být způsoben malým počtem svobodných seniorek a následným zkreslením výsledku. Nejvíce materiálně deprivované jsou rozvedené seniorky (10,44 %), dále ovdovělé seniorky (7,69 %). Nejlépe jsou na tom vdané seniorky, jejichž míra materiální deprivace činí pouze 2,78 %. U tohoto ukazatele se tedy výzkumná hypotéza potvrzuje jen částečně.

Dále jsem zkoumala výzkumnou hypotézu, která říká, že *situace se významně zhoršuje u seniorů ve vyšších věkových skupinách*. Tato hypotéza se nepotvrdila, naopak trend byl u obou ukazatelů u mužů i u žen spíše opačný. V nejmladší seniorské věkové kategorii 65–69 činí míra ohrožení chudobou u mužů 5,87 %, a hodnota se s přibývajícím věkem spíše snižuje až na hodnotu 3,08 % ve věkové skupině 85 a více let. U žen je situace poněkud odlišná. V nejmladší seniorské věkové skupině 65–69 je chudobou ohroženo 7,81 % žen. Podobnou hodnotu lze vidět i u věkových skupin 70–74 let a 75–79 let. Ve věkové skupině 80–84 let je míra ohrožení chudobou nejvyšší, a to 13,13 %. Ve věkové skupině 85 let a více se míra ohrožení chudobou opět snižuje na hodnotu 8,28 %.

V nejmladší seniorské věkové kategorii 65–69 let činí míra materiální deprivace u mužů 3,77 %, a hodnota se s přibývajícím věkem nejprve mírně zvyšuje, poté dochází ke snižování. Ve věkové skupině 85 a více let je míra materiální deprivace pouze 1,93 %. U žen je situace podobná, ovšem hodnoty jsou vyšší než u mužů. V nejmladší seniorské věkové skupině 65–69 je materiálně deprivováno 6,03 % žen. V nejstarších věcích opět dochází ke snižování až na hodnotu 5,44 %. Výzkumná hypotéza se nepotvrdila nejspíš z toho důvodu, že odchod do starobního důchodu znamená ztrátu finančních jistot a také většinou poměrně významný propad v příjmech. Pokud se senioři neadaptují na životní styl s nižším příjmem, mohou být lehce ohroženi chudobou. Naopak senioři ve starších věkových skupinách se již přizpůsobili na výši svých příjmů a naučili se tak lépe s nimi hospodařit.

Čtvrtá výzkumná hypotéza zněla, že *čím vyšší má senior vzdělání, tím je nižší šance, že se stane chudým*, se potvrdila. Na základě dat vyšlo, že nejvíce ohroženi chudobou jsou senioři se základním vzděláním (13,68 %). Senioři se středním vzděláním mají míru ohrožení chudobou 3,65 %. Nejlépe jsou na tom senioři s vysokoškolským vzděláním, kterých je chudobou ohroženo pouze 2,65 %. U žen je rozložení míry ohrožení chudobou mírně odlišné. Seniorek se základním vzděláním je ohroženo chudobou 12,73 %, seniorek se středním vzděláním 8,01 % a vysokoškolsky vzdělaných seniorek pouze 1,29 %. U míry materiální deprivace je situace obdobná, ovšem hodnoty jsou nižší, než je tomu u míry ohrožení chudobou. Nejvíce materiálně

deprivovaní jsou senioři se základním vzděláním (17,54 %), dále senioři se středním vzděláním (2,96 %). Senioři s vysokoškolským vzděláním mají míru materiální deprivace 0,42 %. U žen má míra materiální deprivace následující hodnoty – u seniorek se základním vzděláním činí 7,77 %, u seniorek se středním vzděláním 5,74 % a u seniorek s vysokoškolským vzděláním pouze 1,68 %.

Další výzkumná hypotéza zněla, že *v Olomouckém kraji budou senioři nejvíce ohroženi chudobou či materiální deprivací ze všech krajů České republiky*, neboť tam byl v roce 2013, za který byly příjmy v šetření zjišťovány, nejnižší průměrný starobní důchod. Naopak *v kraji Praha bude nejnížší hodnota míry ohrožení chudobou i míry materiální deprivace*. Hypotéza potvrzena nebyla, neboť nejvíce jsou ohroženi chudobou senioři v Moravskoslezském kraji, a to konkrétně 10,28 % seniorů. Naopak nejnižší míru ohrožení chudobou vidíme v kraji Vysočina, a to konkrétně 4,18 %. Má hypotéza, že nejnižší ohrožení chudobou u seniorů bude v kraji Praha se tedy také nepotvrdila. V kraji Praha činí míra ohrožení chudobou 5,33 %. Co se týká míry materiální deprivace, ukazuje se nejvyšší podíl materiálně deprivovaných seniorů v Moravskoslezském kraji, a to konkrétně 6,93 %. Olomoucký kraj je až druhým nejvíce deprivovaným krajem. Naopak nejnižší míru materiální deprivace vidíme v Královéhradeckém kraji, a to konkrétně 1,68 %. Má hypotéza, že nejnižší ohrožení chudobou u seniorů bude v kraji Praha se tedy také nepotvrdila. V kraji Praha činí míra materiální deprivace 4,74 %, kde je vyšší podíl materiálně deprivovaných osob způsoben nejspíš vyššími náklady na bydlení, než je tomu v ostatních krajích České republiky. Ukazuje se tedy, že neplatí přímá úměrnost mezi výší starobního důchodu a ohrožení chudobou, ale roli hrají také jiné finanční zdroje či příjmy seniorů, jako například příjmy z pracovní činnosti, příjmy z kapitálového majetku, pronájmu, prodeje, různých druhů pojištění, penzijního připojištění atd.

Poslední výzkumná hypotéza se týkala výsledků binární logistické regrese a zněla, že *nejvyšší šance stát se chudými či být materiálně deprivovanými bude vidět u svobodných žen se základním vzděláním ve vyšších věkových kategoriích*. Tato hypotéza se celkově spíše potvrdila s výjimkou kategorie věkové skupiny. Dle pohlaví je vyšší šance být ohroženi chudobou i být materiálně deprivovanými u žen, stejně tak u rodinného stavu mají nejvyšší šanci na ohrožení chudobou a materiální deprivací svobodní senioři. Co se týká věkových skupin rozdíly v šancích silně kolísají a rozdíly většinou nejsou signifikantní. U kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání mají nejvyšší šanci být ohroženi chudobou senioři se základním vzděláním. Stejně tak u materiální deprivace je nejvyšší šance u seniorů se základním vzděláním.

Předložená práce přinesla ucelený pohled na problematiku chudoby a materiální deprivace českých seniorů a ukazuje se, že úroveň ukazatelů míra ohrožení chudobou a míra materiální deprivace v České republice za rok 2014 není úplně zanedbatelná, naopak si zaslouží pozornost ze strany sociální politiky i vědecké sféry. Z analýz vyplývá, že rizikové skupiny seniorů jsou zejména ženy, žijící v jednočlenné domácnosti a se základním vzděláním. Bylo by určitě zajímavé sledovat, jakým směrem se otázka chudoby a materiální deprivace seniorů bude ubírat, neboť proces demografického stárnutí bude jistě i nadále pokračovat a seniorská složka populace bude činit stále vyšší podíl na celé populaci České republiky. Stav chudoby a materiální deprivace seniorů vyžaduje trvalé a pečlivé sledování, i zájem a pozornost celé společnosti. Analýzy a statistická měření mohou dát podnět k dalším sociologickým analýzám či k rozvoji metodiky

hodnocení úrovně chudoby a materiální deprivace seniorů. Myslím si, že je potřeba dlouhodobě dbát na prevenci chudoby a materiální deprivace, ale zároveň snaze řešit současný stav této problematiky, aby byl dodržován princip společenské a sociální solidarity.

Seznam použité literatury

- BARATZ, Morton a GRIGSBY, William, 1971. Thoughts on poverty and its elimination. *Journal of social policy*. Cambridge: Cambridge University Press, roč. 1, č. 2, s. 119-134. ISSN 0047-2794.
- BARTÁK, Miroslav, 2008. Sociální soudržnost, solidarita, sociální vyloučení – od teoretických konceptů k veřejné politice. In: ČABANOVÁ, Bohumila a HÁVA, Petr. *Spravedlnost a solidarita v oblasti sociálně zdravotnických služeb*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav bezpečnosti práce, V.v.i., s. 41-62. ISBN 978-80-86973-13-5.
- BILANSKÝ, Josef, 2009. *Vývoj sociální správy na našem území*. Brno, 43 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta právnická. Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce Karel SCHELLE.
- BUCHTOVÁ, Božena, 2002. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. 240 s. ISBN 80-247-9006-8.
- Česká správa sociálního zabezpečení, 2017. *11 807. Takový byl průměrný starobní důchod na konci června* [online]. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení. Dostupné z: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2017/11+807-Takovy-byl-prumerny-starobni-duxhod-na-konci-cervna.htm>> [cit. 2018-03-09].
- Česká správa sociálního zabezpečení, 2018. *Průměrná výše sólo důchodů v okresech a krajích ČR k 31. 12. 2017 - celkem (muži + ženy) (v Kč)* [online]. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení. Dostupné z: <<http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/31C6E03D-CD20-49B4-9868-827CABC8B929/0/2017prumernavysesoloduchoduvokresechakrajichcr.pdf>> [cit. 2018-03-14].
- České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2016. *Rozvojové cíle tisíciletí – MDGs (2000-2015)* [online]. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci. Dostupné z: <<http://www.fors.cz/rozvojova-spoluprace/evropska-politika/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/#.WpFHoqinFPZ>> [cit. 2018-02-09].
- Český červený kříž, 2018. *Vznik ČSČK a co mu předcházelo* [online]. Praha: Český červený kříž. Dostupné z: <<http://www.cervenykriz.eu/cz/historievznik.aspx>> [cit. 2018-02-07].

- Český statistický úřad, 2004a. *Populační prognóza ČR do r. 2050* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/populacni-prognoza-cr-do-r2050-n-g9kah2fe2x>> [cit. 2018-03-09].
- Český statistický úřad, 2004b. *Rodiny a domácnosti* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/1413-04-2004-2__rodiny_a_domacnosti> [cit. 2018-04-05].
- Český statistický úřad, 2005. *Sčítání lidu, domů a bytů 2001 - Pramenné dílo - 2001* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu-2001-pramenne-dilo-2001-zi09as02dt>> [cit. 2018-03-09].
- Český statistický úřad, 2013. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Pramenné dílo - 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-pramenne-dilo-2011-op37nad790>> [cit. 2018-03-09].
- Český statistický úřad, 2014. *Příjmy a životní podmínky domácností – 2014* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2014>> [cit. 2018-03-09].
- Český statistický úřad, 2016. *Demografická ročenka České republiky – 2016* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2016>> [cit. 2018-03-09].
- Český statistický úřad, 2017a. *Průměrné mzdy - 3. čtvrtletí 2017* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cr/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2017>> [cit. 2018-03-09].
- Český statistický úřad, 2017b. *Životní podmínky (EU-SILC) – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/zivotni-podminky-eu-silc-metodika>> [cit. 2018-03-29].
- Český statistický úřad, 2017c. *Příjmy a životní podmínky domácností – 2014 – Metodické vysvětlivky* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20543103/16002115mc.pdf/4f18cf5e-f616-4892-b3b5-cd1f1a734910?version=1.1>> [cit. 2018-04-05].
- DEACON, Bob, 1993. Developments in Eastern European Social Policy. In: JONES, Catherine. *New Perspectives on the Welfare State in Europe* [online]. London: Routledge, s. 163-183. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=cZ-JA9AAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=New+Perspectives+on+the+Welfare+State+in+Europe&ots=1fmHySgRM4&sig=cbXD4y8GOTg4_hL2u8kDHntYUB4&redir_esc=y#v=onepage&q=New%20Perspectives%20on%20the%20Welfare%20State%20in%20Europe&f=false> [cit. 2018-02-10]. ISBN 978-0415070423.
- Demografický informační portál, 2004. *Historie porodnosti* [online]. Praha: Demografický informační portál. Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz_porodnosthistorie> [cit. 2018-03-29]. ISSN 1801-2914.
- Eurostat, 2015a. *At-risk-of poverty rate* [online]. Lucemburk: Eurostat. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/search?p_auth=NySMnb3X&p_p_id=estatsearchportlet_WA>

R_estatsearchportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_estatse
archportlet_WAR_estatsearchportlet_text=At-risk-
of+poverty+rate&_estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet_sort=_score&_estatsearchp
ortlet_WAR_estatsearchportlet_action=search&_estatsearchportlet_WAR_estatsearchporti
et_pageNumber=1> [cit. 2018-03-29].

Eurostat, 2015b. *Material Deprivation rate by age group – EU-SILC survey* [online].

Lucemburk: Eurostat. Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/eurostat/search?p_auth=NySMnb3X&p_p_id=estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet_action=search&text=Material+Deprivation+rate+by+age+group+-+EU-SILC+survey> [cit. 2018-04-03].

FERGE, Zsuzsa, 1993. Social change in Eastern Europe – Social citizenship in the new democracies. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, V.v.i., roč. 29, č. 2, s. 149–166. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/41130882?seq=1#page_scan_tab_contents> [cit. 2018-02-07]. ISSN 0038-0288.

FERRERA, Maurizio, 1996. The southern model of welfare in social Europe. *Journal of European Social Policy* [online]. New York: SAGE Publications, roč. 5, č. 1, s. 17-37.

Dostupné z: <<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/095892879600600102>> [cit. 2018-02-10]. ISSN 1461-7269.

FERRERA, Maurizio, 2002. Open coordination against poverty: the new EU Social inclusion process. *Journal of European Social policy* [online]. Londýn: Sage publishing, roč. 12, č. 3, s. 227-239. Dostupné z:

<https://www.researchgate.net/publication/249629317_Open_coordination_against_poverty_The_new_EU_social_inclusion_process> [cit. 2018-02-01]. ISSN 0958–9287.

Gerontology Wiki, 2018. *Marie Bernatkova* [online]. Gerontology Wiki. Dostupné z:

<http://gerontology.wikia.com/wiki/Marie_Bernatkova> [cit. 2018-03-09].

GOEDHART, Theo et al., 1977. The poverty line: concept and measurement. *Journal of Human Resources* [online]. Madison: University of Wisconsin Press, roč. 12, č. 4, s. 503-520.

Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/145372?seq=1#page_scan_tab_contents> [cit. 2018-02-03]. ISSN 0022-166X.

HABARTOVÁ, Pavlína, 2013. *Domácnosti seniorů* [online]. Praha: Český statistický úřad.

Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993af>> [cit. 2018-04-03].

HAGENAARS, Aldi a VAN PRAAG, Bernard, 1985. A Synthesis of Poverty Line Definitions. *The Review of Income and Wealth*. Ottawa: International Association for Research in Income and Wealth, roč. 31, č. 2, s. 139-154. ISSN 1475-4991. Cit. podle MAREŠ, Petr,

2004. *Chudoba v České republice v datech (šetření sociální situace domácností)*. Dílčí studie projektu o možnostech monitorování chudoby v ČR [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, V.v.i. – výzkumné centrum Brno, 57 s. Dostupné z:

<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_146.pdf> [cit. 2018-02-01]. ISBN 80-239-3801-0.

- HALLERÖD, Björn, 1995. The Truly Poor. Direct and Indirect Consensual Measurement of Poverty in Sweden. *Journal of European Social Policy* [online]. New York: SAGE Publications, roč. 5, č. 2, s. 111-129. Dostupné z: <<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/095892879500500203>> [cit. 2018-02-04]. ISSN 1461-7269.
- HENDL, Jan, 2006. *Přehled statistických metod zpracování dat*. 3. vydání. Praha: Portál. 696 s. ISBN 9788073674823.
- HOUSKA, Martin, 2006. *Lisabonská strategie* [online]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu. Dostupné z: <<https://www.mpo.cz/dokument2860.html>> [cit. 2018-02-12].
- HREBINEC, Jan, 2012. *Možnosti využití statistického počtu v elektrotechnice*. Plzeň, 93 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta elektrotechnická. Katedra aplikované elektroniky a telekomunikací. Vedoucí práce Pavel PROSR.
- CHVÁLOVÁ, Martina, 2016. *Determinanty chudoby v České republice*. Praha, 150 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta přírodovědecká. Katedra demografie a geodemografie. Vedoucí práce Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ.
- JADRNÝ, Pavel, 2015. *Demografické stárnutí vzhledem k sociálním službám pro seniory v Olomouckém kraji*. Olomouc, 47 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta pedagogická. Vedoucí práce Dagmar PITNEROVÁ.
- KLUSÁČKOVÁ, P, 2007. *Historický vývoj sociálního zabezpečení a jeho modelů*. Praha, 64 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta právnická. Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení.
- KOCOURKOVÁ, Jiřina, 2006. Od politiky populační k politice rodinné: vývoj v ČR od počátku 90. let. In: KOCOURKOVÁ, Jiřina a RABUŠIC, Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* 1. vydání. Praha: Nakladatelství P3K, s. 107–127. ISBN 80-86561-93-3.
- KOTÝNKOVÁ, Magdalena, 2007. *Sociální ochrana chudých v České republice*. 1. vydání. Praha: Oeconomica. 136 s. ISBN 978-80-245-1302-7.
- KREBS, Vojtěch a kol., 2010. *Sociální politika*. 4. vydání. Praha: ASPI, a. s. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4
- KUCHAŘOVÁ, Věra, 2003. *Život ve stáří*. Zpráva o výsledcích empirického šetření [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, V.v.i. 65 s. Dostupné z: <<http://www.ncss.cz/files/ivot-ve-stari.pdf>> [cit. 2018-03-09].
- LEE, Ronald a MASON, Andrew, 2006. What is the Demographic Dividend? *Finance & Development* [online]. Washington: International Monetary Fund, roč. 43, č. 3. Dostupné z: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2006/09/basics.htm>> [cit. 2018-03-09]. ISSN 0015-1947.
- MAREŠ, Petr a MOŽNÝ, Ivo, 1995. *Institucionalizace chudoby v Čechách: přehledová studie*. Praha: Nadace pro výzkum sociální transformace START. 52 s.
- MAREŠ, Petr a RABUŠIC, Ladislav, 1996. K měření subjektivní chudoby v české společnosti. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, V.v.i., roč. 32, č. 3, s.

- 297–315. Dostupné z:
<http://sreview.soc.cas.cz/uploads/3be1bb3c5a8029f3d271cf095cb426bdb8bb874b_297_297MARAB.pdf> [cit. 2018-02-01]. ISSN 0038-0288.
- MAREŠ, Petr, 1998. Senioři a politika. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, V.v.i., roč. 34, č. 3, s. 321-337. Dostupné z:
<http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e1fe6c757d7d8a6e30c5ea0a31dbf765e5a5f143_229_321MARES.pdf> [cit. 2018-02-07]. ISSN 0038-0288.
- MAREŠ, Petr, 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MAREŠ, Petr, 2000. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, V.v.i., roč. 36, č. 3, s. 285–297. Dostupné z:
<https://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_ChudobaMarginalizaceSocialni_vyloucení.pdf> [cit. 2018-02-01]. ISSN 0038-0288.
- MAREŠ, Petr, 2004. *Chudoba v České republice v datech (šetření sociální situace domácností)*. Dílčí studie projektu o možnostech monitorování chudoby v ČR [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, V.v.i. – výzkumné centrum Brno, 57 s. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_146.pdf> [cit. 2018-02-01]. ISBN 80-239-3801-0.
- MAREŠ, Petr, RABUŠIC, Ladislav a SOUKUP, Petr, 2015. *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova univerzita. 520 s. ISBN 9788021063624.
- MATEJKOVÁ, Barbora a PALONCYOVÁ, Jana, 2004. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. 79 s. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_139.pdf> [cit. 2018-02-10].
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009. *2010 – Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/cs/7718>> [cit. 2018-02-09].
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <https://mpsv.cz/files/clanky/20851/NAP_311214.pdf> [cit. 2018-02-14].
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. *Z historie Ministerstva práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/cs/23320>> [cit. 2018-02-07].
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016a. *Národní akční plány sociálního začleňování 2004-2010* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/cs/9087>> [cit. 2018-02-12].
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016b. *Strategie sociálního začleňování* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/cs/17081>> [cit. 2018-02-12].
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017a. *Rada vlády pro seniory a stárnutí populace* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <<https://mpsv.cz/cs/2897>> [cit. 2018-02-14].

- Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017b. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2016* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_h_veci_2016.pdf> [cit. 2018-02-14].
- Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2018. *Životní a existenční minimum* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min> [cit. 2018-02-08].
- MITCHELL, Eva, 2010. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, V.v.i. 136 s. Dostupné z: <http://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/m30-eva-mitchell_financni-podpora-rodin-s-detmi-web.pdf> [cit. 2018-02-10]. ISBN 978-80-7330-183-5.
- MUFFELS, Ruud a VRIES, Peer, 1991. *The Elaboration of a Deprivation Scale and the Definition of a Subjective Poverty Line*. Paper presented at The Annual Meeting of the European Society for Population Economics, Tillburg University, 6-8 June.
- NEŠPOROVÁ, Olga, SVOBODOVÁ, Kamila a VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2008. *Zajištění potřeb seniorů s důrazem na roli nestátního sektoru*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, V.v.i. 85 s. ISBN 978-80-87007-96-9.
- ORSHANSKY, Mollie, 1965. Counting the Poor: Another Look at the Poverty Profile. *Social Security Bulletin* [online]. Washington, D. C.: Social Security Board, roč. 28, č. 1. s. 3-29. Dostupné z: <<https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v28n1/v28n1p3.pdf>> [cit. 2018-02-02]. ISSN 0037-7910.
- PASCALL, Gillian a MANNING, Nick, 2000. Gender and Social Policy: Comparing Welfare States in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. *Journal of European Social Policy* [online]. New York: SAGE Publications, roč. 10, č. 3, s. 240–266. Dostupné z: <<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/a013497>> [cit. 2018-02-10]. ISSN 1461-7269.
- PAVLÍK, Zdeněk a KALIBOVÁ, Květa, 2005. *Mnohojazyčný demografický slovník* [online]. 2. vydání. Praha: Česká demografická společnost. 183 s. Dostupné z: <<http://www.czechdemography.cz/res/archive/001/000180.pdf?seek=1466618249>> [cit. 2018-02-14]. ISBN 80-239-4864-4.
- POLÁČKOVÁ, Iva, 2007. Účinnost nástrojů sociální politiky pro rodiny s dětmi. Praha, 134 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta filozofická. Katedra sociální práce. Vedoucí práce Igor TOMEŠ.
- PRŮCHA, Ladislav, 2015. *Popisná statistika* [online]. S. 116–136. Dostupné z: <<https://math.feld.cvut.cz/prucha/mstp/7pu.pdf>> [cit. 2018-04-05].
- RABUŠIC, Ladislav a VOHRALÍKOVÁ, Lenka, 2004. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, V.v.i. 90 s.
- RABUŠIC, Ladislav, 1995. *Česká společnost stárne*. Brno: Masarykova univerzita. 192 s. ISBN 80-210-1155-6.

- RINGEN, Stein, 1988. Direct and Indirect Measures of Poverty. *Journal of Social Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, roč. 17, č. 3, s. 351-365. ISSN 0047-2794.
- RINGEN, Stein, 2005. Problém chudoby – několik doporučení k definici a měření. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, V.v.i., roč. 41, č. 1, s. 125–139. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e16a3dcc9790e10418c053afaaf6f76485b29a39_545_16_ringen16.pdf> [cit. 2018-02-01]. ISSN 0038–0288.
- ROOM, Graham, 1990. *'New Poverty' in the European Community*. 1. vydání. Londýn: Macmillan. 135 s. ISBN 978-1-349-21090-9.
- ROWNTREE, Benjamin, 1901. *Poverty, A Study of Town Life*. Londýn: Macmillan Publishers. 437 s. ISBN 1-86134-202-0. Cit. podle MAREŠ, Petr, 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, 2014. Individuální versus demografické stárnutí. *Statistika&My* [online]. Praha: Český statistický úřad, roč. 4, č. 07–08, s. 13. Dostupné z: <<http://www.statistikaamy.cz/wp-content/uploads/2014/12/1804140708.pdf>> [cit. 2018-03-09]. ISSN 1804-7149.
- ŘEHÁKOVÁ, Blanka, 2000. Nebojte se logistické regrese. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, V.v.i., roč. 36, č. 4, s. 475–492. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/5f6961faa17dd98a67cfb71a5205469d297369f5_372_47_5REHAK.pdf> [cit. 2018-04-05]. ISSN 0038-0288.
- SEN, Amartya, 1983. Poor, relatively speaking. *Oxford Economic Papers* [online]. Oxford: Oxford University Press, roč. 35, č. 2, s. 153-169. Dostupné z: <<https://mileskorak.files.wordpress.com/2012/05/poor-relatively-speaking-sen.pdf>> [cit. 2018-02-02]. ISSN 0030-7653.
- SIMMEL, Georg, 1965. The poor. *Social Problems*. Oxford: Oxford University Press, roč. 13, č. 2, s. 118-140. ISSN 0037-7791.
- STUART-HAMILTON, Ian, 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál. 319 s. ISBN 80-7178-274-2.
- ŠUSTKOVÁ, Šárka, 2015. *Příjmová chudoba pracujících osob v České republice*. Praha, 181 s. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta přírodovědecká. Katedra demografie a geodemografie. Vedoucí práce Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ.
- TOMEŠ, Igor, 2001. *Sociální politika*. Praha: Sociopress. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.
- TOWNSEND, Peter, 1979. *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standards of Living* [online]. 1. vydání. Aylesbury: Hazell Watson & Viney Ltd. 1216 s. Dostupné z: <<http://www.poverty.ac.uk/system/files/townsend-book-pdfs/PIUK/piuk-whole.pdf>> [cit. 2018-02-04]. ISBN 978-0520039766.
- TOWNSEND, Peter, 1986. Conceptualising Poverty. In: FERGE, Zsuzsa. *The Dynamics of Deprivation* [online]. Gower Pub Co, s. 31-43. Dostupné z: <http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf380.pdf> [cit. 2018-02-03]. ISBN-10 0566051370.

- TOWNSEND, Peter, 1993. *The international anylisis of poverty*. 1. vydání. Londýn: Harvester Wheatsheaf. 291 s. ISBN 978-0745013756.
- TUČEK, Milan, 1995. Porovnání chudoby a postojů k chudobě v České republice a v některých evropských zemích. In: MAREŠ, Petr. *O chudobě v české a slovenské společnosti: Sborník z konference*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, s. 100-114. ISBN 978-8021012455.
- Úřad pro publikace Evropské unie, 2014. *Jak odstranit platovou nerovnost mezi ženami a muži v Evropské unii* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 24 s. Dostupné z: <<http://docplayer.cz/8024059-Jak-odstranit-platovou-nerovnost-mezi-zenami-a-muzi-v-evropske-unii-spravedlnost.html>> [cit. 2018-02-27]. ISBN 978-92-79-36088-6.
- VIDOVIČOVÁ, Lucie et al., 2015. *Příjmová chudoba a materiální deprivace seniorů: subjektivní a objektivní pohledy*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, V.v.i. 109 s. ISBN 978-80-7416-215-2.
- Vláda České republiky, 2018. *Strategie Evropa 2020* [online]. Praha: Vláda České republiky. Dostupné z: <<https://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>> [cit. 2018-02-09].
- WALKER, Robert, 1995. The dynamics of poverty and social exclusion. In: ROOM, Graham. *Beyond the Threshold: The measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol: The Policy Press, s. 102-128. ISBN 978-1861340030.
- ZVÁRA, Karel, 2014. *Studijní materiály k předmětu Statistika* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Dostupné z: <<http://www.karlin.mff.cuni.cz/~zvava/>> [cit. 2018-04-05].
- ZYKMUNDOVÁ, Eliška, 2014. Sociální příjmy domácností díky důchodcům rostly. *Statistika&My* [online]. Praha: Český statistický úřad, roč. 4, č. 3, s. 38–39. Dostupné z: <<http://www.statistikaamy.cz/wp-content/uploads/2014/03/18041403.pdf>> [cit. 2018-02-09]. ISSN 1804-7149.

Přílohy

Příloha 1	Příjmy a životní podmínky domácností 2014 – dotazník za byt.....	84
Příloha 2	Příjmy a životní podmínky domácností 2014 – dotazník za hospodařící domácnost.....	88
Příloha 3	Příjmy a životní podmínky domácností 2014 – modul 2014.....	92
Příloha 4	Příjmy a životní podmínky domácností 2014 – dotazník za osobu	94

Příloha 1 – Příjmy a životní podmínky domácností 2014 – dotazník za byt

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD	ŽIVOTNÍ PODMÍNKY 2014 DOTAZNÍK ZA BYT	SILC - A <small>Registrováno CSÚ CV 178/14 ze dne 15.11.2013 IKF 753114</small>		
Účast v šetření je dobrovolná. Zjištěné individuální údaje jsou chráněny podle zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů.				
T				
Tazatel zaznamená datum návštěvy a celkový čas zahájení a ukončení rozhovoru nad všemi dotazníky.				
den		měsíc		
zahájení		ukončení		
Adresa nešetřena – administrativní odpad (pouze 1. vlna) ☐				
A1 Provedení šetření (pouze domácnosti ve 2. až 4. vlně)				
	HD1	HD2	HD3	HD4
1. Šetření přichází v úvahu (v HD je panelová osoba)	☐	☐	☐	☐
→ A2				
Šetření nepřichází v úvahu z důvodu:				
2. celá HD odstěhovaná	☐	☐	☐	☐
3. celá HD v kolektivní domácnosti nebo instituci	☐	☐	☐	☐
4. celá HD v zahraničí	☐	☐	☐	☐
5. žádný člen HD již nežije	☐	☐	☐	☐
6. HD již neobsahuje panelovou osobu	☐	☐	☐	☐
7. HD sloučena s jinou HD v bytě	☐	☐	☐	☐
A2 Údaje o vyšetření bytu/domácnosti				
	HD1	HD2	HD3	HD4
1. Domácnost vyšetřena	☐	☐	☐	☐
Domácnost nevyšetřena z důvodu:				
2. odmítnutí šetření (neochota sdělovat informace)	☐	☐	☐	☐
3. domácnost nezastižena, dočasně nepřítomna	☐	☐	☐	☐
4. domácnost neschopna účasti (záhrav. důvody, vysoký věk aj.)	☐	☐	☐	☐
5. jiné důvody (např. jazyková bariéra)	☐	☐	☐	☐
Poznámky:				
A3 Druh domu				
1. samostatně stojící rodinný dům ☐				
2. dvoudomek, řadový dům ☐				
3. bytový dům s méně než 10 byty ☐				
4. bytový dům s 10 a více byty ☐				
5. jiný ☐				
A4 Počet dotazníků				
A byt		B HD		BM modul
C osoby		za byt celkem		
A5 Osoby zúčastněné na šetření				
	Datum	Jméno	Podpis	
Tazatel předal				
Kontroloval, vyznačil				
T				

A6 Údaje o osobách

Zapíší se následující osoby:

V domácnostech, které jsou zahrnuty do šetření prvním rokem, se zapisují osoby, které ve vybraném bytě obvykle bydlí, dále podnájemníci a hosté, jejichž zamýšlená délka pobytu v dané domácnosti je delší než 6 měsíců, a rovněž osoby dočasně nepřítomné, které však nejsou členy žádné jiné bytové domácnosti, mají jasnou finanční vazbu na vybranou domácnost a jejich nepřítomnost nepřekročí dobu 6 měsíců. Výjimku tvoří osoby studující nebo pracující mimo domov, u nichž nezáleží na délce nepřítomnosti, avšak nesmí mít žádnou jinou soukromou adresu a musí mít úzké finanční vazby na vybranou domácnost.

V domácnostech, které jsou zahrnuty do šetření opakovaně, se zapíší všechny osoby z Výpisu osob z předchozí vlny šetření, a to jak současní členové domácnosti, tak i odstěhovaní a zemřelí osoby. Zapisují se i nově přistěhovaní a narození, kteří jsou členy HD s alespoň jednou panelovou osobou.

Nezapisují se osoby, které jsou jen dočasně přítomné, ale mají svou vlastní domácnost jinde (návštěvy, osoby jinde v nájmu atd.), a dále osoby dlouhodobě nepřítomné bez existenčních vazeb na vybranou domácnost, jejichž doba nepřítomnosti je delší než 6 měsíců. Při opakované návštěvě domácnosti se nezapisují ani osoby, které spolu tvoří samostatnou HD složenou pouze z osob mimo panel, tj. členové HD, která neobsahuje žádnou panelovou osobu.

Pořadové číslo osoby	Identifikační číslo		Křestní jméno	Vztah k uživateli bytu, osobě v čele HD			Identifikační číslo (ze sl. 3)		
	HD	osoby					otce	matky	partnera
			Slouží ke snadnější identifikaci osob při rozhovoru. Jako první se zapíše uživatel/ka bytu, pak jeho/její partner/ka, děti a ostatní osoby.		BD	HD			
1	2	3	4		5	6	7	8	9
1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									

A7 Dohledané osoby – původní identifikace osob (z předchozí vlny šetření)

území	pagina	IC osoby	

Vztah k uživateli bytu, osobě v čele HD

1	uživatel/ka bytu, osoba v čele HD
2	manželka, družka (ve sl. 5 též manžel, druh)
3	syn, dcera
4	zeť, snacha
5	vnuček, vnučka
6	otec, matka, tohán, tohyně
7	bratr, sestra
8	jiná příbuzná/bližká osoba
9	podnájemník, členové jeho HD (pouze sl. 5)

A8 Údaje o společném hospodaření

Uveďte prosím pořadová čísla osob, které spolu v rámci bytu/domu tvoří samostatně hospodařící domácnosti. Např. 1 + 2, 3 + 4 + 5, 6.

Pořadová čísla osob	HD č. 1	HD č. 2	HD č. 3	HD č. 4	HD č. 5

A6 Údaje o osobách

Měsíc a rok narození		Pohlaví	Rodinný stav	Rok sňatku	Přítomnost/nepřítomnost v domácnosti								Kontrolní součet
								Měsíc od	Rok od	Měsíc do	Rok do		
měsíc	rok (poslední dvojčíslí)	1 muž 2 žena		Zapište se dvojčíslí roku posledního sňatku/registrace	1 panělová osoba 2 osoba mimo panel	Druh přítomnosti (2. až 4. vlna)	1 přítomný 2 odešlá nepřítomný	Zapište se měsíc a dvojčíslí roku, kdy se osoba do domácnosti přestěhovala		Zapište se měsíc a dvojčíslí roku, kdy se osoba z domácnosti odstěhovala, popř. zemřela		Místo odstěhování	Součet číselných hodnot ve sloupcích 2, 3, 5 až 22
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23

Rodinný stav	Druh přítomnosti (pouze 2. až 4. vlna)	Místo odstěhování
1 svobodný(-á)	1 osoba šetřena v tomto bytě i v minulém roce	1 do jiné soukromé domácnosti v ČR
2 ženatý, vdaná, registrované partnerství	2 přistěhovaný(-á)	2 do kolektivní domácnosti či instituce
3 ovdovělý(-á), registrované partnerství zaniklé smrtí	3 narozený(-á)	3 do zahraničí
4 rozvedený(-á), registrované partnerství zaniklé rozhodnutím	4 odstěhovaný(-á)	4 nezjištěno
	5 zemřelý(-á)	

T

Poznámky:

A6 Údaje o osobách

T

Pořadové číslo osoby	Nejvyšší dokončené vzdělání			Současné studium			Dotazník C za osobu			Kontrolní součet
		1 všeobecné 2 odborné	Dvoletý rok dokončení nejvyššího vzdělání		1 všeobecné 2 odborné		Výsledek vyšetření dotazníku C	Způsob vyplnění	IČ osoby, která poskytl údaje za jinou osobu	Součet číselných hodnot ve sloupcích 24 až 31
	24	25	26	27	28		29	30	31	32
1.										
2.										
3.										
4.										
5.										
6.										
7.										
8.										
9.										
10.										

Nejvyšší dokončené vzdělání / Současné studium	Výsledek vyšetření dotazníku C	Způsob vyplnění
0 předškolní dětský, neukončený 1. stupeň ZŠ	1 kompletní	1 osobně s tazatelem
1 první stupeň ZŠ	2 částečně vyplněný - chybí příjmy	2 jinou osobou
2 druhý stupeň ZŠ	3 částečně vyplněný - příjmy jsou, chybí jiné údaje	3 samovyplnění
3 vyučen(a), nižší střední bez maturity	4 nevyplněný	
4 úplné střední s maturitou, nástavby a konzervatoře s maturitou, pomaturitní studium	5 nepřichází v úvahu	
5 konzervatoře ukončené absolutoriem		
6 vyšší odborné (DŠ)		
7 vysokoškolské bakalářské		
8 vysokoškolské magisterské či inženýrské		
9 doktorské (Ph.D., CSc., DrSc.)		

T

Zdroj: ČSÚ, 2014

Příloha 2 – Příjmy a životní podmínky domácností 2014 – dotazník za hospodařící domácnost

**ČESKÝ
STATISTICKÝ
ÚŘAD**

ŽIVOTNÍ PODMÍNKY 2014
DOTAZNÍK ZA HOSPODAŘÍCÍ DOMÁCNOST

SILC - B

Registrováno
ČSÚ CV 179/14
ze dne 15.11.2013
IKF 753214

Při opětovné návštěvě tazatel nejprve dotazem u respondenta ověří, zda se jedná o byt stejné velikosti a uspořádání jako v předchozím roce šetření, tj. bez zásadních změn co do počtu místností, rozlohy bytu nebo jeho příslušenství. Dále se ujistí, že nedošlo ke změně právního vztahu domácnosti k tomuto bytu či zda se nezměnil počet hospodařících domácností v bytě (sloučení/rozdělení domácností).

taková změna nastala ☐ ↓ stejný byt jako loni ☐ → **B5**

Bydlení

B1 Kolik obytných místností využívá Vaše domácnost?

počet místností

B2 Jaká je celková plocha Vašeho bytu?

plocha v m²

B3 Je ve Vašem bytě následující příslušenství?

	ano	ano, s další HD v bytě	ne
1. koupelna, sprchový kout	☐	☐	☐
2. splachovací WC	☐	☐	☐

B4 Kdy jste se nastěhovali do tohoto bytu?
Pokud došlo ke změně právního vztahu Vaší domácnosti k tomuto bytu, uveďte rok této změny.

rok

B5 Vnímáte některý z následujících problémů spojených s Vaším bydlením?

	ano	ne
1. zatékání střešou, vlhké zdi, podlahy, základy nebo shnilá okna, rámy, podlahy	☐	☐
2. příliš tmavý byt, nedostatek denního světla	☐	☐
3. příliš malý byt, nedostatek místa	☐	☐
4. hluk od sousedů nebo hluk z ulice (doprava, obchody, továrny atd.)	☐	☐
5. znečištění, špína nebo jiné problémy se životním prostředím v okolí	☐	☐
6. kriminalita, násilí nebo vandalismus v okolí	☐	☐

B6 Jakou právní formou Vaše domácnost užívá tento byt?

Vlastnictví	1. byt ve vlastním domě	☐	→ B7
	2. byt v osobním vlastnictví	☐	
	3. družstevní byt (SBD)	☐	
Pronájem a jiné formy užívání	4. pronajatý byt (nájem, podnájem)	☐	→ B11
	5. služební, domovnícký byt	☐	
	6. bydlení u příbuzných/známých apod.	☐	

BI Identifikační údaje

1. Území

2. Pagina

3. Číslo HD

4. IČ osoby, která poskytla informace pro dotazník B

BIK. Kontrolní součet

Vzory číslic **0123456789** Vyznačování ☒

Vlastnictví

B7 Splácíte nebo spláceli jste v minulém kalendářním roce na tento byt/dům hypotéku nebo úvěr ze stavebního spoření?

1. ano, alespoň jedna splátka byla v roce 2013 ☐

2. ano, splácíme až od roku 2014 ☐ → **B13**

3. ne ☐

B8 Můžete mi sdělit celkovou měsíční splátku Vaší hypotéky/úvěru zahrnující splátku jistiny i úroků?

měsíční splátka v Kč

B9 Kolik činila počáteční výše Vaší hypotéky/úvěru, tj. výše jistiny?

částka v Kč

B10 Ve kterém roce jste si Vaší hypotéku/úvěr sjednali a na kolik let byla Vaše hypotéka/úvěr sjednána?

rok sjednání

celková doba splácení v letech → **B13**

Pronájem a jiné formy užívání

B11 Platíte nájemné, resp. úhradu za užívání bytu (bez energií)?

1. ano, tržní ☐

2. ano, snížené ☐

3. ne ☐

B12 Kdo Vám poskytl možnost užívat tento byt / část bytu?

1. obec, stát ☐

2. vlastník bytu/dому ☐

3. člen bytového družstva ☐

4. nájemce bytu ☐

BK1. Kontrolní součet za otázky B1, B2, B4, B8 až B10

Tržní cena bytu/domu

B13 Následující otázka slouží k odhadu současných cen bydlení v ČR. Pokuste se prosím odhadnout tržní cenu bytu/domu, ve kterém bydlíte.

cena v Kč

Náklady na bydlení

B14 Uveďte prosím náklady na Vaše bydlení dle jednotlivých výdajových položek:

	neplatí	zahrnuje položka 1	částka v Kč
B14a měsíční - současné			
1. nájemné, úhrada za užívání bytu, fond oprav atd.	☐	☐	
2. společné služby pro celý dům	☐	☐	
3. elektřina	☐	☐	
4. ústřední vytápění a teplá voda	☐	☐	
5. plyn z dálkového zdroje	☐	☐	
6. vodné a stočné	☐	☐	
B14b roční - minulý kalendářní rok			
7. odvoz odpadků	☐	☐	
8. tuhá a tekutá paliva	☐	☐	
9. ostatní náklady (pojištění domu/bytu, běžná údržba)	☐	☐	

B14K. Kontrolní součet za tab. B14

B15 Vezmete-li v úvahu své celkové náklady na bydlení a případné splátky hypotéky/úvěru, řekli byste, že jsou tyto výdaje pro Vaši domácnost:

1. velkou zátěží	☐	3. žádnou zátěží	☐
2. určitou zátěží	☐		

Vybavení domácnosti

B16 Uveďte prosím, které z následujících předmětů máte ve Vaší domácnosti. U předmětů, které nemáte, uveďte důvod, proč je nemáte.

	má	nemá	
		nemůže si dovolit	jíný důvod
1. telefon (mobilní, pevná linka)	☐	☐	☐
2. barevný televizor	☐	☐	☐
3. počítač	☐	☐	☐
4. přístup na internet	☐	☐	☐
5. pračka	☐	☐	☐
6. automobil (nikoliv výhradně služební)	☐	☐	☐

Finanční situace

B17 Může si Vaše domácnost dovolit zaplatit z vlastních zdrojů neočekávaný výdaj ve výši 9 600 Kč?

1. ano	☐
2. ne	☐

B18 Může si Vaše domácnost dovolit uvedené služby nebo výrobky?

	ano	ne
1. zaplatit ročně všem členům HD alespoň týdenní dovolenou mimo domov (vč. pobytu na chatě/chalupě, u přátel/příbuzných apod.)	☐	☐
2. jíst maso, drůbež nebo ryby každý druhý den (nebo jejich vegetariánské náhražky)	☐	☐
3. dostatečně vytápět byt	☐	☐
4. pořizovat nový nábytek za opotřebovaný	☐	☐

B19 Splácíte nějaké půjčky z nákupů (zboží a služeb) na splátky nebo leasing či spotřebitelský úvěr? Nezahrnujte již úvěry spojené s Vaším bydlením.

1. ano	☐
2. ne	☐ → B21

B20 Jakou finanční zátěž představuje splácení těchto dluhů a úroků z nich pro Vaši domácnost?

1. velkou zátěž	☐
2. určitou zátěž	☐
3. žádnou zátěž	☐

B21 Dostala se Vaše domácnost někdy během posledních 12 měsíců do takových finančních problémů, že nebyla schopna zaplatit v termínu některou z následujících plateb?

	ano, jednou	ano, vícekrát	ne	netýká se
1. nájemné za byt	☐	☐	☐	☐
2. platby za teplo, elektřinu, plyn, vodu za tento byt	☐	☐	☐	☐
3. splátka hypotéky nebo půjčky na tento byt/dům	☐	☐	☐	☐
4. splátky ostatních půjček, úvěrů a leasingu	☐	☐	☐	☐

B22 Jak vychází Vaše domácnost s celkovým měsíčním příjmem?

1. s velkými obtížemi	☐	4. docela snadno	☐
2. s obtížemi	☐	5. snadno	☐
3. s menšími obtížemi	☐	6. velmi snadno	☐

B23 Jaký nejmenší možný čistý měsíční příjem by musela mít Vaše domácnost, aby s ním vyšla? Odpovězte prosím s přihlédnutím k současnému složení a podmínkám ve Vaší domácnosti.

měsíční částka v Kč

BK2. Kontrolní součet za otázky B13 a B23

Spotřeba z vlastního hospodářství nebo podniku

B24 Odhadněte prosím množství, resp. hodnotu výrobků, které Vaše domácnost spotřebovala z vlastního hospodářství nebo podniku, který vlastníte nebo provozujete (nezahnujte spotřebu pro krmení zvířat). Uveďte množství, případně částku za celý minulý kalendářní rok.

1. maso a masné výrobky (kg)		6. dřevo z vlastního lesa (Kč)	
2. vejce (ks)		7. ostatní potraviny a nápoje včetně stravného (Kč)	
3. krmivo (kg)		8. průmyslové výrobky a služby (Kč)	
4. ovoce (kg)			
5. zelenina (kg)		nemáme	☐
B24K. Kontrolní součet za tab. B24			

Transfery mezi domácnostmi

B25 Mnoho lidí poskytuje peněžní nebo naturální výpomoc osobám žijícím v jiné domácnosti nebo v nějaké instituci. Uveďte prosím částku příjmů/výdajů, kterou jste Vy nebo někdo jiný z Vaší domácnosti v minulém kalendářním roce dostával/poskytoval pravidelně (opakovaně) a u jednorázových částek uveďte součet za celý rok. Pokuste se také odhadnout hodnotu přijatých, resp. věnovaných darů za celý minulý kalendářní rok.

	transfery nebyly		přijaté v Kč	vydané v Kč
1. výživné (na děti i bývalého partnera)	☐	☐ M ☐ R		
2. další opakované peněžní transfery (podpora studentů, blízkých osob v jiných domácnostech, splácení půjček od příbuzných)	☐	☐ M ☐ R		
3. jednorázové a mimořádné částky	☐	R		
4. naturální transfery (přijaté/darované produkty z vlastního hospodářství nebo podniku, bezplatné stravování u příbuzných, přijaté/darované výrobky a služby)	☐	R		
B25K. Kontrolní součet za tab. B25				

Dávky státní sociální podpory a sociální péče

B26 Pobírala Vaše domácnost v minulém kalendářním roce některý z těchto sociálních příjmů? Uveďte prosím počet měsíců pobírání a měsíční částku, resp. částku za celý rok.

	nepobírala		počet měsíců	Kč	počet měsíců	Kč
1. přídavky na děti	☐	M				
2. dávky péčovské péče	☐	M				
3. příspěvek na bydlení	☐	M				
4. pomoc v hmotné nouzi	☐	M				
5. porodné	☐	R				
6. pohřebné	☐	R				
7. jiné sociální dávky	☐	R				
B26K. Kontrolní součet za tab. B26						

Poznámky:

Příjmy z pronájmu		Daně z nemovitostí						
B27 Měl(a) jste Vy nebo někdo jiný z Vaší domácnosti v minulém kalendářním roce příjem z pronájmu nemovitosti (bytu nebo jeho části, domu, nebytových prostor, chaty, pozemku), popř. movitých věcí (auta, strojů atd.)?		B30 Platil(a) jste Vy nebo někdo jiný z Vaší domácnosti v minulém kalendářním roce daň z nemovitostí?						
1. ano ☐ 2. ne ☐ → B30		1. ano ☐						
B28 Můžete prosím uvést, kolik činil příjem z tohoto pronájmu po odečtení nákladů (údržba, opravy, úroky z úvěru, pojištění a jiné poplatky)? Označte, zda uvádíte hrubou nebo čistou částku a zda jde o měsíční nebo roční příjem.		2. ano, zahrnuto v nájmu/úhradě za užívání bytu ☐						
příjem z pronájmu v Kč <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>		3. ne ☐ → B33						
1. hrubá částka ☐ měsíční ☐		B31 Uveďte prosím částku, kterou jste musel(a) zaplatit.						
2. čistá částka ☐ roční ☐ → B30		částka v Kč <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> → B33						
3. neznám přesnou výši ☐ ↓		neznám přesnou výši ☐ ↓						
B29 Odhadněte prosím alespoň interval, do kterého by patřil hrubý roční příjem Vaší domácnosti z tohoto pronájmu.		B32 Odhadněte prosím alespoň interval, do kterého by zaplacená částka pravděpodobně patřila.						
A. méně než 20 000 Kč ☐ D. 100 001 – 200 000 ☐		A. méně než 1 000 Kč ☐ D. 3 001 – 4 000 ☐						
B. 20 001 – 50 000 ☐ E. 200 001 – 500 000 ☐		B. 1 001 – 2 000 ☐ E. 4 001 – 5 000 ☐						
C. 50 001 – 100 000 ☐ F. 500 001 a více ☐		C. 2 001 – 3 000 ☐ F. 5 001 a více ☐						
→		BK4. Kontrolní součet za otázky B28 a B31						
<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>		<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>						
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-top: 10px;"> Péče o děti do 12 let (narozené v roce 2001 a později) </div>								
B33 Jakým způsobem je ve Vaší domácnosti zajištěna péče o děti do 12 let (kromě péče samotných rodičů, případně pěstounů)? Uveďte prosím, zda je Vaše dítě předškolák či školák a kolik hodin týdně tráví v uvedených zařízeních nebo v péči jiné osoby.								
Identifikační číslo dítěte	předškolák	školák	1. předškolní zařízení	2. povinná školní docházka	3. školní družina, dětská centra	4. denní zařízení, stacionáře	5. chůva, au-pair	6. prarodiče, příbuzní a známi
<input type="text"/>	☐	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	☐	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
v HD nejsou děti do 12 let		☐	B33K. Kontrolní součet za tab. B33 <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>					
<div style="border: 1px solid black; height: 100px; margin-top: 10px;"> Poznámky: </div>								
<div style="border: 1px solid black; display: inline-block; padding: 2px 10px;">Mnohokrát děkujeme za účast na tomto rozhovoru</div>								

Příloha 3 – Příjmy a životní podmínky domácností 2014 – modul 2014

**ČESKÝ
STATISTICKÝ
ÚŘAD**

MODUL 2014

SILC - BM

Registrováno
CSÚ CV 181/14
ze dne 15.11.2013
IKP 753414

Součástí letošního modulu jsou otázky týkající se tématu materiálních a sociálních podmínek dětí žijících ve vybrané domácnosti. Informace budou sbírány za děti narozené v letech 1998–2013. Vždy nás zajímá, zda jsou uvedené podmínky splněny pro všechny tyto děti. Odpověď ano znamená, že na otázku můžete kladně odpovědět pro každé uvedené dítě.

Otázky BM4 a BM5 se týkají pouze dětí (v daném věku), které navštěvují školu.

Identifikační údaje	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30px; text-align: center;">1.</td> <td style="width: 40%;">Území</td> <td style="width: 30px; text-align: center;">[]</td> <td style="width: 30px; text-align: center;">[]</td> <td style="width: 30px; text-align: center;">[]</td> <td style="width: 30px; text-align: center;">[]</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">2.</td> <td>Pagina</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">3.</td> <td>Číslo HD</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> </tr> </table>	1.	Území	[]	[]	[]	[]	2.	Pagina	[]	[]	[]	[]	3.	Číslo HD	[]	[]	[]	[]
1.	Území	[]	[]	[]	[]														
2.	Pagina	[]	[]	[]	[]														
3.	Číslo HD	[]	[]	[]	[]														
BM	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30px; text-align: center;">BMK.</td> <td>Kontrolní součet</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> <td style="text-align: center;">[]</td> </tr> </table>	BMK.	Kontrolní součet	[]	[]	[]	[]												
BMK.	Kontrolní součet	[]	[]	[]	[]														

Vzory číslo 0123456789

Vyznačování
☒

TAZATEL: Vypište jména dětí narozených v letech 1998–2013.

	IČ osoby	Křestní jméno		IČ osoby	Křestní jméno
1.	[]		4.	[]	
2.	[]		5.	[]	
3.	[]		v domácnosti nejsou takové děti ☐ → konec		
			BMTK. Kontrolní součet tabulky [] [] []		

BM1 Uveďte prosím, zda má Vaše dítě / mají Vaše děti následující předměty:

	ano	ne	
		nemůžeme si dovolit	z jiného důvodu
1. nějaké nové oblečení (nikoliv ze second-handu, „podělané“ apod.)	[]	[]	[]
2. alespoň dva páry dobře padnoucích bot (z toho alespoň 1 celoroční pár)	[]	[]	[]
3. knihy vhodné pro jeho/jejich věkovou kategorii	[]	[]	[]
4. vybavení pro venkovní aktivity (kolo, kolečkové brusle atd.)	[]	[]	[]
5. hry, hračky (stavebnice, stolní, počítačové či vzdělávací hry atd.)	[]	[]	[]

BM2 Uveďte prosím, zda se Vaše dítě stravuje / Vaše děti stravují následujícím způsobem:

	ano	ne	
		nemůžeme si dovolit	z jiného důvodu
1. jí/jedí alespoň jednou denně čerstvé ovoce nebo zeleninu	[]	[]	[]
2. jí/jedí maso, drůbež nebo ryby (nebo jejich vegetariánské náhražky) alespoň jednou denně	[]	[]	[]

BM3 Uveďte prosím, zda se Vaše dítě věnuje / Vaše děti věnují následujícím činnostem:

	ano	ne	
		nemůžeme si dovolit	z jiného důvodu
1. účastní se pravidelných aktivit ve volném čase (plavání, hra na hudební nástroj, zájmové kroužky atd.)	[]	[]	[]
2. oslavuje/oslavují zvláštní příležitosti (narozeniny, svátky atd.)	[]	[]	[]
3. zve/zvou občas kamarády na návštěvu (na svačinu, společně si hrát)	[]	[]	[]
4. alespoň na jeden týden v roce jezdí na prázdniny mimo domov	[]	[]	[]

BM4 Účastní se Vaše dítě/děti školních výletů a jiných školních akcí, které mu/jim musíte zaplatit?	BM5 Má Vaše dítě / mají Vaše děti doma vhodné místo pro studium, vypracovávání domácích úkolů (klidné, s dostatkem místa a světla)?
1. žádné dítě nenavštěvuje školu ☐ → konec	1. ano ☐
2. ano ☐	2. ne ☐
3. ne, nemůžeme si dovolit ☐	
4. ne, z jiného důvodu ☐	

Poznámky:

Mnohokrát děkujeme za účast na tomto rozhovoru

Příloha 4 – Příjmy a životní podmínky domácností 2014 – dotazník za osobu

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD		ŽIVOTNÍ PODMÍNKY 2014 DOTAZNÍK ZA OSOBU		SILC - C <small>Registrováno CSÚ CV 180/14 ze dne 15.11.2013 IKF 753314</small>																											
Tazatel zaznamená datum, čas zahájení a ukončení rozhovoru nad dotazníkem C.		den <input type="text"/> <input type="text"/> měsíc <input type="text"/> <input type="text"/>		C1 Identifikační údaje 1. Území <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> 2. Pagina <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> 3. IČ osoby <input type="text"/> <input type="text"/> CIK. Kontrolní součet <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>																											
zahájení <input type="text"/> : <input type="text"/> : <input type="text"/>		ukončení <input type="text"/> : <input type="text"/> : <input type="text"/>																													
Vzorový číslo 0123456789		Vyznačování ☒																													
Pracovní aktivita																															
C1 Uvedte prosím Vaši pracovní aktivitu v jednotlivých měsících minulého kalendářního roku a v současnosti. V případě, že jste v měsíci pracoval(a) na částečný úvazek, vyznačte do hlavní činnosti jeden z kódů 1 až 3 a zaškrtněte políčko v řádku částečný úvazek.																															
		2013												celý rok 2013	aktuální stav																
		leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec																		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14																
A. hlavní činnost		<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>																
částečný úvazek		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐																
souběžné činnosti																															
B. zaměstnanec		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐																
C. samostatně činný(-á)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐																
D. žák, učeň, student (denní studium)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐																
důchody a rodičovský příspěvek																															
E. starobní důchod		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐																
F. invalidní důchod		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐																
G. rodičovský příspěvek		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐																
C1K. Kontrolní součet za tab. C1														<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>															
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th colspan="2" style="padding: 5px;">Pracovní aktivita – hlavní činnost</th> <th style="padding: 5px;">CT1 Na základě odpovědi na otázku C1A zaškrtněte odpovídající možnost.</th> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">1 zaměstnanec</td> <td style="padding: 5px;">6 žák, učeň, student (denní studium)</td> <td rowspan="3" style="padding: 5px; vertical-align: top;"> 1. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódy 1 až 3 ☐ → C13 2. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódem 5 ☐ → C2 3. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódy 4, 6 až 9 nebo 0 ☐ → C4 </td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">2 samostatně činný(-á)</td> <td style="padding: 5px;">7 ve starobním důchodu</td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">3 na placené mateřské dovolené</td> <td style="padding: 5px;">8 v invalidním důchodu</td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">4 pobírající rodičovský příspěvek</td> <td style="padding: 5px;">9 v domácnosti, péče o děti nebo péče o blízkou osobu</td> <td></td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">5 nezaměstnaný(-á)</td> <td style="padding: 5px;">0 ostatní ekonomicky neaktivní (žijící z majetku)</td> <td></td> </tr> </table>																Pracovní aktivita – hlavní činnost		CT1 Na základě odpovědi na otázku C1A zaškrtněte odpovídající možnost.	1 zaměstnanec	6 žák, učeň, student (denní studium)	1. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódy 1 až 3 ☐ → C13 2. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódem 5 ☐ → C2 3. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódy 4, 6 až 9 nebo 0 ☐ → C4	2 samostatně činný(-á)	7 ve starobním důchodu	3 na placené mateřské dovolené	8 v invalidním důchodu	4 pobírající rodičovský příspěvek	9 v domácnosti, péče o děti nebo péče o blízkou osobu		5 nezaměstnaný(-á)	0 ostatní ekonomicky neaktivní (žijící z majetku)	
Pracovní aktivita – hlavní činnost		CT1 Na základě odpovědi na otázku C1A zaškrtněte odpovídající možnost.																													
1 zaměstnanec	6 žák, učeň, student (denní studium)	1. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódy 1 až 3 ☐ → C13 2. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódem 5 ☐ → C2 3. v C1A odpověď(a) v posledním sloupci kódy 4, 6 až 9 nebo 0 ☐ → C4																													
2 samostatně činný(-á)	7 ve starobním důchodu																														
3 na placené mateřské dovolené	8 v invalidním důchodu																														
4 pobírající rodičovský příspěvek	9 v domácnosti, péče o děti nebo péče o blízkou osobu																														
5 nezaměstnaný(-á)	0 ostatní ekonomicky neaktivní (žijící z majetku)																														

I

Nezaměstnaní

C2 Jak dlouho jste nezaměstnaný(-á)?	
1. méně než 1 rok ☐	počet měsíců <input type="text"/> <input type="text"/>
2. 1 rok a déle ☐	

C3 Jste evidován(a) na úřadu práce a pobíráte podporu v nezaměstnanosti?	
1. jsem evidován(a) a pobírám podporu ☐	
2. jsem evidován(a) a nepobírám podporu ☐	
3. nejsem evidován(a) ☐	

Nepracující

C4 Vykonával(a) jste během posledních 7 dní nějakou placenou práci nebo podnikatelskou činnost, i kdyby se jednalo pouze o jednu hodinu?	
1. ano, pravidelnou činnost ☐	
2. ano, jednorázovou činnost ☐	
3. ne ☐	

C5 Hledal(a) jste v posledních 4 týdnech práci?	
1. ano ☐	
2. ne, vyřizuji založení vlastní firmy ☐	
3. ne, mám již sjednané zaměstnání a nejpozději do 3 měsíců do něj nastoupím ☐	→ C8
4. ne, z jiných důvodů ☐	

C6 Jakým způsobem jste v uplynulých 4 týdnech hledal(a) práci?		
	ano	ne
1. nabídka pracovních míst na úřadu práce	☐	☐
2. žádost o místo přímo u zaměstnavatele	☐	☐
3. pomoc zprostředkovatelské agentury	☐	☐
4. dotaz u příbuzných a přátel	☐	☐
5. inzerce na internetu nebo v novinách	☐	☐
6. účast na pohovoru, zkouškách či testu	☐	☐
7. čekání na výsledek žádosti o místo nebo na výsledek konkurzu	☐	☐
8. jiný aktivní způsob hledání	☐	☐

C7 Jste připraven(a) nastoupit do zaměstnání během 2 týdnů?	
1. ano ☐	
2. ne ☐	

Bývalé hlavní zaměstnání

C8 Byl(a) jste už někdy zaměstnan(a) nebo jste podnikal(a)? Mělo by se jednat o pravidelnou činnost trvající alespoň 6 měsíců.	
1. ano ☐	
2. pracuji ve svém prvním zaměstnání ☐	→ C13
3. ne ☐	→ C25

C9 Jaké bylo Vaše poslední ukončené hlavní zaměstnání (profese)? Popište prosím co nejpodrobněji práci, kterou jste vykonával(a).	
→ dvoumístný kód CZ-ISCO: <input type="text"/> <input type="text"/>	

C10 Jaké postavení jste měl(a) ve svém posledním hlavním zaměstnání?	
1. zaměstnanec ☐	
2. společník, jednatel s.r.o. ☐	
3. osoba samostatně výdělečně činná se zaměstnanci ☐	
4. osoba samostatně výdělečně činná bez zaměstnanců ☐	→ C13
5. pomáhající rodinný příslušník ☐	

C11 Jaký typ pracovní smlouvy jste měl(a) ve svém posledním hlavním zaměstnání?	
1. smlouva na dobu neurčitou ☐	
2. smlouva na dobu určitou ☐	
3. dohoda o pracovní činnosti nebo o provedení práce ☐	
4. práce bez smlouvy ☐	

C12 Měl(a) jste ve svém posledním hlavním zaměstnání nějaké podřízené zaměstnance?	
1. ano ☐	2. ne ☐

C13 Kdy jste nastoupil(a) do svého prvního řádného zaměstnání, popř. začal(a) podnikat?	
první zaměstnání v roce	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>

C14 Kolik let jste od té doby odpracoval(a)?	
počet roků	<input type="text"/> <input type="text"/>

TAZATEL: Pokud respondent odpovídal v otázce C4 kódem 2 (ano, jednorázovou činnost) nebo kódem 3 (ne), přejděte na otázku C24, jinak pokračujte následující otázkou.

CK2. Kontrolní součet za otázky C2, C9, C13 a C14	
<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>	

L

Současné hlavní zaměstnání		H																					
<p>C15 Jaké je Vaše současné hlavní zaměstnání (profese)? Popište prosím co nejpodrobněji práci, kterou vykonáváte.</p> <div style="border: 1px solid black; height: 40px; margin: 5px 0;"></div> <p style="text-align: right;">→ dvoumístný kód CZ-ISCO: </p>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td rowspan="4" style="width: 30px; text-align: center; vertical-align: middle;">C Identifikační údaje</td> <td style="width: 50px;">1. Území</td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> </tr> <tr> <td>2. Pagina</td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> </tr> <tr> <td>3. IČ osoby</td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td colspan="2"></td> </tr> <tr> <td>CIK. Kontrolní součet</td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> </tr> </table>	C Identifikační údaje	1. Území					2. Pagina					3. IČ osoby					CIK. Kontrolní součet					
C Identifikační údaje	1. Území																						
	2. Pagina																						
	3. IČ osoby																						
	CIK. Kontrolní součet																						
<p>C16 Popište hlavní činnost místní jednotky firmy nebo organizace, kde pracujete.</p> <div style="border: 1px solid black; height: 40px; margin: 5px 0;"></div> <p style="text-align: right;">→ dvoumístný kód CZ-NACE: </p>	<p>C21 Kolik hodin odpracujete ve svém zaměstnání/podnikání nebo při práci pro rodinnou firmu? Uvedte prosím obvyklý počet hodin týdně. U zaměstnanců se zahrne i neplacená práce přesčas.</p> <p>hlavní zaměstnání </p> <p>další zaměstnání (přichází-li v úvahu) </p>																						
<p>C17 Jaké postavení máte ve svém současném hlavním zaměstnání?</p> <table style="width: 100%;"> <tr> <td>1. zaměstnanec</td> <td style="text-align: right;">☐</td> <td rowspan="5" style="vertical-align: middle; text-align: center;">→ C20</td> </tr> <tr> <td>2. společník, jednatel s.r.o.</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>3. osoba samostatně výdělečně činná se zaměstnanci</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>4. osoba samostatně výdělečně činná bez zaměstnanců</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>5. pomáhající rodinný příslušník</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> </table>	1. zaměstnanec	☐	→ C20	2. společník, jednatel s.r.o.	☐	3. osoba samostatně výdělečně činná se zaměstnanci	☐	4. osoba samostatně výdělečně činná bez zaměstnanců	☐	5. pomáhající rodinný příslušník	☐	<p>TAZATEL: Pokud je součet odpracovaných hodin v předchozí otázce C21 menší než 30 hodin, pokračujte následující otázkou C22, jinak přejděte na otázku C23.</p>											
1. zaměstnanec	☐	→ C20																					
2. společník, jednatel s.r.o.	☐																						
3. osoba samostatně výdělečně činná se zaměstnanci	☐																						
4. osoba samostatně výdělečně činná bez zaměstnanců	☐																						
5. pomáhající rodinný příslušník	☐																						
<p>C18 Jaký typ pracovní smlouvy máte ve svém zaměstnání?</p> <table style="width: 100%;"> <tr> <td>1. smlouva na dobu neurčitou</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>2. smlouva na dobu určitou</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>3. dohoda o pracovní činnosti nebo o provedení práce</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>4. práce bez smlouvy</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> </table>	1. smlouva na dobu neurčitou	☐	2. smlouva na dobu určitou	☐	3. dohoda o pracovní činnosti nebo o provedení práce	☐	4. práce bez smlouvy	☐	<p>C22 Uvedte důvod, proč pracujete méně než 30 hodin týdně.</p> <table style="width: 100%;"> <tr> <td>1. vlastní nemoc nebo invalidita</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>2. chtěl(a) bych pracovat více hodin, ale nemohu najít práci na plný úvazek</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>3. studium nebo proškolení</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>4. nechci pracovat více hodin</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>5. péče o děti nebo jiné osoby</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>6. počet hodin za všechna moje zaměstnání je považován za plný úvazek</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> <tr> <td>7. jiné důvody</td> <td style="text-align: right;">☐</td> </tr> </table>	1. vlastní nemoc nebo invalidita	☐	2. chtěl(a) bych pracovat více hodin, ale nemohu najít práci na plný úvazek	☐	3. studium nebo proškolení	☐	4. nechci pracovat více hodin	☐	5. péče o děti nebo jiné osoby	☐	6. počet hodin za všechna moje zaměstnání je považován za plný úvazek	☐	7. jiné důvody	☐
1. smlouva na dobu neurčitou	☐																						
2. smlouva na dobu určitou	☐																						
3. dohoda o pracovní činnosti nebo o provedení práce	☐																						
4. práce bez smlouvy	☐																						
1. vlastní nemoc nebo invalidita	☐																						
2. chtěl(a) bych pracovat více hodin, ale nemohu najít práci na plný úvazek	☐																						
3. studium nebo proškolení	☐																						
4. nechci pracovat více hodin	☐																						
5. péče o děti nebo jiné osoby	☐																						
6. počet hodin za všechna moje zaměstnání je považován za plný úvazek	☐																						
7. jiné důvody	☐																						
<p>C19 Máte ve svém současném zaměstnání nějaké podřízené zaměstnance?</p> <table style="width: 100%;"> <tr> <td>1. ano ☐</td> <td>2. ne ☐</td> </tr> </table>	1. ano ☐	2. ne ☐	<p>C23 Ukončil(a) jste v období od 1. 1. 2013 do současnosti své hlavní zaměstnání a začal(a) jste pracovat v jiném? Pokud ano, uveďte měsíc a rok ukončení předchozího zaměstnání. V případě více změn uveďte poslední.</p> <table style="width: 100%;"> <tr> <td>1. ano ☐</td> <td colspan="2"></td> </tr> <tr> <td>měsíc</td> <td style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px;"></td> <td>rok </td> </tr> <tr> <td>2. ne ☐</td> <td colspan="2" style="text-align: right;">→ C25</td> </tr> </table>	1. ano ☐			měsíc		rok 	2. ne ☐	→ C25												
1. ano ☐	2. ne ☐																						
1. ano ☐																							
měsíc		rok 																					
2. ne ☐	→ C25																						
<p>C20 Kolik lidí má místní jednotka firmy nebo organizace, v níž pracujete? Do počtu zahrňte také sebe.</p> <table style="width: 100%;"> <tr> <td>1. 10 a méně osob: přesně nevím přesně ☐</td> </tr> <tr> <td>2. 11 až 19 osob ☐</td> </tr> <tr> <td>3. 20 až 49 osob ☐</td> </tr> <tr> <td>4. 50 a více osob ☐</td> </tr> </table>	1. 10 a méně osob: přesně nevím přesně ☐	2. 11 až 19 osob ☐	3. 20 až 49 osob ☐	4. 50 a více osob ☐	<p>CK3. Kontrolní součet za otázky C15, C16, C20, C21 a C23</p> <div style="border: 1px solid black; height: 20px; width: 100%;"></div>																		
1. 10 a méně osob: přesně nevím přesně ☐																							
2. 11 až 19 osob ☐																							
3. 20 až 49 osob ☐																							
4. 50 a více osob ☐																							

TAZATEL: Na otázku C24 odpovídá také respondent, který pracoval (C8 kód 1), ale nemá současně hlavní zaměstnání (C15 až C21 není vyplněné).

C24 Proč jste změnil(a) své předchozí zaměstnání, resp. ukončil(a) své poslední zaměstnání?

1. získání nebo hledání lepšího místa	☐	5. potřeba pečovat o děti nebo o blízkou osobu	☐
2. konec zaměstnání na dobu určitou	☐	6. přestěhování kvůli zaměstnání partnera nebo z důvodu sňatku	☐
3. donucen(a) k odchodu zaměstnavatelem (propuštění z práce, uzavření firmy atd.)	☐	7. vlastní nemoc nebo invalidita	☐
4. prodej nebo uzavření vlastní či rodinné firmy	☐	8. všechny ostatní důvody (odchod do starobního nebo předčasného důchodu, změna bydliště, další studium, rozhodnutí žít z úspor atd.)	☐

PŘÍJMY ZA ROK 2013

Příjmy ze zaměstnání

C25 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce příjem ze zaměstnání? Vedle příjmu z hlavního pracovního poměru uveďte případný příjem z dalších pracovních poměrů, práci na dohody a ostatních jednorázových a příležitostných prací.

1. ano ☐ 2. ne ☐ → C32

C26 Uveďte prosím, kolik činil v minulém kalendářním roce Váš hrubý, resp. čistý příjem ze zaměstnání (dle uvedených položek).
Můžete uvést buď pravidelný měsíční příjem (průměrný) nebo celkový roční příjem zahrnující i veškeré příplatky a mimořádné příjmy.

			počet měsíců	Kč	počet měsíců	Kč
hlavní pracovní poměr	hrubý ☐	M	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
	čistý ☐	R	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
další pracovní poměr	hrubý ☐	M	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
	čistý ☐	R	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
dohoda(-y) o provedení práce	hrubý	R	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
dohoda(-y) o pracovní činnosti	hrubý	R	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

C27 Obdržel(a) jste v minulém kalendářním roce některou z následujících položek jako příjem navíc?

1. ano	____	
2. ne	____	→ C29

C28 Pokud jste nezahrnul(a) některou z těchto položek do výše uvedených příjmů, uveďte prosím hrubou, resp. čistou částku těchto dodatečných plateb za celý minulý kalendářní rok.

- ☐ hrubá
☐ čistá

všechny platby jsou již zahrnuty

Požitky od zaměstnavatele

C29 Poskytoval Vám Váš zaměstnavatel v minulém kalendářním roce automobil, dodávku či jiné motorové vozidlo, které jste mohl(a) využívat i pro soukromé účely? Pokud ano, uveďte kolik měsíců jste jej využíval(a).

1. ano, využíval(a) jsem ☐ počet měsíců
2. neposkytoval / nevyužíval(a) jsem ☐

CK4. Kontrolní součet za otázky C26, C28 a C29

--	--	--	--	--	--	--	--

<p>C30 Poskytoval Vám Váš zaměstnavatel v minulém kalendářním roce příspěvky na stravování? Pokud ano, uveďte prosím počet měsíců, po které jste tyto příspěvky pobíral(a), jejich počet za měsíc a dále jejich hodnotu a cenu (v Kč), za jakou jste je koupil(a).</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">1. závodní stravování ☐</td> <td style="width: 50%;">2. stravenky ☐</td> </tr> <tr> <td style="border-bottom: 1px solid black;">počet měsíců ks/měsíc</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border-bottom: 1px solid black;">hodnota jídla/stravenky (v Kč)</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;">za cenu (v Kč)</td> </tr> <tr> <td colspan="2">3. neposkytoval / nevyužíval(a) jsem ☐</td> </tr> </table>	1. závodní stravování ☐	2. stravenky ☐	počet měsíců ks/měsíc		hodnota jídla/stravenky (v Kč)	za cenu (v Kč)	3. neposkytoval / nevyužíval(a) jsem ☐		<p>C31 Poskytoval Vám Váš zaměstnavatel některé další výhody a nepeněžní služby, ať už zdarma nebo za částečnou úhradu? Odhadněte prosím roční výši (v Kč) těch, které jste v minulém kalendářním roce využíval(a).</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>1. mobilní nebo pevný telefon</td><td style="border-bottom: 1px solid black;"></td></tr> <tr><td>2. jazykové kurzy</td><td style="border-bottom: 1px solid black;"></td></tr> <tr><td>3. příspěvek na benzin, dopravu</td><td style="border-bottom: 1px solid black;"></td></tr> <tr><td>4. slevu na firemní zboží nebo služby</td><td style="border-bottom: 1px solid black;"></td></tr> <tr><td>5. příspěvek na sportovní vyžití, dovolenou</td><td style="border-bottom: 1px solid black;"></td></tr> <tr><td>6. příspěvek na penzijní nebo životní pojištění</td><td style="border-bottom: 1px solid black;"></td></tr> </table>	1. mobilní nebo pevný telefon		2. jazykové kurzy		3. příspěvek na benzin, dopravu		4. slevu na firemní zboží nebo služby		5. příspěvek na sportovní vyžití, dovolenou		6. příspěvek na penzijní nebo životní pojištění							
1. závodní stravování ☐	2. stravenky ☐																										
počet měsíců ks/měsíc																											
hodnota jídla/stravenky (v Kč)	za cenu (v Kč)																										
3. neposkytoval / nevyužíval(a) jsem ☐																											
1. mobilní nebo pevný telefon																											
2. jazykové kurzy																											
3. příspěvek na benzin, dopravu																											
4. slevu na firemní zboží nebo služby																											
5. příspěvek na sportovní vyžití, dovolenou																											
6. příspěvek na penzijní nebo životní pojištění																											
<div style="border: 1px solid black; display: inline-block; padding: 2px 5px;"> Příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti </div>																											
<p>C32 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce nějaké příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti? Pokud máte příjem jako spolupracující osoba, uveďte prosím částku rozepsanou na Vaši osobu jako podíl z úhrnné společné částky.</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">1. ano ☐ → C33</td> <td style="width: 50%;">3. ne ☐ → C36</td> </tr> <tr> <td>2. ano, jako spolupracující osoba ☐ →</td> <td>částka v Kč → C36</td> </tr> </table>		1. ano ☐ → C33	3. ne ☐ → C36	2. ano, jako spolupracující osoba ☐ →	částka v Kč → C36																						
1. ano ☐ → C33	3. ne ☐ → C36																										
2. ano, jako spolupracující osoba ☐ →	částka v Kč → C36																										
<p>C33 Jaký byl Váš zisk/ztráta z podnikání (tj. rozdíl mezi příjmy a výdaji) v minulém kalendářním roce? Vyberte jednu z následujících možností pro vyčíslení Vašich příjmů z podnikání.</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">1. daňové přiznání - hrubý zisk/ztráta (základ daně) v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []</td> <td style="width: 50%;">2. vlastní odhad - zisk/ztráta v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []</td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;">hrubý čistý</td> </tr> </table>		1. daňové přiznání - hrubý zisk/ztráta (základ daně) v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []	2. vlastní odhad - zisk/ztráta v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []		hrubý čistý																						
1. daňové přiznání - hrubý zisk/ztráta (základ daně) v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []	2. vlastní odhad - zisk/ztráta v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []																										
	hrubý čistý																										
<p>C34 Účastnil(a) jste se v minulém kalendářním roce některého z uvedených pojištění? Uveďte prosím výši Vašich záloh na sociální (důchodové a nemocenské) a zdravotní pojištění a počet měsíců jejich placení v minulém kalendářním roce.</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th rowspan="2"></th> <th rowspan="2">neúčastnil(a)</th> <th rowspan="2">počet měsíců</th> <th colspan="2">minimální možné zálohy</th> <th rowspan="2">výše měsíční zálohy v Kč</th> </tr> <tr> <th>ano</th> <th>ne</th> </tr> <tr> <td>1. důchodové pojištění</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐ →</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td>2. nemocenské pojištění</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐ →</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td>3. zdravotní pojištění</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐ →</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> </tr> </table>			neúčastnil(a)	počet měsíců	minimální možné zálohy		výše měsíční zálohy v Kč	ano	ne	1. důchodové pojištění	☐		☐	☐ →		2. nemocenské pojištění	☐		☐	☐ →		3. zdravotní pojištění	☐		☐	☐ →	
	neúčastnil(a)				počet měsíců	minimální možné zálohy		výše měsíční zálohy v Kč																			
		ano	ne																								
1. důchodové pojištění	☐		☐	☐ →																							
2. nemocenské pojištění	☐		☐	☐ →																							
3. zdravotní pojištění	☐		☐	☐ →																							
<p>C35 Využíval(a) jste opakovaně, případně použil(a) jste jednorázově peněžní prostředky z příjmů z Vašeho podnikání na soukromé účely? Pokud ano, v případě opakovaných výběrů uveďte prosím počet měsíců a pravidelné měsíční částky, v případě jednorázových uveďte jejich roční úhm.</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th></th> <th>výběry nebyly</th> <th>počet měsíců</th> <th>částka v Kč</th> </tr> <tr> <td>1. opakované</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> <td>měsíční [] [] [] [] [] [] [] [] [] []</td> </tr> <tr> <td>2. jednorázové</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="border-bottom: 1px solid black;"></td> <td>roční [] [] [] [] [] [] [] [] [] []</td> </tr> </table>			výběry nebyly	počet měsíců	částka v Kč	1. opakované	☐		měsíční [] [] [] [] [] [] [] [] [] []	2. jednorázové	☐		roční [] [] [] [] [] [] [] [] [] []														
	výběry nebyly	počet měsíců	částka v Kč																								
1. opakované	☐		měsíční [] [] [] [] [] [] [] [] [] []																								
2. jednorázové	☐		roční [] [] [] [] [] [] [] [] [] []																								
<div style="border: 1px solid black; display: inline-block; padding: 2px 5px;"> Další příjmy z pracovní činnosti </div>																											
<p>C36 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce příjmy za příspěvky do novin, časopisu, rozhlasu nebo televize jako drobné autorské honoráře nepřesahující 7 000 Kč měsíčně od téhož plátce? Pokud ano, uveďte prosím jejich roční úhm.</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">1. ano ☐</td> <td style="width: 50%;">2. ne ☐</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="border-bottom: 1px solid black;">celková roční částka v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []</td> </tr> </table>		1. ano ☐	2. ne ☐	celková roční částka v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []																							
1. ano ☐	2. ne ☐																										
celková roční částka v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []																											
<p>C37 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce nějaké další příjmy z pracovní činnosti?</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">1. ano ☐</td> <td style="width: 50%;">2. ne ☐</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="border-bottom: 1px solid black;">celková roční částka v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []</td> </tr> </table>		1. ano ☐	2. ne ☐	celková roční částka v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []																							
1. ano ☐	2. ne ☐																										
celková roční částka v Kč [] [] [] [] [] [] [] [] [] []																											
<p>CK5. Kontrolní součet za otázky C30 až C37</p> <div style="border: 1px solid black; height: 20px; width: 100%;"></div>																											

I

Ostatní příjmy

C38 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce některé z následujících příjmů, ať už pravidelných nebo jednorázových? Uveďte prosím vždy čistý celoroční příjem.		
	neměl(a)	roční částka v Kč
1. příjmy z kapitálového majetku úroky z účtů v bance, z vkladů a vkladových listů; podíly na zisku kapitálových společností a družstev, dividendy, z akcí; výnosy z cenných papírů, dluhopisy, obligace; příjmy ze zdrojů v zahraničí	☐	
2. příjmy z prodeje příležitostně domácí samovýroba; prodej zemědělských výrobků jako přebytků z osobního hospodářství	☐	
3. příjmy ze životního pojištění pojistné plnění pro případ dožití určitého věku nebo v případě úmrtí jiné osoby	☐	
4. příjmy z neživotního pojištění plnění z jiných druhů pojištění (úrazové, nemovitosti, domácnosti, motor. vozidel atd.)	☐	
5. stipendia, kapesné učňů prospěchové, sociální i ubytovací stipendium	☐	
6. jiné příjmy náhrady majetkových škod (restituce; totální nasazení, PTP); výhry z loterií, sázek, sportovních a jiných soutěží; dědictví, odstupné za uvolnění bytu; státní podpora a úroky ze stavebního spoření (pouze v případě jednorázové výplaty)	☐	
C38K. Kontrolní součet za tab. C38		

Sociální příjmy

C39 Pobíral(a) jste v minulém kalendářním roce některý z uvedených druhů sociálních příspěvků a dávek? Uveďte prosím počet měsíců pobírání a měsíční částku. U vybraných dávek uveďte také počet dní nemoci, resp. OČR, pokud se jednalo o dobu kratší než 1 měsíc.						
		nepobíral(a)	počet měsíců	Kč	počet měsíců	Kč
1. podpora v nezaměstnanosti	rekvalifikace ☐	☐				
2. rodičovský příspěvek		☐				
3. příspěvek na péči		☐				
4. výsluhový příspěvek, odchodné (čistá částka)		☐				
dávky nemocenského pojištění						
5. nemocenské	počet dní nemoci	☐				
6. ošetrovné	počet dní OČR	☐				
7. peněžitá pomoc v mateřství		☐				
8. vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství		☐				
dávky důchodového pojištění						
9. starobní důchod		☐				
10. vdovský/vdovecký důchod		☐				
11. invalidní důchod	stupeň invalidity	☐				
12. sirotčí důchod	počet dětí	☐				
13. dávky pro osoby se zdravotním postižením (příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku)		☐				
14. jiné sociální dávky		☐				
C39K. Kontrolní součet za tab. C39						

II

Daně z příjmu

C40 Měl(a) jste v minulém kalendářním roce nějaké zdanitelné příjmy, ze kterých Vy (resp. Vaš zaměstnavatel) odvádíte daň?

1. ano ☐
2. ne ☐ → C42

C41 Uplatňujete, za rok 2013 u svého zaměstnavatele nebo ve svém daňovém priznání nárok na následující úlevy na dani?

1. na vyživované dítě počet dětí
2. na vyživované dítě ZTP-P počet dětí
3. na manželku/manžela ☐
4. na manželku/manžela, který je držitelem ZTP-P ☐
5. na poživatele invalidního důchodu (1. a 2. stupeň) ☐
6. na poživatele invalidního důchodu (3. stupeň) ☐
7. na držitele ZTP-P ☐
8. na studium ☐
9. hodnota daru
10. odečet úroků
11. penzijní připojištění
12. životní pojištění
13. členský příspěvek odborů
14. odpočet ztráty
15. další položky podle §34 (reinvestice, věda, výzkum)

Penzijní připojištění

C42 Platil(a) jste si v minulém kalendářním roce příspěvky na penzijní připojištění? Pokud ano, uveďte prosím počet měsíců a měsíční částku Vašich (vlastních) příspěvků v minulém kalendářním roce.

1. ano ☐ 2. ne ☐
- počet měsíců měsíční částka v Kč

C43 Pobíral(a) jste v minulém kalendářním roce pravidelný důchod z Vašeho penzijního připojištění? Pokud ano, uveďte prosím počet měsíců a měsíční částku pobíraného důchodu.

1. ano ☐ 2. ne ☐
- počet měsíců měsíční částka v Kč

Biografické informace

TAZATEL: Otázky C44 až C46 je nutné vyplnit v první vlně, dále u přistěhovaných osob, osob narozených v roce 1997 a osob, u kterých došlo ke změně.

C44 Ve které zemi jste se narodil(a)?

1. ČR (území dnešní ČR) ☐
2. jiná země:

C45 Jaká je Vaše státní příslušnost? Pokud máte dvojí občanství, uveďte prosím obě.

1. státní příslušnost 1:
ČR ☐
jiná země:
2. státní příslušnost 2:
země:

C46 Jestliže jste pobýval(a) dlouhodobě mimo ČR, uveďte prosím rok, ve kterém jste se do ČR přistěhoval(a) nebo vrátil(a).

1. rok přistěhování
2. netýká se mě ☐

Modul 2014

Následující otázky patří k modulu 2014, který je zaměřen na materiální a sociální podmínky.

CM1 Máte alespoň dva páry dobře padnoucích bot (z toho alespoň jeden celoroční pár)?

1. ano ☐
2. ne, nemohu si dovolit ☐
3. ne, z jiného důvodu ☐

CM2 Využíváte pravidelně veřejnou dopravu?

1. ano ☐
2. ne, nemohu si dovolit ☐
3. ne, z jiného důvodu ☐

CK7. Kontrolní součet za otázky C41 až C46

C

CM3 Uvedte prosím, zda děláte následující činnosti. U činností, které neděláte, označte důvod proč.			
	ano	ne	
		nemohu si dovolit	z jiného důvodu
1. pořízujete si za obnošené oblečení alespoň některé nové (nikoliv ze second-handu, z bazaru apod.)	☐	☐	☐
2. scházíte se alespoň jednou za měsíc s přáteli či příbuznými v kavárně, restauraci, baru, popř. u Vás doma	☐	☐	☐
3. věnujete se ve svém volném čase pravidelně nějaké aktivitě (sport, návštěva kina apod.)	☐	☐	☐
4. utráťíte každý týden určitou částku pro sebe, aniž byste tento výdaj musel(a) s někým konzultovat (např. lístek do kina, drobný dárek atd.)	☐	☐	☐

Zdraví

C47 Jak celkově hodnotíte svůj zdravotní stav?	
1. velmi dobrý ☐	4. špatný ☐
2. dobrý ☐	5. velmi špatný ☐
3. přijatelný ☐	

C48 Máte nějakou dlouhodobou nemoc nebo dlouhodobý zdravotní problém? (Problém, který již trvá nebo bude trvat 6 a více měsíců.)	
1. ano ☐	2. ne ☐

C49 Byl(a) jste kvůli zdravotním problémům nejméně po dobu posledních 6 měsíců omezen(a) v činnostech, které lidé obvykle dělají?	
1. ano, velmi omezen(a) ☐	
2. ano, omezen(a) ☐	
3. neomezen(a) ☐	

C50 Kolikrát jste za posledních 12 měsíců navštívil(a) praktického lékaře nebo specialistu s výjimkou zubaře a očního lékaře?	
počet návštěv	<input type="text"/> <input type="text"/>

C51 Potřeboval(a) jste během posledních 12 měsíců navštívit zubaře, a přesto jste k němu nešel(-a)?	
1. ano, taková situace minimálně jednou nastala a k zubaři jsem nešel(-a) ☐	
2. ne, taková situace nenastala ☐	→ C53

Poznámky:

C52 Proč jste k zubaři nešel(-a)? Uvedte hlavní důvod.

1. nemohl(a) jsem si to dovolit (příliš drahé, nehradí pojišťovna) ☐	
2. čekací seznamy, nutnost objednávat se ve velkém předstihu ☐	
3. nemohl(a) jsem se uvolnit z práce nebo od péče o děti či jinou osobu ☐	
4. daleké cestování, nebyl vhodný způsob dopravy ☐	
5. strach ze zubaře, vyšetření, léčby apod. ☐	
6. chtěl(a) jsem počkat, zda se zdravotní problém sám nezlepší ☐	
7. neznal(a) jsem žádného dobrého zubaře ☐	
8. z jiného důvodu ☐	

C53 Potřeboval(a) jste během posledních 12 měsíců navštívit lékaře (kromě zubaře), a přesto jste k němu nešel(-a)?

1. ano, taková situace minimálně jednou nastala a k lékaři jsem nešel(-a) ☐	↓
2. ne, taková situace nenastala ☐	→ konec

C54 Proč jste k lékaři nešel(-a)? Uvedte hlavní důvod.

1. nemohl(a) jsem si to dovolit (příliš drahé, nehradí pojišťovna) ☐	
2. čekací seznamy, nutnost objednávat se ve velkém předstihu ☐	
3. nemohl(a) jsem se uvolnit z práce nebo od péče o děti či jinou osobu ☐	
4. daleké cestování, nebyl vhodný způsob dopravy ☐	
5. strach z lékařů, nemocnic, vyšetření, léčby apod. ☐	
6. chtěl(a) jsem počkat, zda se zdravotní problém sám nezlepší ☐	
7. neznal(a) jsem žádného dobrého lékaře ☐	
8. z jiného důvodu ☐	

C

Mnohokrát děkujeme za účast na tomto rozhovoru